

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HURREM DÎVÂNI
(İNCELEME-METİN)**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ekrem BEKTAŞ**

**Hazırlayan
İsmail ŞENESEN**

**ŞANLIURFA
2010**

Yrd. Doç. Dr. Ekrem BEKTAŞ danışmanlığında, İsmail ŞENESEN'in hazırladığı "Hurrem Divânı" konulu bu çalışma 16.02.2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ekrem BEKTAŞ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Kaplan ÜSTÜNER

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hikmet ATİK

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Abuzer PINAR
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
0. GİRİŞ.....	1
0.1. Çalışmayla İlgili Genel Bilgiler.....	1
0.1.1. Konu.....	1
0.1.2. Amaç.....	1
0.1.3. Yöntem.....	1
0.1.4. Bölümler.....	2
1. BÖLÜM	
HURREM'İN HAYATI ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	3
1.1. Hurrem'in Hayatı.....	3
1.2. Hurrem'in Edebî Kişiliği.....	4
2. BÖLÜM	
DİVÂN'IN BİÇİM, İÇERİK, DİL ve ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ.....	8
2.1. Biçim Özellikleri.....	8
2.1.1. Nazım biçimleri.....	8
2.1.2. Kafiye ve redifler.....	9
2.1.2.1. Zengin kafiye.....	10
2.1.2.2. Tam kafiye.....	11
2.1.2.3. Yarım kafiye.....	11
2.1.2.4. Cinashlı kafiye.....	12
2.1.2.5. Redif.....	12
2.1.3. Vezin.....	13
2.2. İçerik Özellikleri.....	14
2.2.1. Konular.....	14
2.2.1.1. Aşk.....	14
2.2.1.2. Rindlik.....	18
2.2.1.3. Din ve tasavvuf.....	20
2.3. Dil ve Üslûp Özellikleri.....	21
2.3.1. Kelime kadrosu.....	22
2.3.2. Deyimler ve atasözleri.....	24
2.3.3. Edebî sanatlar.....	24
3. BÖLÜM	
HURREM'İN DİVÂNI.....	31
3.1. Hurrem Divânı Hakkında.....	31
3.2. Metnin Hazırlanışı Hakkında.....	32

3.3. Çevriyazı Sistemi.....	33
3.4. Metin.....	34
SONUÇ.....	130
ÖZGEÇMİŞ	133
KAYNAKLAR	134
ÖZET.....	137
SUMMARY	138

KISALTMALAR

1. Genel Kısaltmalar

AKM: Atatürk Kùltür Merkezi

C: Cilt

FEF: Fen-Edebiyat Fakùltesi

h: Hicrî

H.Ü.: Harran Üniversitesi

KTB: Kùltür ve Turizm Bakanlığı

m: Milâdî

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

S: Sayı

s: Sayfa

TDEA: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TTK: Türk Tarih Kurumu

TS: Türkçe Sözlük

yk: Yaprak

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

2. Metin Kısaltmaları

b: Beyit

G: Gazel

M: Musammat

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezi, 19. yüzyılda yaşadığını tahmin ettiğimiz Divân şairlerinden Hurrem'in hayatı, edebî kişiliği ve Divân'ının çevriyazısının ortaya konulması amacıyla hazırlanmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi yazma eserler bölümünde bulunan 3556 numarada kayıtlı Divân'ın çevriyazısı hazırlanmış, daha sonra da Divân biçim, içerik, dil ve üslûp yönünden incelenmiştir.

Şairin Divân'ının başka bir nüshasının olup olmadığı hem kütüphanelerden hem de kataloglardan araştırılmış ancak şimdilik kaydıyla başka nüsha tespit edilememiştir. Çalışmada şairin hayatı, tezkirelerden ve edebiyat tarihlerinden yararlanılarak öğrenilmeye çalışılmıştır. Bugüne kadar Hurrem ve şiirleri üzerinde herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

Şairin yaşadığı dönemin dil özellikleri 19. asır Osmanlı Türkçesinin genel özelliklerine uygunluk gösterdiği için, metnin çevriyazısı yapılırken dönemin Osmanlı Türkçesinin imlâ özelliklerine uyulmaya dikkat edilmiştir.

Metnin çevriyazısı yapıldıktan sonra, biçim, içerik, dil ve üslûpla ilgili çalışmaların yapılabilmesi için, metin taranmış ve konuyla ilgili bilgiler fişlenip sırası geldikçe kullanılma yoluna gidilmiştir.

Metnin içeriğiyle ilgili inceleme yapılırken öncelikli olarak nazım biçimleri tespit edilmiş, uyak ve rediflerle ilgili yapılan çalışmada ise uyak ve rediflere bakmak suretiyle genel bir fikir verilmeye gayret edilmiştir.

Dil ve üslûpla ilgili kısımda ise Kelime Kadrosu, Deyimler ve Atasözleri, Edebî Sanatlar alt başlıkları altında incelenmiştir.

Kelime kadrosunun incelendiği alt başlıkta, şairin dili kullanım biçimi, Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin hangi sıklıkla kullanıldığı hakkında genel bir bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Deyimler ve atasözlerinin incelendiği “Deyimler ve Atasözleri” alt başlığında, beyitlere tek tek bakılıp deyim ve atasözü niteliğindeki sözler tespit edilmiş ve bunların anlamları verilmiştir.

“Edebî Sanatlar” başlığında da beyitler taranarak edebî sanatlar tespit edilmiş, bunların sıkça kullanılanları verilmeye gayret edilmiştir. şairin edebî gücünü ifade eden örnekler seçilip kısa açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmanın içerik kısmında, şairin hem sanat anlayışını hem de kişilik özelliklerini belirleyen ve metnin geneline hâkim olan aşk, rintlilik, din ve tasavvuf konularıyla ilgili açıklamalar da yapılmıştır.

Sonuç bölümünde, çalışma sonucunda elde ettiğimiz verilere dayanarak kısa bir değerlendirmeye gidilmiş, ayrıca Hurrem’in edebî gücü ve eserin edebiyat tarihindeki yeriyle ilgili tespitler yapılmıştır.

Bu çalışma esnasında yardımlarını benden esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ekrem BEKTAŞ’a ve HRÜ Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündeki diğer hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İsmail ŞENESEN
Şanlıurfa/2010

0. GİRİŞ

0.1. Çalışmayla İlgili Genel Bilgiler

0.1.1. Konu

Çalışmamızın konusu, 19. yüzyılda yaşadığını tespit ettiğimiz Divân şairlerinden Hurrem'in Divânı'nın incelenmesidir. Divân 32 varaktan oluşmaktadır. Önce, Divân'ın çevriyazısı yapılmış, daha sonra eser biçim, içerik dil ve üslûp bakımından incelenmiştir.

0.1.2. Amaç

Katalog taraması sonucunda, Hurrem'e ait olan otuz iki varaklı bir Divân nüshası tespit edilmiştir. Hurrem, Divân edebiyatı tarihinde pek tanınan bir isim değildir. Yapılan çalışmalarda Hurrem mahlaslı üç şaire rastlanılmıştır. Üzerinde herhangi bir çalışma yapılmayan Divân'ın daha önce tespit edilen bu üç şairden birine mi yoksa şimdiye kadar tespit edilemeyen ve ilk defa bizim tespit edeceğimiz yepyeni birine mi ait olduğu sorusu, tez çalışmamızın sonucunda kesin olarak cevaplandırılmış, sözkonusu Divân'ın XIX. asır şairi Hurrem Mirza Fethullah Efendi'ye ait olduğu anlaşılmıştır.

0.1.3. Yöntem

Tez çalışmamızda öncelikle Divân'ın çevriyazısı yapılmıştır. Daha sonra da Divân, biçim, dil ve üslûp özellikleri, içerik bakımından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Divân'da, üzerinde çalışma yapılan konular önce fişlenip daha sonra fişler derlenip değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili değişik kaynaklara (tarihî, sosyolojik, edebiyat) da ayrıca başvurulmuştur.

0.1.4. Bölümler

Çalışmamız; Giriş dışında, Hurrem'in Hayatı ve Edebî Kişiliği, Divân'ın Biçim ve İçerik Özellikleri, Hurrem Divânı ve Sonuç olmak üzere başlıca dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci kısmında şairi ve eserini tanıtan bilgilere yer verilmiştir. Hurrem'in Hayatı ve Edebî Kişiliği Bölümü'nde, elimizdeki metinden, kataloglardan ve tezkîrelerden yararlanılarak şairin hayatı ve edebî kişiliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnceleme Bölümü'nde Divân; biçim, içerik, dil ve üslûp yönlerinden incelenmiştir. Üçüncü Bölüm'de metnin hazırlanışı hakkında bilgiler verilerek Divân'ın çevriyazısı yapılmıştır. Sonuç Bölümü'nde önceki bölümlerin genel değerlendirilmesi yapılmış, Kaynakça'da ise yararlanılan kaynaklar alfabetik sıra ile verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HURREM'İN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Hurrem'in Hayatı:

Tezkîre ve kataloglardan yola çıkarak yaptığımız araştırmalar sonunda üç ayrı “Hurrem” mahlaslı şair olduğunu tespit ettik (Canım, 2000; Erdem, 1994; Genç, 2000; İpekten-İsen-Kılıç-Aksoyak-Eyduran, 2002; İsen, 1994; Kutluk, 1989; Tuman, 2001; Türkçe Yazma Divânlar Kataloğu, 1958; Yılmaz, 2001; Zavotçu, 2008).

Bunlardan birincisi Hurrem Cemâlî Efendi diye anılan, Cemâleddin Aksarayî soyundan ve Zenbilli Ali Cemâl Efendi'nin akrabası Süleyman Efendi'nin oğlu müderris iken hastalanarak 1562'de vefat eden Hurrem'dir. Kaynaklarda XVI. asırda yaşamış, tarih ve muhadarât sahasında bilgili bir divân şairi olduğu yazılıdır.

İkincisi, Hurrem Paşa'dır. II. Osman devrinde 1618-1622 yılları arasında yaşamıştır. Sipâhiler Ağasızâde diye bilinir. XVII. asır divân şairlerindedir. Enderun'dan yetişmiş, şerbetçibaşılık yapmıştır.

Üçüncüsü ise Hurrem Mirza Fethullah Efendi diye anılan XIX. asır şairidir. Ârif Hikmet Tezkîresi'nde 1822'de vefat ettiği belirtilmektedir. (Arif Hikmet Tez. s. 30), (İpekten, 2000: 268) (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1998: 268)

Üzerinde çalıştığımız Divân'ın şairi Hurrem'in şiirlerine baktığımızda, gerek dil gerekse anlayış bakımından klâsik bir XIX. yüzyıl divân şairiyle karşılaşmaktayız. Divân'ın sonunda Gâlip Paşa adına düşürdüğü tarihten yola çıkarak, çalışmamıza konu olan Divân'ın şairinin XIX. asrın başlarında yaşayan Hurrem Mirza Fethulah Efendi olduğu sonucunu çıkarıyoruz. Çünkü Mehmet Said Gâlip Paşa, II. Mahmut döneminde 13 Aralık 1823 – 14 Eylül 1824 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamıdır. (Karal, 1988: 165) III. Selim

döneminde Paris elçiliği görevinde bulunmuştur. Fransa'nın Mısır'ı Osmanlı yönetimine geri vermesini sağlayan El-Ariş Antlaşmasını imzalamıştır. II. Mahmud'un tahta geçirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, Gâlip Paşa şair kimliği de olan bir devlet adamıdır. "Mutâyebât-ı Türkiyye" adlı cinsel temalı, komik, hicivlerle örülü 81 gazelini topladığı eserini, Sultan II. Abdülaziz'e ithaf etmiştir. (Anonim) Metinlerden elde ettiğimiz bu ipuçları, üzerinde çalıştığımız Divân'ın şairinin Gâlip Paşa ile aynı dönemde yaşayan Hurrem Mirzâ Fethullah Efendi olduğu yolundaki kanaatimizi desteklemektedir. Tuhfe-i Nâilî'de (C. I s. 247) Hurrem hakkında şu bilgi verilmiştir: "Mirzâ Abdullah'ın oğludur. Kürdistan'da vefatı h. 1238 (m. 1822) Serenduç'da medfûndur."

Hurrem'in, Galip Paşa'yı övdüğü beyti şöyledir:

Siyemmâ 'âlî-himem Hazret-i Gâlib Paşa
Nâ'il-i fazl ü hüner şâhib-i re'y-i Şâ'ib (M. XI, b. 8)

Aşağıdaki beyitte ise Sultan II. Mahmud'un adı geçer:

Ya'ni şâhenşeh-i Haydar-şiyem Hân Maḥmūd
Bâb-ı 'adline olur nev'-i meṭâlib ṭâlib (M. XI, b. 3)

Hurrem'in hayatı hakkında yukarıda verdiğimiz bilgi dışında başka bir bilgi mevcut değildir.

1.2. Hurrem'in Edebî Kişiliği

Şairin kimliğini kesin olarak tespit ettiğimiz halde, tezkîrelerde onun şiir anlayışı hakkında herhangi bir bilgi bulamıyoruz. Fakat şiirlerinden yola çıkarak Hurrem'in dilinin kıvraklığı, mazmunları kullanış biçimi ve diğer özellikleri değerlendirildiğinde, Klâsik edebiyatın terminolojisine vakıf orta denilebilecek seviyede bir şair olduğunu söyleyebiliriz.

Hurrem, mahlas beyitlerinde çoğu divân şairi gibi kendini övmüştür. Aşağıda, bu duruma örnek gösterebileceğimiz beyitlerden bazılarını görebiliriz:

Olursa medh-i ruḥıyla müzeyyen ey Ḥurrem
Ne gūne söz ki dimeñ cümlesi belāgat olur (G. XXXV, b. 7)

Bu meydān-ı muḥabbet gelsin işte
Dil-i Ḥurrem gibi var ise yanık (G. LXXIII, b. 6)

Dil-berin mīve-i ruḥsārını nazm eyleyicek
Ḥurremā şîr-i ḥaḳîḳîde saña şân geldi (G. CXIX, b. 5)

Bir ğazel tarḥ eyledim ben zümre-i ũşşâḳda
Ḥurremā māh-ı cihānîñ şîrine tanzîr gibi (G. CXX, b. 5)

Hurrem, birçok gazelin makta beyitinde klâsik şiir geleneğimize uyarak tevâzu gösterir. Aşağıdaki beyitler bu duruma örnek gösterilebilir:

Ḥurrem-i bî-çāre durur rûz u şeb
Devletiñe kendin etdin ilticā (G. VI, b. 6)

Luṭf et dil-i pejmürdeye ḥān-ı keremiñden
Bu Ḥurrem’i hiç kimseye bār eyleme yā Rab (G. XII, b. 6)

Yakdı dil-i pür-süzumu mestāna suḥanla
Ḥurrem yine güftār-ı vişāl eyledi bülbül (G. LXXXIII, b. 5)

Çü bildim Ḥurremā yokdur cihānîñ ũḳıbet mihri
Çıḳardım aṭlas-ı dībāyı eşvābım pelās etdim (G. LXXXIX, b. 5)

Kerem ederseñ eger Hurrem-i bî-çāreye et
Kāpında pādişehim bir gedā ki añladamam (G. XCIII, b. 5)

Çār-nā-çār Hurrem-i dil-ḥaste de nā-çārdır
Hāl-i ‘ālem böyle nā-çār oldığıçun neylesin (G. XCVIII, b. 5)

Gelsin alsın cānımı verdim saña ey şeh-r-yār
Hurrem-i bî-çāreden yoluña qurbān isteyen (G. CII, b. 5)

Şairimiz bazı gazellerinde rindâne özellikler gösterirken bazı gazellerinde de bir mutasavvıf gibi ifadeler kullanır. Şair, yer yer tarikatlardan bahsederek tasavvuf yolunun övgüsünü yapmıştır. Aşağıdaki beyit bu görüşümüzü destekleyen en güzel örnektir:

Hurrem cihānda ehl-i taşavvufdan ol yūri
Merfū‘ olur o kimse ki şū gibi pest ola (G. CX, b. 5)

Hurrem şiirlerinde, meyhâne, sevgili, içki gibi kavramları sıkça kullanır. Bu ifadelerde tasavvufun remizli, sembolik anlamlarını sezmek mümkündür.

‘Arz eder rūyın ḥarābāt içre çün gül-gūn qadeḥ
Mest eder mi içmeyen mestāneni mey-gūn qadeḥ (G. XXII, b. 1)

Şāķī lebiñ şarābı gelince gelir ferah
Rindān-ı bāde-nūşe yüzün gösterir qadeḥ (G. XXIII, b. 1)

Bend olmayıcaq dilde eger zıkr u muğānī
Mürşid gibi sen sālīk-i irşād olamazsın (G. CIV, b. 3)

Rindâne söyleyişli gazellerde, zahidin anlayışsızlığı, kabalığı eleştirilir; fakat bu eleştiride şairin aşırılığa kaçmadan temkinli davrandığını söylemek mümkündür:

Mest edip lâ'liñ şarâbıyla dil-i Hurrem gibi
Zâhid-i şad-sâleyi sâķi mey-âşâm eylediñ (G.LXXVIII, b. 5)

Hurrem, anlatım tekniğinde fazla bir çeşitliliğe gitmemiştir. Tahkiyeye başvurmamış; ancak Divân şairlerinin genel özelliklerinden tasvire bolca yer vermiştir. Tasvirleri genellikle sevgilinin güzelliğine yöneliktir.

Daha önce de belirtildiği gibi, şair bazı şiirlerinde tasavvufa, bazı şiirlerinde ise rindâne söyleyişe ağırlık vermiştir. Yek âvâz gazellerinde konu bütünlüğü göze çarpar. Bir gazelde, tasavvuftan bahsedilmişse sonuna kadar aynı konuya bağlı kalınmıştır. (G.CX) Yine başta rindçe bir söyleyiş varsa sonuna kadar aynı söyleyişe bağlı kalınmıştır. (G. XXII)

Şair, aşağıda matla beytini verdiğimiz gazeli Farsça yazmıştır. Bu da şairin şiir yazacak kadar Farsça bildiğini gösterir.

Be ez-nigâr-i men ender cihân şebâb kocâ
Der-în zamâne zi-‘aşkeş ne-şod ħarâb kocâ (G. IV, b. 1)

İKİNCİ BÖLÜM

DİVÂN'IN BİÇİM, İÇERİK, DİL ve ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

2.1. Biçim Özellikleri

2.1.1. Nazım biçimleri

Hurrem Divân'ında 123 gazel, her bendi altı mısra olan ve beşer bentten meydana gelen iki muhammes (M. IV, M. V), biri Nâbî (Bilkan, Nâbî Divânı C.II, 1997: 1047), biri Nâ'ilî (Nâ'ilî Divânı, 1990: 227) ve biri de Tâib'in gazeline olmak üzere üç tahmîs (Bu şairlerin beyitlerinin üzerine Hurrem tarafından üçer mısra eklenmiştir.) (M. I, M. II, M. III), üç tarih, beş bentten oluşan bir müseddes (M. VIII), ayrıca ikişer beyitten oluşan aaab ve aaaa biçiminde kafiyelenmiş iki dörtlük (M. VI, M. VII) vardır. Divân'daki gazellerden biri de Farsçadır. (G. IV)

Şair, beyitlerinin ilk mısraları Türkçe, ikinci mısraları Arapça olan mulemma bir gazel de yazmıştır (G. CVII). Mulemma; Türkçe, Arapça ya da Farsça ile karışık olarak yazılmış gazellere denir. (Dilçin, 2000: 506) Üç gazelde de redd-i mısra yapılmıştır (G. XLI, G. LI ve G. XCVIII). Redd-i mısra, matla ve maktadaki mısralar dışındaki bir mısranın maktada yinelenmesidir. (Dilçin, 2000: 106) Şair bir gazelde de mısra tekrarına düşmüştür. (XCV, b. 2-3)

CXV sıralı gazel konusu bakımından bir nâstır. Nâst, Hz. Peygamberi öven, ona duyulan sevgiyi dile getiren şiirlere denir. (İsen, 2002: 254) Bu gazel aynı zamanda bir müzeyyel gazeldir. Müzeyyel gazel, mahlas beyitinden sonra bir kişiyi övmek için bir veya birkaç beyit eklenen gazele verilen addır. (İsen, 2002: 201)

Arap alfabesinde her harfin rakamsal bir değeri vardır. Arap, Fars ve Türk şairleri doğum, ölüm, evlenme, savaş, barış ve benzeri olaylar için tarih manzumeleri yazmışlar, genellikle bu manzumelerin son mısra veya beyitlerinde ebcedle bu olaylara tarih düşmüşlerdir. Türk edebiyatında özellikle XVIII. yüzyılda tarih

düşürme yaygınlaşmış ve her divân şairinin Divânında rastlanan bir tür olmuştur. (Bektaş, 2007: 63)

Hurrem Divân'ında üç tarih vardır. Tarihlerin üçü de “kıta-yı kebîre” denilen uzun tarihlerdir. Bunlardan birincisi yirmi üç, ikincisi kırk bir, üçüncüsü ise on yedi beyittir.

Hurrem, ظ harfi dışında her harften gazel yazarak, klâsik divân tertibi geleneğine uymuştur. Bu gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir:

ا	13	ب	4	ت	3	ث	3	ج	1	ح	2
خ	1	د	3	ذ	1	ر	25	ز	5	س	2
ش	3	ص	1	ض	1	ط	3	ع	1	غ	1
ف	2	ق	3	ك	6	ل	5	م	9	ن	9
ه	7	و	2	ی	9					Toplam	123

2.1.2. Kafiye ve redifler

Kafiye divân şiirinde ses, redif ise söz tekrarlarının mısra sonlarında simetrik olarak kullanılmasıdır. (Macit, 1996: 83) Divândaki şiirlerin kafiyelerinin çoğu revî harfinden önce gelen “و ی ا” harfleri ile sağlanmış ve “kafiye-i müreddefe” türündendir.

Örneğin: -zamân	- tîr	- maḥsūs
- cihân	- naḥcîr	- ṭāvūs
-bād-bân	- iksîr	- sālūs
-resân	- taḥrîr	- ḳāmūs
-āşiyân	- şimşîr	- me‘yūs
-nişân	- tanẓîr	- Key-kāvūs

Divân'daki gazellerin on sekizinde “kafiye-i mukayyede” ye rastlanmıştır. Kafiye-i mukayyede, vasl harfi bulunmadığından harekesiz olan revîdir. (Dilçin, 2000: 60) (G. V, IX, XIV, XXI, XXVIII, XXIX, XXX, XXXIX, XLI, LXI, LXII, LXXIII, LXXV, LXXVI, XCIV, CIX, CX, CXII)

Divân'daki bazı gazellerde kafiye, “kafiye-i şagyan” denilen ve şair için kolay kafiye olan “ân” ile sağlanmıştır. (âteşdân, lertzân, giryân, mihmân, nâlân, kân)

Hurrem şiirlerinde bütün kafiye çeşitlerini kullanmıştır. En çok zengin kafiye daha sonra tam kafiye ve çok az sayıdaki şiirinde ise yarım kafiyeyi kullanmıştır.

2.1.2.1. Zengin kafiye

Şiirlerin çoğuna hakim olan zengin kafiye genellikle rediften önce yapılmıştır. Bazı mısralarda redif olmadan doğrudan zengin kafiye ile âhenk sağlanmıştır.

Bezme per açdı gönül mürği dedi ârâm baña
Bir tolu şahbâyı şun ey sâki-i gül-fâm baña (G. II, b.1)

Gel güzel alma benim âhım demez miydim saña
Luft kıl ʿuşşâkıñam şâhım demez miydim saña (G. III, b.1)

Çin-seher turre-i dil-dârı kemend etdi şabâ
Bu perîşânı ʿaql ü dili bend etdi şabâ (G. V, b.1)

Ol gül-ruhuñ aḥvâlini târ eyleme yâ Rab
Her rûz u şebân kârını zâr eyleme yâ Rab (G. XII, b.1)

Nev-bahâr oldı eder dil yine âheng-i şarâb
Açılıp gül gibi kızmağda durur reng-i şarâb (G. XIV, b.1)

Âstânıñdan olalıdan berü dil-i mürğ ırâğ
Nâle-i vâht ile çeşminde degil zîver-i bâğ (G. LXX, b.1)

‘Acabā bendesine şāhım eder mi elţāf
Çekdigim cevr ü cefā yoluna olsun mı güzāf (G. LXXI, b.1)

Yoluñda vārım etdim hār ü hāşāk
Beni luţf eyle şāhım eyleme hāk (G. LXXVII, b. 1)

Göñlümi verdim bir dil-pesinde
Mişli bulunmaz Hīnd ü Yemen’de (G. CXIV, b.1)

2.1.2.2. Tam kafiye

Tam kafiye, zengin kafiyeden sonra en çok kullanılan kafiyedir:

Nuql-i bādām olmağa la’l-i leb-i dil-ber lezīz
Zīver-i h̄ān olmağičün mīvehā-yı ter lezīz (G. XXVIII, b.1)

Sensiz ‘āşık-ı bī-çāre meserret mi bulur
Hicrde vaşlıñ ümīdi gibi devlet mi olur (G. XXXVIII, b.1)

İzārīñ germ-i şāhbādan kızarmış gül gül olmuşdur
Görüp ol verd-i ra’nāyı lisānım bülbül olmuşdur (G. LI, b.1)

Bulunmaz her zaman yār-ı muvafık
Ki ola meclis-i cānāna ne layık (G. LXXIII, b.1)

2.1.2.3. Yarım kafiye

Yarım kafiye kullanımına nadir olarak rastlamaktayız:

Şākī lebiñ şarābı gelince gelir feraḥ
Rindān-ı bāde-nūşe yüzün gösterir kadeḥ (G. XXIII, b.1)

‘Aceb kũyĩnda ŧāhım ‘āŧıķāne bir dem olmaz mı
O nũzhetgāh-ı rindāna erenler bĩ-gam olmaz mı (G. CXVIII, b.1)

2.1.2.4. Cinaslı kafiye

Cinaslı kafiye ses bakımından aynı, anlamca ve kimi zaman vurguları da ayrı sözcüklerden ya da söz öbeklerinden yapılmıŧ kafiye dir. (Dilçin, 2000: 90)

Divān’nda cinaslı kafiye bir beyitte rastlanmıŧtır:

Hālet-i ‘aŧkıñla cānā cismim oldu būriyā
‘Āŧıķım ‘aŧkıñda dā’im ŧanma ŧāhā bu riyā (G. X, b.1)

2.1.2.5. Redif

Klāsik ŧiirde vezin ve kafiye gibi redif de āhengi oluŧurmada önemlidir. Hurrem Divānı’nda āhengin genellikle redifle sağlandığını görüyoruz. Rediflerin kullanımında, Türkçe kelime ve ekler kullanıldığı gibi Farsça ve Arapça kelimeler de kullanılmıŧtır. 134 ŧiirin sadece 26’sında redif kullanılmamıŧtır.

Āsitānıñda olurken dem-be-dem ‘izzet baña
Muķtezĩ bilmem nedendir kũŧe-i hicret baña (G.VII, b.1)

Ey gül-i ħurŧıd ħazer gülŧende ŧeb-nemden saña
Üstüne toz ķonmasın nem gelmesin nemden saña (G. IX, b.1)

ŧehā sensin yine bir kān-ı himmet
Mehā tab’ında var cevlan-ı himmet (G. XV, b.1)

Meded ey ķiŧver-i ħüsn içre ol ŧāh meded
Meded ey dest-res-i ‘aŧıķ-ı gam-ıv āħ meded (G. XXV, b.1)

Mürğ-i dilim ol kâmet-i bālâ ile oynar
Bir fahtedir serv-i dil-ārâ ile oynar (G. XL, b.1)

‘Ādetiñ oldu yine cevr ü cefâ çok sürmez
Erişir qalbiñe ilhâm-ı vefâ çok sürmez (G. LVII, b.1)

Geldi çemene ‘arz-ı kemâl eyledi bülbül
Biñ cilve ile hoş maqâl eyledi bülbül (G. LXXXIII, b.1)

Bu ‘aşqile sen maḥrem-i esrâr olamazsın
Terk etmeyecek ‘aşqile ber-bād olamazsın (G. CIV, b.1)

Gösterip kendini bahâr gonce
Bülbülü etdi şermsâr gonce (G. CXI, b.1)

Vaşl-ı dildâr ḥayâl idi bu gice
Hep ümîdim vişâl idi bu gice (G. CXIII, b.1)

2.1.3. Vezin

Vezin, Divân şiirinde âhengi sağlayan en önemli unsurdur. Arapların geliştirdikleri bir vezin olan arûz, önce Fars daha sonra da Türk şiirinde kullanılmıştır. (Macit, 1996: 60)

Hurrem, Divân’ındaki şiirlerde arûz vezninin on üç kalıbını kullanmıştır. Vezni uygulamada şairin çok başarılı olduğu söylenemez. Bazı mısralarda vezne tam olarak uyulmadığını görmekteyiz. Şair en çok “fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün”, “mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün”, “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” ve “mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün” kalıplarını tercih etmiştir. Çalışmamızın metin bölümünde, şiirlerin çevriyazılarının üstünde her şiirin arûz kalıbı verilmiştir. Divân’daki şiirlerin vezinleri sayıları bakımından aşağıdaki gibidir:

	Bahirler	Vezinler	Toplam
1	Hezec	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ülün	10
2	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	41
3	Müctes	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	10
4	Remel	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	33
5	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2
6	Muzari'	mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	8
7	Hezec	mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün	8
8	Muzari'	mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün	3
9	Hezec	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	1
10	Remel	fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül	1
11	Recez	müfte'ilün mefâ'ilün müfte'ilün mefâ'ilün	1
12	Cedîd	fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	4
13	Recez	müstef'ilâtün müstef'ilâtün	1
	Toplam		134

2.2. İçerik Özellikleri

2.2.1. Konular

2.2.1.1. Aşk

Divân şiirinde aşk konusu önemli bir yer tutar. Tasavvufî şiirlerde ilahî aşk hedeflenir ve Allah'a ancak aşk yoluyla kavuşulacağı, dolayısıyla da âşık olmayanın gerçek kurtuluşa erişemeyeceği söylenir. Âşıkâne şiirlerde, âşığın yaşama sebebi adeta aşk olarak verilir. Sevgiliye kavuşmak isteyen âşık, bir yandan da vuslattan sonra ayrılığın geleceğini düşünerek acı çeker.

Hurrem, şiirlerinde aşk konusunu Divân şiirindeki kullanımına uygun şekilde işlemiştir ve Divân'da en çok geçen sözcüklerden biri de "aşk"tır. Bu da şairin aşk konusunu ne denli önemseydiğinin bir göstergesidir. Hurrem'deki aşk tek taraflıdır. Aşkın ıstırabını yalnızca âşık çeker. Sevgili ise âşığın duygularına karşı seyirci tavrı takınan, ilgisini ondan esirgeyen bir tutum içinde görünür.

Aşağıda, *Hurrem Divânı* 'nda "aşk" konusunu işleyen beyitler arasından önemli gördüğümüz bazıları seçilerek açıklanmaya çalışılmıştır:

‘Aşkile yandı cān ü gönül kalmadı eṣer

‘Arz etmesin ŧem‘ daḥı sūz u güdāz baña (G.VIII, b.3)

Yukarıdaki beyitte ŧair, mumun kendisine ateŧ veya alev sunmasına gerek kalmadığını, gönlünün ve canının aşk ateŧiyle zaten yanıp kül olduğunu, hiçbir kalıntısının dahi kalmadığını söylüyor. Aşkın yakıcılığının mum ateŧinin yakıcılığından daha etkili olduğunu belirtiyor.

Hālet-i ‘aşkıñla cānā cismim oldı būriyā

‘Āşıkım ‘aşkıñda dā’im ŧanma ŧāhā bu riyā (G. X, b.1)

Āşığı âşık yapan ŧey sevgiliye duyduğu aşktır. Beyti ŧöyle açıklayabiliriz: Ey ŧahım! Ben senin aşkınla her zaman âşığım. Sen bunun yalan olduğunu sanma ve buna inan. Aşkının hayaliyle, ruh haliyle canım, bedenim hasıra döndü. Karma karışık oldu. Burada ŧâir aşkı somutlaştıırarak, sözlerinin gücünü artırıyor.

Āteŧ-i ‘aşkıñ ŧa‘ābın yāre tersim eylesem

Sūznāk-ı hāmeden taḥrīk olur taḥrīrler (G. XXXIII, b.6)

Sana duyduğum aşkın ateŧinin ŧiddetini, ne kadar zor ve çetin olduğunu sevgiliye resmedersem kalemimin ateŧli ucundan bütün yazılar tahrik olur. Bu olay bütün yazıları kışkırtır. Böylece ŧair zımmen de olsa kendisini övmektedir.

Men o bir Kays’em ki gelmez kalbime Leylā nedir

‘Aşık ile ser-geŧte oldum ‘aşkı-ı bī-hem-tā nedir (G. XXXVI, b.1)

Ben aşkla öyle Mecnûn (deli) oldum ki (Mecnûn’un asıl adı Kays’dır.) artık Leylā’nın aşkı bile hatırıma gelmez. Ben aşkla öyle sarhoŧ oldum ki eŧi benzeri olmayan aşk da ne oluyor? Hurrem, burada aşkının ŧiddetini Mecnûn’un aşkı ile kıyaslıyor.

‘Aşka ser komuŧ dilā bizler biraz divāneyiz

Mest olup cām-ı muḥabbetden ne ğam mestāneyiz (G. VI, b.1)

Ey gönül! Biz aşk için başımızı ortaya koymuŧuz. Bu yüzden biraz deli sayılırız. Muhabbet kadehinden içip sarhoŧ olmuŧuz. Bundan da hiç kederlenmeyiz. ŧair bu beyitte kararlılığını belirtiyor. Bu aşkın sonuçlarına, ne olursa olsun

katlanacağını belirtiyor, çektiği ıstıraplara rağmen bunları isyan etmeden kabulleniyor.

‘Andelîb-i gülşeni elbetde bir verd söylerdir

‘Âşık-ı üftâdeyi ‘aşk ağladır derd söylerdir (G. XLI, b.1)

Divân şiirinde gül-bülbül mazmunu çokça kullanılır. Bülbül güle âşıktır. Bülbül gül için ağlayıp inler. Âşık ağlıyorsa bunun nedeni güldür. Eğer aşkını söze döküyorsa bunun nedeni de dertli olmasıdır. Gül bahçesinin bülbülünü elbette bir gül söyler. Düşkün âşığı aşk ağlatır dert söyler. Âşığın dert çekmesi, ağlayıp inmesi doğal bir olaydır.

Dil mürgünü biñ cân ile iħrāk eder ‘aşık

Şem‘-i ruħuña ‘aşk ile pervâneleriñdir (G. XLVII, b.4)

Âşık gönül kuşunu bin canla yakar. Sevgilinin mum ışığı gibi yanağına aşkla kendini feda eden kelebeğdir. Kelebek ateşe atılarak nasıl yanıyor, âşık da sevgilinin yanağına öyle yanar. Kendisini sevgilinin yanağına feda eder. Hürrem burada âşığın fedakarlığını ifade etmiştir.

Bir hâlet ile görse dil ol hûb cemâli

‘Aşk eyler o dem var ise ‘aşkın temelidir (G. XLVIII, b.4)

Gönül o sevgilinin güzel yüzünü bir biçimde görse o an ona âşık olur ve bu aşk sonsuza kadar sürer. Sevgilinin güzel yüzünü bir kere bile görmek sevgiliye sonsuza dek âşık olmak için yeterlidir. Sevgilinin yüzünü gördüğü an aşkın temeli sayılır.

Biz bâdiye-i ‘aşka dilâ şubh u mesâyız

Bir cām ile ğam ceyşiniñ üstüne belâyız (G. LIX, b.1)

Ey gönül! Biz aşk sahrasının sabah ve akşamıyız. Bir kadehle üzüntü ve keder ordusunun başına bela oluruz. Şair sevgiliye duyulan aşkın ağırlığını omuzlarında taşıyabileceğini ve sevgiliye kavuşma uğruna hiç yılmadan savaşabileceğini ifade ediyor.

Cānā bu ‘āşığa nazarıñ yoķ mudur seniñ

Zār ü fiğānına kederiñ yoķ mudur seniñ (G. LXXVI, b.1)

Ey sevgili! Seni gerçekten seven bu âşığa neden bakmıyorsun? Hiç dikkatini çekmiyor mu? Onun bu kadar ağlamasına, feryadına hiç üzölmüyor musun?” Bu beyitte sevgilinin umursamazlığı ve acımasızlığı dile getiriliyor. Âşığın çektiğı acı belirtiliyor.

Şehr-i ‘aşğda bir zamān pertev-feşān olduğ yeter

Çeşme-i hayvān gibi cānā nihānız şimdilik (G. LXXX, b.4)

Aşk ülkesinde bir zamanlar ışık saçan olduk; ama artık yeter. Ey sevgili, ölümsüzlük suyu gibi kendimizi gizledik, görünmez olduk, ortalıktan çekildik.” Bu beyitte ise sevgiliye sitem görülüyor.

Baħr-ı kılzüm olursa yanımda

Āteş-i ‘aşkıım edemez teskin (G. XCVII, b.5)

Benim aşkıımın ateşi o kadar fazla ki, bu ateşi denizler (Kızıldeniz) bile teskin edemez, söndüremez.

Geldim cihāna ‘aşkile ol-dem āşinā

Cānā meger ma‘ārifimiz ez-elest ola (G. CX, b.4)

Dünyaya geldiğim anda aşkla tanıştım. Ey sevgili! Meğer bizim sevme hünerimiz ezelden beri varmış. Şair, sevgiliye duyduğu aşkı bir hüner olarak görüyor ve bu hünerin doğuşundan beri kendisinde var olduğunu söylüyor.

Her bir tarafa ‘aşkıñile gerçi meşķiz

Pākīze-rüyuz vāķıf-ı ālūde-i ‘aşķız (M. III, b. 3)

Senin aşkıñla her ne kadar her yere alışkın olsak da aşka bulaşıp saf ve temiz bir şekilde yürüyüp seni bekliyoruz. Aşka bulaştığımızın farkındayız.

2.2.1.2. Rindlik

Rindlik, Divân şiirinde çok sık kullanılan bir kavramdır. Zâhidin, kaba sofuluğuna karşın rind, son derece hoşgörülüdür. Olaylara bakış açısı, zâhid gibi katı kurallara bağlı değildir. Toplumun katı kurallarına karşın rind, umursamaz bir yapıdadır. “Divân şairi kendini rind olarak değerlendirir. Ona göre cihanın bir pul kadar değeri yoktur. Hayatında hiç içki içmeyen şairlerin dahi çok zaman meyhaneden, içkiden, sakiden bahsetmeleri çok rindâne bir hayat yaşadıklarını empoze etmek istemelerindedir.” (Pala, 1989: 410) “Tokgözlülük, azla yetinme rindin beğenilen nitelikleri arasında yer alır. Yoksul, muhtaç biri de olsa, dünya malına tepeden bakar.” (Mengi, 1985: 40)

Aşağıda, *Hurrem Divânı*'nda rindlik konusunu işleyen beyitler arasından bazıları seçilerek açıklanmaya çalışılmıştır:

Şâkî lebiñ şarâbı gelince gelir ferağ

Rindân-ı bâde-nûşa yüzün gösterir kadeğ (G. XXIII, b.1)

Ey sâki! Dudaklarının şarabı gelince âşğın gönlüne ferahlık gelir. Kadeh şarap içen rindlere kendi yüzünü gösterir.” Burada şâir, sevgilinin yüzünün aksini kadehte gördüğünü ve aynı zamanda kendi yüzünü de gördüğünü söyler.

İşitdim meclis-i rindân zülfiniñ evşâfın

Aña bir ‘âşık-ı dîvâneniñ zencîridir derler (G. L, b.4)

Rind meclisinde sevgilinin zulfünün niteliğini, güzelliğini duydum. O zülûf için deli bir âşğın zinciridir diyorlar. Sevgilinin zülfü kemend, zincir olarak tanımlanır. Âşğın gönül kuşu, sevgilinin tuzak olan saçı tarafından yakalanarak hapsedilir. Böylece âşık, sevgilinin aşkının tutsağı olur. Sevgilinin saçlarının ucunda, âşıklarının kalpleri asılıdır.

Başıcağ meclis-i rindāna adem am başılr

Sāiyā rā-ı sūrūr cümle ayağında seniñ (G.LXXIX, b.3)

Ey sākî! Rindlerin meclisine ayak bastığında gam adeta basılır. Çünkü bütün sevinç yolu senin ayağındadır, kadehindedir.

Gelince meclis-i rindāna murib ile ney-zenler

Gelirler Hurrem o sāza aranfil lāle ül sūnbül (G.LXXXIV, b.5)

Ey Hurrem! Rind meclisine algıcılar, şarkıcılar, ney alanlar algılarıyla gelince; o saza (eğlence yerine) karanfil, lale, ül ve sūnbül gelir.” Âşık, rind meclisine gider. Orada eğlence ortamı, saz, müzik vardır. Eğlencenin, algının, müziğin olduğı yer, güzelsiz düşünülemez. Bütün güzeller de oraya akın ederler.

Etmez arım-i şafa-i rindāne hi duul

İllā o kimse bāde-fürüş mey-perest ola (G.CX, b.3)

Rindlerin bir araya gelip toplandığı, onlardan başka kimsenin giremeyeceğı meyhaneye sıradan insanlar girmez. Buraya ya içki satanlar ya da içki mübtelaları ancak girebilir.

‘Aceb kūyında şāhım ‘aşıkāne bir dem olmaz mı

O nūzhetgāh-ı rindāna erenler bī-am olmaz mı (G.CXVIII, b.1)

Ey padişahım! Acaba bulunduğın yerde âşıklarına âşıkmışsın gibi davrandığın bir an olmaz mı? Acaba bir gün senin yakınına ulaşabilenler, senden bir yakınlık görebilirler mi? Onlara biraz ilgili, âşıkāne davranma ihtimalin var mıdır? Böyle bir şey olursa, o ortama ulaşanların hi derdi kalır mı?

Gelicek meclis-i rindāna meyile mabūb

Meclisiñ ‘uhdesine şanki biraz cān geldi (G.CXIX, b.2)

Sevgili rindlerin meclisine elinde şarapla gelince, meclise biraz hareketlilik, biraz sevinç ve mutluluk geldi.

Görüldüğü gibi Hurrem, Klâsik şiir geleneğine uyarak rind tipinin vasıflarını öncelemiş, onları her şeyi zahire göre değerlendiren ham sofudan üstün tutmuştur.

2.2.1.3. Din ve tasavvuf

Divân şiirinde din ve tasavvufla ilgili kavramlar en az aşk kadar, hatta ondan daha fazla kullanılmıştır. Bu tür kullanımlarda ilâhî aşk ön plâna çıkar, tarikat adabı anlatılır. Kurtuluşa ermek için bir tarikata girmenin gerekliliği mutasavvıf şairlerce vurgulanır. Dönemin geçerli dünya görüşü olması dolayısıyla birçok şair tasavvufî şiir yazmıştır. Bazen tasavvufla ilgili kavramlardan yararlanılarak dünyevî aşk, içki meclisi, harabat ehli imâ edilmiştir.

Hurrem'in dinî ve tasavvufî konuları anlattığı manzumeleri de vardır. Bu şiirlerde genellikle, insanlara öğüt vermek amacı güdülmektedir. Aşağıda, *Hurrem Divânî*'nda din ve tasavvuf konusunu işleyen beyitler arasından bazıları seçilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır:

Sâlik-ı râh-ı hâkîkat ol dil u cândân yürü

Ger nigâh eylerse de Hurrem bu şüm-ı kâ'inât (G. XVI, b. 5)

Her ne kadar Hurrem bu kâinatın kötülüğünü seyreylese de sen hakikat yolunun yolcusu(saliki) ol ve cân u gönülden bu yolda yürü, ilerle. Burada anlatıldığı üzere Hurrem tarikattan ziyade hakikat mesleğini tercih etmektedir.

Odur kemâle Mevlevî irgüren her ân

Tecellî-i şeref şu'le-i semâ'-ı hülûs (G. LXV, b. 2)

Mevlevîyi her an olgunluğa götüren şey, temiz bir niyetle yapılan sema'ın ateşindeki şerefli tecellidir. Bu beyitte de ihlasın (samimiyet) insanı nasıl olgunluğa ulaştırdığı vurgulanmıştır.

Āstāniñ hastaya dārü's-şifâdır yâ Resûl

Kıble-i hâcât-ı erbâba vefâdır yâ Resûl (G. LXXXII, b. 1)

Ey Resullah! Senin dergâhın, kapının eşiği, hastalara şifa kapısıdır. İhtiyaç sahiplerinin Kible'si de senin vefandır.

Bend olmayıcağ dilde eger zıkr u mağānī

Mürşid gibi sen sâlik-i irşād olamazsın (G. CIV, b. 3)

Gönlünde eger Allahın adını sürekli anmaz ve menzilini her an aklında tutmazsan, insanları aydınlatan mürşid gibi aydınlatıcı bir sâlik olamazsın. İyi sâlik olmanın yolu, Allahın adını ve gittiğin yolu, her an aklında tutmaktır.

Aşağıdaki beyitte de şair, tasavvuf ehlinin tevazu sahibi olduklarından dolayı önemsemekte ve tecrid sanatı yaparak Hurrem'e bu yolu tavsiye etmektedir.

Hurrem cihānda ehl-i taşavvufdan ol yürü

Merfū' olur o kimse ki şu gibi pest ola (G. CX, b. 5)

Ey Hurrem! Sen de şu dünyada tasavvuf ehli ol, onların yolundan yürü. Su alçaktan akar. Sen de su gibi alçak ol, mutevâzı ol. Çünkü ancak varlığını, nefsinin alçaltan kişi gerçek yüksekliğe erebilir.

Seniñle fahr kıılır nüh semāya rüy-ı zemīn

Ki bende deyü haqīkat Muhammed-i Arabī (G. CXV, b. 5)

Yeryüzü, din-i hakikinın peygamberi Muhammed-i Arabī bendedir diye yedi feleğe karşı övünmektedir. Bu beyitte de Hz. Muhammed'in fahr-i kainat (kainatın övünç kaynağı) olduğu dile getiriliyor.

2.3. Dil ve Üslûp Özellikleri

Şiirde söz ve anlam birbirinden ayrı düşünölemeyecek iki önemli unsurdur. Şairlerin dili kullanmadaki başarısı anlamın en iyi şekilde ortaya konmasını sağlaması bakımından önemlidir. Zira bir şairi farklı kılan en önemli husus, anlatımda dilin bütün inceliklerinden yararlanarak anlatmak istediğı düşünceyi en güzel şekliyle dile getirmesi, sözün büyüsunü anlama yansıtmasıdır. Zaten iç ve dış yapı itibariyle çerçevesi belirlenmiş divân şiiri geleneğinde şairlerin farklı olmak için izleyecekleri başka bir yol da olmasa gerek. (Bektaş, 2007: 74)

Divân şiirinin kendine özgü bir dili vardır. Bu dil, Türkçe, Arapça, Farsçanın ortaklaşa oluşturduğu bir dildir. Edebî sanatları, mazmunları ve diğer unsurlarıyla bu dili anlayabilmek için dönemin kültürünü, yaşam anlayışını iyi bilmek gerekir. Hurrem, şiirlerinde dönemin dil özelliklerini tamamen yansıtmaktadır. Tasavvufî şiirlerinde daha sade bir dil kullanırken, âşıkâne tarzda yazdığı şiirler daha ağıdalı ve daha kapalıdır. Yine kullandığı kelimeler ve tamlamalar da şiirin konusuna göre farklılık göstermektedir. Eğer konu din ve tasavvufla ilgiliyse kullanılan kelimeler de doğal olarak dinî terimler olmaktadır. 19. yüzyıl şairi olan Hurrem, şiirlerini günümüz insanının zor anlayabileceği kapalı bir dil ve üslûpla yazılmıştır.

Aşağıdaki beyitler bu duruma örnek gösterilebilir:

Eyledi cūş u ħurūş ‘aşkile dil yemcesine
Görünür baħr-i muĥîţ dīdemde bir nemcesine (G. CXII, b. 1)

Ĥabīb-i şānī‘-ı ‘ālem ĥidīv-i kişver-i dīn
Hezār-ı bāğ-ı feşāĥat Muĥammed-i ‘Arabī (G. CXV, b. 3)

Konu dünyevî bir konuysa kullanılan kelimeler de sevgiliyi, aşkı, sevgilinin özelliklerini çağrıştıran kelimeler olmaktadır:

Görüp ġonce-dehāhīñ serverā bāğ-ı leĥāfetde
Zebān-ı tūti-i şekker-nişārān ebkem olmaz mı (G. CXVIII, b. 4)

2.3.1. Kelime kadrosu

Klasik şiirimizin kelime kadrosunu oluşturan Arapça ve Farsça kelimeler Hurrem’in şiirlerinde de kullanmıştır. Farsça tamlamalar dikkat çekici yoğunluktadır. Şiirlerin kaleme alındığı tarih, Osmanlı Türkçesinin son dönemleri olduğu için bu durum normaldir. Şair, şiirlerinde tamlamalar kullanmıştır. Bu tamlamalar, ikili, üçlü hatta dördlü (tetabu’-ı izâfât) de olabilmektedir. Aşağıdaki beyitlerde vurguladığımız kelime ve tamlamaları bu tespitlerimize örnek olarak gösterebiliriz:

- Cāme-i zerrīn-ķabā birle be-dīdār olsa yār
Pūr-neşāt-ı bī-gam olmaz da n'olur hengām-ı 'īd (G. XXVI, b. 4)
- Çekme zahmet ey şabā müşk-i Ḥoten aḫzārına
Ṭurre-i cānān mı yoḫsa şemme-i 'anber lezīz (G. XXVIII, b. 3)
- Ḥurrem şarāb-ı la'liñ nūş etdiđi zamāndadır
Maḫmūr-şıfat de-mā-dem seyl-āb-ı eşk-i demdir (G. XXVIX, b. 5)
- Şabā taḫrīk ederken zūlf-i şeb-būy-ı dil-āviziñ
O ḫālinden dil-i pej-mürde ḫurcelnāb-veş? ditrer (G. XXXII, b. 4)
- Et inkisār-ı ḫatır-ı 'uşşākdan ictināb
Lāyık degil ki ḫām ḫaṭā şad şikest ola (G. CX, b. 2)
- Zīnet-fezā-yı taşlıye ḫabl-i nām-ı Aḫmed'e
Maḫmūd-ı kerem-perver ü iḫsāna ibtidā (G. I, b. 4)
- Geçem maḫām-ı 'aşk-ı mecāzī ḫudūdını
Ḥurrem olursa himmet-i 'aşk-ı bāz baña (G. VIII, b. 6)
- Zūlf-i 'anber-būy-ı piç ā piçin olmuş ađzına
Şaydığı ṭūl-i emel 'uşşāk-ı ḫatlinden dilā (G. X, b. 3)
- Turenc-i ğabğab-ı dildāra düşdüñ ḫām-ı sevdādır (G. XXI, b. 4)
Olunca şabr kıl bostān-ı 'ālemde semerden geç

Divân'daki bir iki beyitte Azerî Türkçesi'nde kullanılan 1. tekil şahsı gösteren “men” zamiri kullanılmıştır.

Kūçe-i kūyîna vardıkda firāvān etmem

Seyl-i eşkimi ki men dāmen-i pākiñ gül olur (G. XXXI, b. 2)

Men o bir Qays'em ki gelmez qalbime Leylā nedir

‘Aşq ile ser-geşte oldum ‘aşq-ı bî-hem-tā nedir (G. XXXV, b. 1)

2.3.2. Deyimler ve atasözleri

Dönemin yaşam özelliklerini, hayat anlayışını göstermesi bakımından deyimler ve atasözleri önemlidir. Şâir, eserinde sadece birkaç deyime ve atasözüne yer vermiştir.

Aşağıdaki beyitte, “gözden ırak olan gönülden de ırak olur” atasözü ile “göze girmek” deyimini aynı beyitte kullanmıştır.

Meşeldir dūr olan gözden gönülden de olur derler (Aksoy, 1995: 293)

Göze girmekse qāşdın durmayıp rāh-ı nazardan geç (G. XXI, b. 3)

(Aksoy,1995: 809)

Bu beyitte ise “kadem basmak” deyimi kullanılmıştır.

Başcaq meclis-i rindāna qadem gam başılır (Aksoy, 1995: 1036)

Sākiyā rāh-ı sürūr cümle ayağında seniñ (G. LXXIX, b. 3)

Görüldüğü gibi Hurrem'in şiirlerinde atasözü ve deyimlere rastlayamıyoruz.

2.3.3. Edebî sanatlar

Divân şiirinde şâirler, şâirlik gücünü göstermek ve şiirlerini etkili kılmak için edebî sanatlardan yararlanmışlardır. Edebî sanatlar şâire daha geniş ve daha etkili bir anlatım olanağı sunmaktadır. Bazı şâirler, sanat yapmayı tek amaç olarak

algılamışlar, bu da anlamın kaybolmasına neden olmuştur. Bazı şâirler ise anlamı ön plana çıkarmış, edebî sanatları bir araç olarak kullanmışlardır.

Hurrem, daha çok anlama önem vermiş, edebî sanatları bir araç olarak kullanmıştır denilebilir. Buna rağmen her beyitte edebî sanat vardır. Bu da şâirin gücünü göstermektedir. Birbirleriyle bağlantılı, birbirini çağrıştıran kelimeler, okuyucuyu rahatsız etmeden başarılı bir şekilde kullanılmıştır.

Şâir, gerek tasavvufî şiirlerinde gerekse âşıkâne şiirlerinde soyut düşünebilmiş, mecaz anlatımlar yapabilmıştır. Divân'da tarihî kişilere ve olaylara telmih yapmış, tabiattaki varlıkları çeşitli ilgilerle tenasüplü kullanabilmıştır. İştikak ve tekrar sanatlarından yararlanarak müzikalite sağlamış, cinas sanatı ise sadece bir beyitte yapılmıştır.

Hurrem Divânı'ndaki beyitlerde geçen söz ve anlam sanatlarından bazılarını aşağıda açıklamaya çalıştık:

Cinas, söylenişleri ve yazılışları bir, anlamları ayrı iki sözcüğü bir arada kullanmaktır. Buna tecnis de denir. (Dilçin, 2000: 467) Aşağıdaki beyit Divân'da cinas sanatı yapılmış tek beyittir. Bu beyitteki cinas türü cinas-ı mefruk denilen ve cinaslı sözlerden biri, iki ayrı sözcük olan cinastır. (Dilçin, 2000: 469)

Ĥâlet-i 'aşkıñla cānā cismim oldı būriyā

'Āşıkım 'aşkıñda dā'im şanma şāhā bu riyā (G. X, b.1)

Telmihler, tarihî ve efsanevî kişilerle yapılmıştır.

Aşağıdaki beyitte Leylā ile Mecnûn mesnevisinin kahramanlarına telmih yapılmıştır:

Men o bir Ĥays'em ki gelmez Ĥalbime Leylā nedir

'Aşkla ser-geşte oldum 'aşk-ı bî-hem-tā nedir (G. XXXV, b. 1)

Bu beyitte ise Yunan filozoflarından Aristoteles, Sokrates ve Calinus'a telmih yapılmıştır:

Ol Aristo-^{ca}akl ol Sokrat Cālinus-^{tab}
Eyledi tedbîr-i tanzîm-ı umûra ibtidâ (T. X b. 24)

Aşağıdaki beyitte, sihir yaptıkları için bir kuyuda asılı olarak kıyamete kadar cezalandırılan Hârût ile Mârût'a telmih yapılmıştır: (Pala, 1989:

O şūhuñ çeşm-i bâzını ^{ca}aceb teşhîrdir derler
Anı Hârût ile Mârût gibi te^{ca}şîrdir derler (G. L, b. 1)

Bu beyitte Hz. Yusuf'a telmih yapılmıştır:

Bey^{ca} olalı Yusûf-ı hüsni metâ^{ca} dil-ârâ
Çâr-nâ-çâr ser-i bâzârdır eglencemiz (G. LVIII, b. 2)

Bu beyitte de Taşlıcalı Yahya'nın Gülşen-i Râz isimli mesnevisine telmih yapılmıştır:

Hurremâ bülbülân-ı Gülşen-i râz
Dediler hep bu şîriñe rengin (G. XCVII, b. 6)

Tenasüp sanatı da yine şâirlerin sıkça başvurduğu sanatlardandır. Hurrem de bu sanatı çok kullanmıştır. Birbiriyle ilgili kelimeler yaptığı çağrışımlarla anlam genişliği sağlamaktadır:

Şākî lebiñ şarābı gelince gelir feraḥ
Rindân-ı bâde-nûşa yüzün gösterir kadeḥ (G. XXIII, b. 1)

Bu beyitte de zülf, dil mürği, sayyâd ve dâm kelimeleriyle tenasüp sanatı yapılmıştır:

Zülfüne hergiz qarîn olmaz bu dil-mürği aniñ

Bir ‘aceb şayyâddır kırdı bugün bir dâm baña (G. II, b. 4)

Teşhis sanatı, divân şiirinde en çok kullanılan sanatlardan biridir. İnsan dışı varlıkların kişileştirildiği bu sanata Hurrem de sıkça başvurmuştur.

Bu beyitte, sevgilinin dudaklarının içkisinin kadehi kişileştirilmiştir:

Tevbe etme bâde-i gül-güneye Hurrem deyü

Sâkiyâ cām-ı mey-i la‘lin eder ibrām baña (G. II, b. 5)

Bu beyitte de pervane kişileştirilmiştir. Aşk hâlini mumun ateşinden öğrenmektedir:

Süz-i şemden hâl-i ‘aşkı öğrenir pervâneler

Yaçalaldan şem‘-i ruhsârîña qarşı bî-riyâ (G. X, b. 2)

İstifham sanatı da çokça kullanılmıştır. Şair, sözü cevap beklemeden duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemiştir:

Hergiz şarâb-ı lâ‘liñ olmaz iken müyesser

Ne’tdim yanıñda şâhım oldum cübâya bâ‘iş (G. XIX, b.2)

Nice taqlîd edeler kıâmetini dil-berler

Naḥl-i bîd eyleye mi serv-i ser-efrâzıyla baḥş (G. XX, b. 2)

Cādū-yı çeşm-i Hurrem cihân içre yârimiñ

‘Uşşaq-ı müstmende ‘aceb vere mi felah (G. XXIII, b. 5)

Cānā bu ‘āşıkā nazariñ **yoğ** mudur seniñ
Zār ü fiğānına kederiñ **yoğ** mudur seniñ (G. LXXVI, b.1)

Divān’da **nidā** sanatı en çok başvurulanan sanatlardandır. Hurrem de diğeri şairler gibi sürekli seslenme edatlarını kullanmıştır:

Hāzır olursun kuluña etmege
Şubh u mesā böyle cefā **ey şehā** (G. VI, b. 3)

Hālet-i ‘āşkıñla cānā cismim oldu būriyā
‘Āşkıñ ‘āşkıñda dā’im şanma **şāhā** bu riyā (G. X, b. 1)

Görüp bunca belā-yı derdi **ey dil**
Olursın yine ‘āşıklığa rāğıb (G. XIII, b. 4)

Çekme zahmet **ey şabā** müşk-i Hoten aḫzārına
Turre-i cānān mı yoğsa şemme-i ‘anber lezīz (G. XXVIII, b. 3)

Şiirdeki ahengi sağlamada önemli bir sanat olan **Tekrîr** sanatı da çok kullanılmıştır:

Meded ey kişver-i hüsn içre ol şāh **meded**
Meded ey dest-res-i ‘āşık-ı ğam-ḥ^v āḫ **meded** (G. XXV, b.1)

Nice bir dil-ber için başda bu sevdā **nice bu**
Nice bir ‘āşıkā bu va‘de-i ferdā **nice bu** (G. CVI, b. 1)

Zülf-i pür-çini kenārında gönül tutdı karar
Ḥayf hezārān **ḥayf** kim bir mārdir eglencemiz (G. LVIII, b. 4)

Dehānīn çeşme-i hayvān demişler
Muṭābıkdır muṭābıkdır muṭābıķ (G. LXXIII, b. 4)

Gülşen-i ‘ālemde rūyīn vaşf ederken gülgüle
Şad hezārān şevķile āğlardı bülbül bülbüle (G. CVIII, b. 1)

Mübalaga, bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok veya pek az göstermektir. (Dilçin, 2000: 447) Aşağıdaki beyitler Divān’da yer alan mübalaga yapılmış beyitlerden birkaçıdır:

‘Aşķile yandı cān ü gönül ķalması eşer
‘Arz etmesin şem‘ daķı sūz u güdāz baña (G. VIII, b. 3)

Ĥālīme rahm eylemez ol şūh-ı mūm-ı kā’ināt
Gūş edip feryādımı āh etdi būm-ı kā’ināt (G. XVI, b. 1)

Ĥazer seyl-āb-ı eşkimden ki sūz-i ġamdan olmuşdur
Bu tūfān-ı belānīn her zamān giryān-ı āteşdir (G. LIII, b. 2)

Baķr-ı ķulzüm olursa yanımda
Āteş-i ‘aşķım edemez tesķin (G. XCVII, b.5)

Tecāhül-i ārif sanatı yapılarak bilinen şeyler bilmezlikten gelinmiştir:

Baş aķıķ bendesi olmaz mı görenler bilmem
Göricek nāz ü nezāketle bu ķaddi bālā (G. XI, b. 4)

Beni dil-ķasta görüp çeşmiñe nem gelmez mi
Ya nedāmetle ‘aceb saña da ġam gelmez mi (G. CXVIII, b. 1)

Hüsn-i ta'lil sanatı yapılarak olaylar güzel bir nedene bağlanmıştır. Hurrem Divânı'nda az da olsa bu sanata örnek bulabiliyoruz.

Lâ'î-i nâb-ı sükkeri sâķide çekmiş ĥasreti
Ol sebebden şan oturmuş bağrına pür-ĥün řadeĥ (G. XXII, b. 2)

Aşağıdaki beyitte de güzel bir **Tezat sanatı** yapılmıştır:

Kim ki Leylî řaçıññ 'uķdesine Mecnûn-veş
Dağılırsa o kişi ġâyetile 'âķil olur (G. XXXI, b. 4)

şâir **irsâd** sanatına da başvurmuştur. Bu sanat, secili ya da uyaklı bir sözde, secinin ve uyağın nasıl olacağını ya da seci ve uyağın kılavuzluğuyla sözün sonunun nasıl biteceğini bir sözcükle önceden belirtme ve îmâ etmektir. (Dilçin 2000: 446)
Aşağıdaki beyitte "kand" sözcüğü kullanılarak ikinci dizide şeker sözcüğünün kullanılacağı belirtilmiştir :

Olmasa teşne-lebiñ şandine ey nebât
Řandehâr'ıñ şekeri ĥüsne ĥalâvet mi bulur (G. XXXVIII, b. 2)

Tevriye sanatı da başvuru sanatlarından biridir. şair aşağıdaki beyitte "ayak" sözcüğünü yakın anlamda söyleyip uzak anlamını kastetmiştir:

Bařıcaķ meclis-i rindâna şadem ġam başılır
Sâķiyâ râĥ-ı sürür cümle ayađıñda seniñ (G.LXXIX, b.3)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HURREM'İN DİVÂNI

3.1. Hurrem Divânı Hakkında

Yaptığımız araştırmada Divân'ın tek nüshasını bulduk. Hacı Mahmud Efendi Yazmalar Kütüphanesi'nden temin ettiğimiz el yazması nüsha, kütüphaneye 3556 numara ile kayıtlıdır. Divân, 32 varaktan oluşmaktadır. Divân, 170X100, 25X60 ölçülerindedir. Varaklar değişik sayıda satırlardan oluşmaktadır. Sütun sayısı ise ikidir. Kullanılan yazının çeşidi nesihdir. Aharlı kâğıt kullanılmış olup, Divân meşin kaplıdır. Elimizdeki nüsha istinsâhtır. Müstensîhi hakkında herhangi bir kayıt ya da bilgi yoktur.

Divân'ın sonundaki “târîh-i kitâb” ta hicrî 1172 (M. 1756) tarihi düşülmüştür. Ancak burada bir yanlışlık olduğunu düşünüyoruz. Çünkü kitabın sonundaki tarih beyitlerinde 1216 ve 1223 tarihleri düşülmüştür ki bu tarihler istinsâh tarihinden oldukça sonraki bir tarihe denk gelmektedir. Muhtemelen, 1272 yerine yanlışlıkla 1172 yazılmıştır.

Nüshanın başı:

Etdim tarîķ-i hüsñile Divân'a ibtidâ
Ħamd-ı kerim-i Ħazret-i subĦâna ibtidâ

Sonu:

Çıkarıp bâb-ı 'adedden dedi mu'cem târîķ
Necm-i iķbâli sa'îd olsun 'adüya Ġâlib

3.2. Metnin Hazırlanışı Hakkında

- a) Metin çevirisinde Eski Türk Edebiyatı incelemelerinde yararlanılan transkripsiyon harfleri kullanılmıştır.
- b) Tamlamalardaki “kesre”, “ye”, “hemze” işaretleri transkripsiyonda “-i” ve “-yı, -yi” biçiminde gösterilmiştir.
- c) Metindeki yazılışa bağlı kalınarak “ile” “idi” ekleri sözcüklere bitişik ya da ayrı gösterilmiştir.
- ç) “-âsâ, -veş” gibi Farsça edatlar, çevriyazıda “-veş, -âsâ” biçiminde tire ile gösterilmiştir.
- d) Doğru okuduğumuzdan emin olmadığımız sözcüklerin yanına “?” işareti koyduk.
- e) Metnin silik çıkması vb. nedenlerden dolayı okuyamadığımız sözcüklerin yerleri “.....” biçiminde boş bırakılmıştır.
- f) Hurrem Divanı'nın elimizde tek yazma nüshası olduğu için edisyon kritik yapılamamıştır.

3.3. Çevriyazı Sistemi

1. Arap alfabesinde bulunduğu halde bugünkü Türk alfabesinde bulunmayan işaretler ve harfler şöyle gösterilmiştir:

س	د
ث	Ş, ş
ح	H, h
خ	H, h
ذ	Z, z
ص	S, s
ض	Ž, ž; Đ, đ
ط	T, t
ظ	Z, z
ع	‘
غ	Ġ, ġ
ق	K, k

2. Arapça ve Farsça kelimelerdeki huruf-ı medler,

آ	Ā, ā
و	Ū, ū
ى	Ī, ī

ile gösterilmiştir.

3. Nazal “ك” ñ ile gösterilmiştir.

4. Farsça kelimelerdeki vâv-ı madûle “v” işareti ile gösterilmiştir.

5. Birleşik isim ve sıfatlar arasına “-“ işareti konulmuştur.

METİN
[GAZELLER]

[Harfî'l-Elif]

Allāhu velīyyü't tevfiķ

I

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fā'ilün¹

- yk.1b 1 Etdim ʔarīķ-i Һüsniye Dīvān'a ibtidā
Һamd-ı kerīm-i Һazret-i subhāna ibtidā
- 2 Her bir ni'am ki luṭfıla Һuṣul-pezir ola
Nām-ı Һudāyile eyle 'ünvāna ibtidā
- 3 Fallāhu lehul'Һamdu Һüve'l Һālik'ül aḫad
Şad şükr-i sipās ola bu sultāna ibtidā
- 4 Zīnet-fezā-yı taşlıye ҡabl-ı nām-ı Aḫmed'e²
Maḫmūd-ı kerem-perver ü iḫsāna ibtidā
- 5 Evlād u āline daḫı lāzım selām-ı tām
Bu Һurrem-i bī-çāre senā-hāna ibtidā

II

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bezme per açdı gönül mürği dedi ārām baña
Bir ʔolu şaḫbāyı şun ey sākı-i gül-fām baña
- 2 Ka'be-i küyun ʔavāf eyler iken vaķt-i seḫer
Nāz ile baḫş eyledi bir nāzenīn iḫrām baña

¹ Gazelin bazı mısraları "mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün" kalıbıyla yazılmıştır.

² Mısra'ın vezni bozuktur.

- 3 Bendeñe raħm eyle ey řah-ı cihāndārım dedim
Hışmile bağdı hemān ancağ budur ikrām baña
- 4 Zülfüne hergiz şarın olmaz bu dil-mürėi aniñ
Bir ‘aceb řayyāddır şurdu bugün bir dām baña
- 5 Tevbe etme bāde-i gül-güneye Hurrem deyü
yk.2a Sāķiyā cām-ı mey-i la‘lin eder ibrām baña

III

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Gel güzel alma benim āhım demez miydim saña
Luř kıł ‘uřřāķıñam řāhım demez miydim saña
- 2 Cevr-i bisyārıñ görüp nuř eyledikçe cā-be-cā
Raızı olmaz buña Allah’ım demez miydim saña
- 3 Ben gibi sen de belā zencirine pā-bend olup
Dūř olursun firāķına řāhım demez miydim saña³
- 4 Sedd-i bend eyler ‘adüvler de seniñ bir gün yoluñ
Hıřretiñle bağlama rāhım demez miydim saña
- 5 Verseler Hurrem şabül etmez bu ‘ālem mülkünü
Āstāniñdir řehā cāhım demez miydim saña

---

³ Mısra’ın vezni bozuktur.

IV⁴

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Be ez-nigār-i men ender cihān ŧebāb kucā
Der-în zamāne zi-‘aşkeŧ ne-ŧod ħarāb kucā
- 2 Biyā ki sākī be-deh mey ber-ġam-ı sūfī-i dūn
Ki der ħarīm-i Œudūs est merā ‘itāb kucā
- 3 Derūn -i zāhid-i ħod ħalb-ı mā muħābele kerd
Serāb ŧeved kucāst ŧerāb-ı nāb kucā
- 4 Be- vaŧf-i ān ruħ-ı ġulberg rāz-ı ħūn-ı ciger
Niviŧteem kiŧ ‘adū nīst u rā ħenān kucā
- 5 Nazar be ħehre-yi ħurŧid rā taħammül nīst
Niġah be-rū-yi tū ey āftāb-ı tāb kucā
- 6 Ez-āstān-ı emīrān bīrūn sev? Ħurrem
Be-gayr-i bāb-ı Hudā bāb-ı intisāb kucā

V

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Çin-seħer ŧurre-i dil-dārı kemend etdi ŧabā
Bu perīŧānı ‘aħıl ü dili bend etdi ŧabā
- yk.2b 2 Geldi ayak sürdi saħn-ı ħemen-zāra yaħın
Cilve-i pāyini eġġān-ı sipend etdi ŧabā

---

⁴ Bu gazel Farsçadır.

- 3 Bū getirdi dil-i mecnūn-ı tarāvet-baḥṣa
Silsile bend-i cū niyyeti çend etdi şabā
- 4 Açdı ğam-kerde olan dilleri sūz-i āhı
Başka bir tarzile irād-ı gezend etdi şabā
- 5 Yok sâbık seni bu tab'ile Hurrem şimdi
Nev-bahār içre saña 'aşk-ı semend etdi şabā

VI

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ey güzel-i dil-ber-i hoş-liķā
Büseñ ile cānıma verseñ şafā
- 2 Hāzret-i Hāķ rütbeñi vālā edip
Devlet-i cāvīd ola her-dem saña
- 3 Hāzır olursın ķuluña etmege
Şubḥ [u] mesā böyle cefā ey şehā
- 4 Behcet-i ruḥsārıña cānım fedā
Dedi 'aceb ḥüsnüme var mı bahā
- 5 Meclise teşrīf edicek söyle hā
Ey şeh-i ḥübān-ı cihāñ merḥabā
- 6 Hurrem-i bī-çāre durur rüz [u] şeb
Devletiñe kendin etdin ilticā

VII

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Āsitānında olurken dem-be-dem 'izzet baña
Muḳteẓī bilmem nedendir kūşe-i hicret baña
- 2 Dil selāmet sāye-bānında şafā-peymā iken
Ġamze-i ġammāziñ irgürdi yine ġārāt baña
- 3 Bir daḫı bezm-i visāliñ görmeyem mi dil-berā
Gelmessin mi meclis-i unsiyyet-i vuşlat baña
- yk.3a 4 Hīç ḫayālimde deġil ḫübān-ı 'ālem olsa da
Başka ḫālet verdi ḫüsniñ ey ḫamer-ḫal'at baña
- 5 Ḥurremā mecmū'a-yı 'aqlım olur ḫayret-fezā
Ol perişān zülfile olmazsa cem'iyyet baña

VIII

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Etdiñ hemişe cevri medid ile nāz baña
Düşdi efendi şevķile yine niyāz baña
- 2 Vaşlıñ egerçe olmadı cāvīd-i niyāzla
Budur ümīdi naşīb ola vaḫtile bāz baña
- 3 'Aşķile yandı cān ü gönül ḫalmadı eşer
'Arz etmesin şem' daḫı sūz u güdāz baña
- 4 Sevdā-yı zülf-i pīç-i sevādiñ hevāsına
Düşmekle oldu fikret-i devr-i dirāz baña

- 5 Fevt eyleye mi būs-i leb-i la‘liñi seniñ
Çün mes’ele-i ‘aşqda verildi cevāz baña
- 6 Geçem maķām-ı ‘aşq-ı mecāzī ħudūdını
Ĥurrem olursa himmet-i ‘aşq-ı bāz baña

IX

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ey gül-i ħurşid ħazer gülşende şebnemden saña
Üstüñe toz ħonmasın nem gelmesin nemden saña
- 2 Bülbül-i şūrīde eyler ħüti güftārıñ seniñ
Verdiler mi yoĥsa bezm içre gül-i demden saña
- 3 Ey dil-i ħasta figān u āhıñı etme dırāz
Yoĥladım çıĥmaz devā ol ĥoĥĥa-i femden saña
- 4 Lāle-gün oldı yine ruĥsār-ı zībā germile
Sāĥiyān-ı cām-ı Cem mey verdi mi çemenden saña⁵
- yk.3b 5 Künc-i ġamda yād edip aĥvālını ĥiç şormadıñ
Nice kemlik geldi bu bī-çāre Ĥurrem’den saña

X

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ĥālet-i ‘aşqıñla cānā cismim oldı būriyā
‘Āşıķım ‘aşqıñda dā’im şanma şāhā bu riyā

---

⁵ Mısra’ın vezni bozuktur.

- 2 Sūz-i şemʿden hāl-i ʿaşkı öğrenir pervāneler
Yağalaldan şemʿ-i ruḥsārıñña karşı bî-riyā
- 3 Zūlf-i ʿanber-būy-ı pīç ā pīçin almış ağzına
Şaydığı tūl-i emel ʿuşşāḳ-ı katlinden dilā
- 4 Silsile-i gīsūñ temennāsı düşelden ḳalbime
Ḳadd-i mevzūnum uzun sevdaiyle oldu dü-tā
- 5 Kilk-i şîr iʿcāza Ḳurrem pek de verme ruḥşatı
Vardır ʿālemde seniñ gibi hezār şîrin-edā

XI

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

- 1 Zūlf-i cānāna naẓār eyledʿ ʿaceb bend-i belā
Nice şeydā-yı zamān olmaya āyā ʿuḳalā
- 2 Ḳam-ı gīsūñı muʿaḳḳad göricek ḥikmete baḳ
Şimdi bu mesʿeleniñ ḥalline düşmüş fuẓalā
- 3 Dedim ey yār ʿaceb vuşlata meyl eylersin
Dedi nāz ile o nāzikter-i ʿālem-i lālā
- 4 Baş açık bendesi olmaz mı görenler bilmem
Göricek nāz ü nezāketle bu ḳaddi bālā
- 5 Nigeh-i merḥametiñle nʿola ḳılsak nazarı
Āstāniñda niyāz etmede Ḳurrem ḥālā

[Ḥarfü'l-Bâ]

XII

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ülün

- 1 Ol gül-ruḥıñ aḥvâlini târ eyleme yâ Rab
Her rûz u şebân kârını zâr eyleme yâ Rab
- 2 Açdırma 'adû semtine ḥandeyle dehânın
Bîgâneye ol ḡonce-i yâr eyleme yâ Rab
- 3 Güldür ol güli gülşen-i iḳbâlde her ân
Tâb-ı raḥımını ḡarât-ı hâr eyleme yâ Rab
- 4 Ağyâr ile hem kâse olup zevk-ı şafâda
Ol tûḫî-femi nükte-şi'âr eyleme yâ Rab
- 5 Maḥveyle sũ²-i vesvesesin levḥ-i ḡöñülden
Dil ḥâne-i pür-naḳş-ı nigâr eyleme yâ Rab
- 6 Luṭf et dil-i pejmürdeye ḥ²ân-ı keremiñden
Bu Ḥurrem'i ḥiç kimseye bâr eyleme yâ Rab

XIII

mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün

- yk.4a
- 1 Yazarken vaşf-ı ḥâlimçün mekâtib
Devâtım dîde vü müjgân kâtib
  - 2 Bize luṭf etmeyip ağyâra eyler
'Acâyibdir 'acâyibdir 'acâyib
  - 3 Olursañ 'âşık ol zâhid ḳo lâfi
Eder 'âşık olan ḳaṭ'-ı merâtib

- 4 Görüp bunca belā-yı derdi ey dil
Olursun yine ‘aşıklığa rāğıb
- 5 Hūmār-ı hecri def eyler dem-ā-dem
İçerseñ ol leb-i cānāna tālīb
- 6 Diliñ endīşesi tayf-ı hayālīñ
Vücūduñ mülkine sulţān murāğıb
- 7 Dağı vaşfında Hurrem diğkat eyle
Ki lāzımdır aña çok fikr-i Şā’ib

XIV

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Nev-bahār oldı eder dil yine āheng-i şarāb
Açılıp gül gibi kızmağda durur reng-i şarāb
- 2 Bu harābāt-ı fenāniñ meyi mağbūl değıl
Sākiyā meykede-i ‘aşğda var reng-i şarāb
- 3 Muhtesib-i cām-ı meyiñ hālını benden şorma
Etdi bu nüh-tıbākı başıma çün teng-i şarāb
- 4 Beni hayretde kodı ele alınca āğır
Ne fūsūn eyledi bilmem baña o reng-i şarāb
- 5 Bir kezin lāl-i lebiñ yādına nūş eyler ise
Atdırır başına Hurrem içeniñ seng-i şarāb

[Ḥarfü't-Tâ]

XV

mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün

- 1 Şehâ sensin yine bir kân-1 himmet
Mehâ tab'ında var cevân-1 himmet
- 2 Derûn-1 'âşıkı tâ'mîr kaçdıñ
Yaparsın her zamân bünyân-1 himmet
- yk.4b 3 uluñ kârâ dem-â-dem hizmetiñdir
Efendîden olur işsân-1 himmet
- 4 Kerem-kârâ meded kı1 'âcizâne
Ki zâtıñdır yine hâkân-1 himmet
- 5 uluñdır urremâ nâ-çîz efendim
Kerem kı1 olmasın nâlân-1 himmet

XVI

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Hâlime rahm eylemez ol şüh-1 mûm-1 kâ'inât
Güş edip feryâdımı âh etdi bûm-1 kâ'inât
- 2 Sâqi-yi hicrân baña bir zehr nüş etdirdi kim
Nûşa beñzer gelse yanına semûm-1 kâ'inât
- 3 Nazr-gâh-1 vech-i ubândan beni men' eyleme
Naqs-1 âdemdir eyâ şüfî rusûm-1 kâ'inât

- 4 Gülşen-i ‘aşkı olaldan bu derün-1 cāy-1 dāğ
Nār-1 ‘aşkımdan zuhūr eyler nücüm-1 kâ’ināt
- 5 Sâlik-1 rāh-1 haķīkat ol dil [ü] cāndān yürü
Ger nigāh eylerse de Hurrem bu şüm-1 kâ’ināt

XVII

mefā‘ilün mefā‘ilün fa‘ülün

- 1 Lisāna gelmez aşlā ķāl-i hikmet
Bulur hāl ehli remz-i hāl-i hikmet
- 2 Nedir esrārı noķta eyler izhār
Eden ağızından istidlāl-i hikmet
- 3 Dağı hikmet o gül-berg-i şafāniñ
Lebi hikmet zülāl-i hāl-i hikmet
- 4 Kaşı rāsında vardır başka hālet
İki zülfü velikin dāl-i hikmet
- 5 Cemāliñ muşhafından açdı Hurrem
Vişāliñ geldi aña fāl-i hikmet

[Harfü’s-Sâ]

XVIII

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Etdi cānān cevri-bisyār el-ġiyāş
El-ġiyāş ez-hicrān-ı yār el-ġiyāş
- yk.5a 2 Ğayrılarla rüzġarı hoş geçir
‘Āşık-ı zār olsa āzār el-ġiyāş

- 3 Etmediñ iķbāl ey bād-ı şabā
Eylediñ gitdikçe idbār el-ġıyās
- 4 ‘Andelīb-i dil firāķıñ çekmede
Ey gül-i ruḥsār ez-ḥār el-ġıyās
- 5 Olmasın bī-çāre Ḥurrem luṭf ķıl
Kimseden yā Rab bī-zār el-ġıyās

XIX

mef‘ülü fā‘ilatün mef‘ülü fā‘ilatün

- 1 Cānā rızā-yı ḳalbiñ ancaḳ vefāya bā‘is
‘Āşıķ ne eyler ise olur cefāya bā‘is
- 2 Hergiz şarāb-ı lā‘liñ olmaz iken müyesser
Ne’tdim yanıñda şāhım oldum cübāya bā‘is
- 3 Men‘ etme ‘āşıķānı seyr eylesiñ cemāliñ
Olmuş iken cenābiñ māh-ı liķāya bā‘is
- 4 Kāfir ‘adūlar ile seyrān eder dem-ā-dem
Bilmem ne yüzden olduḳ biz bu belāya bā‘is
- 5 Ḥurrem görünce nazmıñ ol āfet-i cihān-gır
Etdi tebessüm ol dem oldı şafāya bā‘is

XX

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Kim eder bilmem o ‘aşıq-küş-i mümtāz ile baḥş
Ġurre-i ḥüsni olan dil-ber-i pür-nāz ile baḥş
- 2 Nice taqlīd edeler kāmētini dil-berler
Naḥl-i bīd eyleye mi serv-i ser-efrāzı ile baḥş
- 3 Hālet-i ‘aşkı gıyās ile bilinmez zāhid
Felsefe-kār deġil ālem-i perdāz ile baḥş
- 4 Sīne-i dil-beri beñzetme şaḳın fāġfūra
Şırça mümkün mi ede şīşe-i şirāzı ile baḥş
- 5 Çek cefāsın şaḳınıp baḥşe girişme Ḥurrem
Etmez ‘ākil kişi ol ġamze-i ġammāz ile baḥş

[Ḥarf‘ül-Cim]

XXI

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Tıutup bir nāvek-i müjġānına semt-i siperden geç
Sipih-r-i sīneñi terk et bu yolda tāc-ı serden geç
- 2 Düşenler şem‘-i ‘aşka āteş-i suzān olur cisme
Gel ey pervāne pervāz eyleme sen daḥı perden geç
- 3 Meşeldir dūr olan gözden gönülden de olur derler
Göze girmekse kaşdın durmayıp rāh-ı nazardan geç
- yk.5b 4 Turunc-i ġabġab-ı dil-dāra düşdüñ ḥām-ı sevdādır
Olunca şabr kıl bostān-ı ‘ālemde şemerden geç

- 5 Yüzüñ sür āsitān-ı yāre maḫsūduñ olur ḫāşıl
O bāba ‘arz-ı ḫācāt eyle Ḥurrem ğayrı derden geç

[Ḥarfü’l-Ḥâ]

XXII

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 ‘Arz eder rüyın ḫarābāt içre çün gül-gün ḫadeḫ
Mest eder mi içmeyen mestāneni mey-gün ḫadeḫ
- 2 Lā‘l-i nāb-ı sükkeri sāḫīde çekmiş ḫasreti
Ol sebebden ḫan oturmuş bağrına pür-ḫün ḫadeḫ
- 3 Bir oyun-bāz çengi ḫarzında gelirse meclise
Oynadır hem kendi oynar ‘ālemi meymün ḫadeḫ
- 4 Var ise āyīne-i ‘ālem-nümā ancak budur
Gösterir ‘aḫs-ı ruḫ-ı yāri yüzünde çün ḫadeḫ
- 5 Ḥurremā bir gün temaşā-yı ḫarābāt eyledim
Şundu bir sāḫī baña ol demde mey beş on ḫadeḫ

XXIII

mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Şāḫī lebiñ şarābı gelince gelir feraḫ
Rindān-ı bāde-nūşe yüzün gösterir ḫadeḫ
- 2 Ruḫsārīñ üzre ḫaḫḫımı bilmedi cāhilān
İ‘lāl bulur mu kimse oḫumaz ise Mirriḫ

- 3 Sîmînde lâle gibi göyündükde dâğlar
Cellâd ğamzeñ aña açıpdır nice cerağ
- 4 Tab'ım hayâl-i bûsesin eyler iken ricâ
Şimdi nevâ-yı kâlbe dem-â-dem verir ferağ
- 5 Cādū-yı çeşm-i Hurrem cihân içre yârimiñ
‘Uşşâk-ı müstmende ‘aceb vere mi felağ

[Harfî'l-Hı]

XXIV

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Beni etdi ruğ-ı zibâsına âvâre o şûğ
Dil-i sūzânımı yağdı yine bir nâre o şûğ
2. Erişip ğâyetine derd-i firâkın eleme
Bezm-i vuşlatda ‘aceb ola mı ğam-ğvâre o şûğ
3. Hasta-nâk oldu ğoññül ğânğah-ı hicrânda
Ġamzesiyle açalı sîneye şad yâre o şûğ
4. Teşne-i âb-ı vişâli gibi dîtrer cânım
Uralı dest-i ğazab ğançer-i ğaddâra o şûğ
- yk.6a 5. Çok zamândan berü âh etmededir dil Hurrem
Bağmadı bir nigeğ-i nâz ile ben zâra o şûğ

[Ḥarfı'd-Dâl]

XXV

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Meded ey kişver-i ḥüsn içre evvel şâh meded
Meded ey dest-res-i 'âşık-ı gam-ıv âḥ meded
2. Ki şaḳın sūz-ı derün-ı dil-i bî-çâreleriñ
Eyleye vaḳt-i seḥer sūzişile âh meded
3. Etme üftâde-i ḥüsnüñ olana cevri medid
Bir gün ola diyesin sen daḥı ey mâh meded
4. Gel terâzū-yı şerif'atle çekil 'âkil iseñ
Nesne degmez deriseñ şoñra be-güm-râh meded
5. Sūznâk-ı dil-i Ḥurrem'den alır evrengin
Mest-i nâz-ı mey olan dil-ber-i cângâh meded

XXVI

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Mevsim-i faşl-ı bahâr oldı dem-i eyyâm-ı 'id
Yazdı küttâb-ı ḳazâ rûy-ı gül üzre nâm-ı 'id
2. Sâḳiyâ getir ayağıñ keşti-i şubḥâ-yı sūd
Devri gülde 'ayş için eyle müheyyâ câm-ı 'id
3. Ḥayli demdir rûze-i lâ'l-i lebin tutduḳ tamâm
Būs-i ruḥsârına tebdil eyle gel aḥşâm-ı 'id
4. Câme-i zerrin-ḳabâ birle be-didâr olsa yâr
Pür-neşât-ı bî-gam olmaz da n'olur hengâm-ı 'id

- 5 Vaşlına cān ver ser-ā-pā sīne şāf ol Hurremā
Her zaman olmaz müsā'id böylece encām-ı 'id

XXVII

mefā'ilün mefā'ilün fa'ülün

- 1 Çıkarma cevri ile şāhım yüz ād
Harāb eyleme mülküñ eylegil dād
- 2 Ser-i kūyında dā'im bülbül-āsā
Gönül etmektedir biñ āh u feryād
- yk.6b 3 Dil-i maḥzūnuma ver gel tesellī
Vişāliñle efendi eyleyip şād
- 4 Merām-ı ehl-i ḥāli ḥāşıl etmez
Eder tevbiḥ ile luḥf etse ta'dād
- 5 Deriñde bende-i şādık bu Hurrem
Kerem kıl eyleme tapuñdan ib'ād

[Harfü'z-Zel]

XXVIII

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Nuḳl-i bādām olmağa la'l-i leb-i dil-ber leziz
Ziver-i ḥ'ān olmağıçün mivehā-yı ter leziz
- 2 Mesken-i vaşlıñda oldı şürb-i la'liñ cān-fezā
Şahn-ı cennetde olupdur çeşme-i kevşer leziz
- 3 Çekme zaḥmet ey şabā müşk-i Hoten aḥzārına
Turre-i cānān mı yoḥsa şemme-i 'anber leziz

- 4 Çeşm-i sitānīnda ey āhū feraḥvār ‘āşıka
Kim dedi cānā ‘aceb nezzāre ‘abher lezīz
- 5 Cām-ı vaşlında feraḥ-yāb olsa Hurrem tañ degil
Ey ṭabībim ḥastagāna şerbet-ı sükker lezīz

[Ḥarfū’r-Râ]

XXIX

mef’ülü fâ’ilâtün mef’ülü fâ’ilâtün

- 1 Ser-dâr-ı biñ hezārıñ şimdi o ğonce-femdir
İklīm-i ‘aşka çekdi cānā tuğ-ı ‘alemdir
- 2 Cevr etdi ‘āşıkına vuşlat gününde cānā
Şāh-ı cihān olanıñ ḥalkı hemān keremdir
- 3 Geh cevr geh vefālar eylerse bendegāna
Ḳāni’ olur kişi hep her ne yazar ḳalemdir
- 4 ‘Anber-feşān olunca kākülleri ruḥında
Ruḥsār-ı cennet oldı mişli añın iremdir
- 5 Hurrem şarāb-ı la’liñ nūş etdiği zamānda
Maḥmūr-şıfat dem-ā-dem seyl-āb-ı eşk-i demdir

XXX

mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün

- yk.7a 1 Mütellā zülfüñ içre ‘arız-ı maḥsūs-ı gül-gündür
Belī taşvīr-i bāl-i zīver-i ṭāvūs-ı gül-gündür
- 2 Leb-i dil-dāra melbūsāt-ı reng-āmīze daḥl eyler
‘Aceb firḳatde şeyḫiñ cāme-i sālūs-ı gül-gündür

- 3 Haṭ-1 nev-ḥiz-i ruḥsārından olmaz fark-1 çeşmimde
Muşanna‘ haṭṭla şan hāşiye-i kāmūs-1 gül-gündür
- 4 Firāk-1 yārile pür-ḥün olupdur ḳalb-i aḥker sūz
Ḥacāletle müselleme çehre-i me‘yūs-1 gül-gündür
- 5 Nevāzişle dil-i ğam-kerde mi ḥün eyledi cevriñ
Leb-i ‘uşşāḳdan zāhîr maḥall-i būs-1 gül-gündür
- 6 Ḥurūş-1 meyle dāl-fes oldığın ‘ayb etme dil-dārîñ
Serîr-i salṭanatda tâc-1 Key-kāvūs-1 gül-gündür
- 7 Kızarmış lâle-ḥaddi bâĝ-1 ḥüsnünde celâdetden
O ma‘nâdan ki Ḥurrem vāye-i maḥrūs-1 gül-gündür

XXXI

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

- 1 Kim ki ol gül-ruḥa cāndan yakılır mâ‘il olur
Ḥâr-1 ‘âlemde olursa çeker ol ḳâ‘il olur
- 2 Kūçe-i kūyîña vardıkda firāvân etmem
Seyl-i eşkimi ki men dāmen-i pâkiñ gül olur
- 3 Şalma iḳrâr-1 vişâliñi begüm ferdāya
Baña ol bir gün uzar tâ ki temām bir yıl olur
- 4 Kim ki Leylî saçîñiñ ‘uḳdesine Mecnûn-veş
Daḳılırsa o kişi ğāyetile ‘âḳil olur

5 İktibās et haṭ-ı ruḥsār-ı mesā'illerini
Bilin ol mes'ele-i 'ālem olur fāzıl olur

6 Hurremā cevri-i dil-ārāya⁶ taḥammül eyle
Āteş-i 'aşka düşen ḥāşıl-ı deryā-dil olur

XXXII

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

1 Ruḥuñ ḥurşid-i pertev-yāb-ı şirîn-tāb-veş ditrer
Leb-i la'liñ zülāli bāde-i gül-nāb-veş ditrer

yk.7b 2 Nevāzişle kirişme cūlar etdikçe dil-i zāra
O ebrū-yı melāhat ḥāme-i küttāb-veş ditrer

3 Açıldıkça o dest-i sīm ile zūlf-i 'abir-efzā
Yedi rıdvān ile dārü's-selāmda bāb-veş ditrer

4 Şabā taḥrîk ederken zūlf-i şeb-būy-ı dil-āviziñ
O ḥāletden dil-i pejmürdemiz ḥurcelnāb-veş ? ditrer

5 Ğamiñla teşne künc-i ğamda ḥayret-yāb olup Hurrem
Cüdā āb-ı vişāl-i yārdan mürġān-veş ditrer

XXXIII

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Mübtelā-yı la'l-i ḥandāniñ olur her yerler
Ğamze-i cellādiñiñ zaḥmında yoğ ta'mirler

2 Eyleme yoğ yerlere üftādeñi bend-i belā
Eylesin mi hiç eşer 'āşıklara ta'zirler

---

⁶ dil-ārāya metinde "dilāya" şeklinde yazılmıştır.

- 3 Hüsniñe ğurre olup ‘arz-ı cemāl etme begim
Āfet-i devrān olupdur cümleye teşhīrlər
- 4 Eyledim bāġ-ı vişālīñde ğumūmı mündeñfi‘
Şerbet-i vaşlıñdır ancak bā‘iṣ-i tekşīrlər
- 5 Olmadıñ bir kerre imtinās ile ülfet-pezīr
Ma‘rifet bābında yoġdur sen gibi tenkīrlər
- 6 Āteş-i ‘aşkıñ şa‘ābın yāre tersīm eylesem
Sūznāk-ı hāmeden taḫrīk olur taḫrīrlər
- 7 Seng-dil bir meh-veşe üftādedir ḳalb-i ḫazīn
Eyleseñ Ḥurrem ricā etmez aña te’sīrlər

XXXIV

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Dil verip kendiñ gibi bir pīre sen benden beter
Dām olasin beste-i zencīrine benden beter
- 2 Göresin vaşl-i ḫayāl ile nice rü’yā-yı şüm
Varasin her rüz u şeb ta‘bīre sen benden beter
- 3 ‘İşret-āmīz eyleyip meclislere hep varını
Şarf edesin fısdıka incire sen benden beter
- 4 Bir ḫarafdan bulmayıp bezm-i vişāl-i yāre yol
Başlayasin ḫud‘a-i tezvīre sen benden beter

- yk.8a 5 Hāne-i viffāk ? ola ārām gehin ey vefk-i cān
Cān atasın her zamān teşhīre sen benden beter
- 6 Hānķāh-ı mescīdi mey-ķāneyi geşt eyleyip
Bulmayasın düşesin tedbīre sen benden beter
- 7 Hep baña etdiklerini ol zamān fikr eyleyip
Ėayf edesin Ėurrem-i dil-gīre sen benden beter

XXXV

mefā'ilūn fe'ilātūn mefā'ilūn fe'ilūn

- 1 Lebiñ deminde begim bādeden ferāğat olur
Mezāk-ı ehl-i dile nūş-ı cām neķmet olur
- 2 Şalā bized be-der-i meykede piyāle be-gīr
Dedik de sākī bize böyle hoş ziyāfet olur
- 3 Ėarīķ-i āteş-i eşvāk bellidir yüzden
Derūn-ı sūzına düzd-şifat 'alāmet olur ?
- 4 Hevā-yı Ėūb velī iĖtiyārīdir evvel
Girince bāb-ı firāķa 'aceb nedāmet olur
- 5 Ėaķ-āver olsa daķı būsesin dirīğ etmez
Bahār mevsim-i bahāra dilāne minnet olur
- 6 Şaķın şanma geķer böyle rūz-ı Ėasret-i yār
Felek müsā'de eyler saña da himmet olur

- 7 Olursa medh-i ruhıyla müzeyyen ey Hürrem
Ne güne söz ki dimeñ cümlesi belâgat olur

XXXVI

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Men o bir Kays'em ki gelmez kalbime Leylâ nedir
‘Aşkile ser-geşte oldum ‘aşk-ı bî-hem-tâ nedir
- 2 Bu haqîkat genciniñ ferzânesi oldum velî
Genc nedir kim bilmezem ben maḥrem-i esrâr nedir
- 3 Bir ‘aceb pervâneyim ki yanarım kendim peşin
Ṭayanıp bu hâlimi etdim feşâne gözyaşın
- yk.8b 4 Câme-i ‘aşk-ı ilâhîde olursuñ hem-nişin
Terk edersin cümlesin dersin ki bu ğavgâ nedir⁷

XXXVII

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Eşkim yolında her zamân kim sebîl olur⁸
Ḥuşk kalmayıp cihânda cümle âb-ı gül olur
- 2 Bezm-i çemende güldüğüm çün saña karşı gül
Bâd-ı ḥazân ile çarb olur ki rezîl olur
- 3 Şâhım zekât-ı hüsniyi eyler iseñ edâ
Şimdi bu ben ğarîbe o luṭf-ı cezîl olur

⁷ nâ-tamâm gazel (Makta beyti yok.)

⁸ Mısra'ın vezni bozuktur.

- 4 Çeşm-i haķāretile baña etme keç-nigāh
Tīr-i müjeñle zaħm açılıp dil katīl olur
- 5 Şem‘-i derūn yakmaġa ruħsār-ı yārdan
Müjgān-ı tār-ı dīde-i Hurrem fetīl olur

XXXIII

fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn

- 1 Sensiz ‘āşık-ı bī-çāre meserret mi bulur⁹
Hicrde vaşlıñ ümīdi gibi devlet mi olur
- yk.9a 2 Olmasa teşne-lebiñ ķandine ey nebāt¹⁰
Ķandehār’ıñ şekeri ġüsne ġalāvet mi bulur
- 3 İñleyen ‘āşık-ı hicriñ ele midir yoġsa
Ķişver-i ‘āşķda dil emn ile rāġat mı bulur
- 4 Olmasa dāhiye-i vaşf-ı ruġuñla manzūm
Şi‘r-i i‘cāz-ı hüner böyle belāġat mı bulur
- 5 Dehen-i pākiñe ger olmasa teşbīh ġonce
ġülşen-i bāġ-ı fenā zīb-i leġāfet mi bulur
- 6 Künc-i firķatde begim eġlenecek yoķ yoġsa
Ceyş-i ġam böyle benim üstüme nuşret mi bulur
- 7 Yazmasa āyet-i ruħsārıña tefsīr-i belīġ
Ķilk-i Hurrem bu ķadar ‘izzet ü rifa‘t mı bulur

---

⁹Mısra’ın vezni bozuktur.

¹⁰Mısra’ın vezni bozuktur.

XXXIX

fe‘ilātün mefā‘ilün fā‘ilün

- 1 Hicr-i rūyuñla dīde pür nemdir
Çanile 7olu ŧiŧe-i Cem’dir
- 2 Āb u 7ayrātı nūŧ eder dā’im
Ol dehān kim lebiñle hem-demdir
- 3 ‘Ārızıñda görinen ol derler
Gül-i a7merde ŧanki ŧeb-nemdir
- 4 Verd-i ru7ıñ yanında bülbül-i dil
Na7id olsa gūyā ebkemdir¹¹
- 5 Derd-i pinhānım içün ey dil-ber
Baña ŧir-i lebiñi bir emdir
- 6 ŧir-i 7urrem hemiŧe med7iñde
Bir güzel 7arz ile mücessemdir
- 7 Vaŧf-ı la‘liñde ŧeker etdi ŧikeŧ
ŧir-i ŧirini böyle 7urrem’dir

XL

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fa‘ülün

- yk.9b 1 Mür7-i dilim ol 7āmet-i bālā ile oynar
Bir fa7tedir serv-i dil-ārā ile oynar

---

¹¹ Mısra’ın vezni bozuktur.

- 2 ‘Anber-şiken zülf-i dil-āviziñ içindir
Her bād-ı seher-ḥız o sevdā ile oynar
- 3 Yāriñ ḳad-ı¹² bālāsını dil gördükde çemende¹³
Sersemlenerek serv-i temannā ile oynar
- 4 Ruḥsārını seyr edeli encümen içre
Pervāne gibi şem‘-i şeb-ārā ile oynar
- 5 Taḥrīk edemez kākülünü ḳāfile-i rīh
Ol ..... misk-i āh-ı sebük-pā ile oynar
- 6 Ol peçe-i kātib geleli mekteb-i dehre
Nāl-i ḳalemin şī‘r ile inşā ile oynar
- 7 Ḥurrem n’ola ser-mest ola dem-ā-dem¹⁴
Ceyş-i ğam-ı dil bāde-i şaḥbā ile oynar

XLI

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 ‘Andelīb-i gülşeni elbetde bir verd söyledir
‘Āşık-ı üftādeyi ‘aşḳ ağladır derd söyledir
- 2 Rüstem-āsā sāḥa-i fikrinde cānā dem-be-dem
Şī‘r-i rengīn-i ḥakīḳat meydenin merd söyledir
- 3 Fi’l-meşel berde’l-‘acūza hicriñ ile ol raḳīb
‘Āleme evvel-bahār kendisini berd söyledir

---

¹² ḳad-ı, metinde “ḳadr-ı” şeklinde yazılmıştır.

¹³ Mısra’ın vezni bozuktur.

¹⁴ Mısra’ın vezni bozuktur.

- 4 Medḥ-i ḥüsn-i dil-rübā-yı āşık-ı şūrīdeye
Ey dirîğ kim ʿālem-i fānīde ol ferd söylerdir
- 5 Ğam degildir Ḥurremā efgān edersin yār için
ʿAndelīb-i gülşeni elbetde bir verd söylerdir

XLII

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

- 1 Yoluña dīdelerim ḥasretile ḳan aḳıdır
Servisiñ ayağıña āb-ı firāvān aḳıdır
- yk.10a 2 Görse bir ʿāşık eger ḥüsn-i laṭifīñ cānā
Şu gibi cānib-i vālā ki dil ü cān aḳıdır
- 3 Şanma ki ḥasretile yaş döker dīde-i ter
Reh-güzārīñ tozınıñ defʿine bārān aḳıdır
- 4 Dāl ḥançer gelip olup ʿāşıkā tīğ çekici
Zaḥm-ı hicrine devā ḥançer-i bürrān aḳıdır
- 5 Nefretinden mi degil bāde-i nīm nüş etdi
Mār-i pākin deheninden bile reyyān aḳıdır
- 6 Künc-i ḥasret bu diliñ çünki ḳarārgāhıdır
Ḥurremā ḥün-i dili dīde-i giryān aḳıdır

XLIII

mefʿülü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün

- 1 Ebrū-yı zülf-i çeşm ser-ā-pā yerindedir
ʿUşşak ederse aña müdārā yerindedir

- 2 Reftār ederse ‘ayn-ı kıyāmet bedīd olur
‘Ālem ḥarāba vardı o ḥālā yerindedir
- 3 Ḥumās-ı? la‘l-i nāb-i lebiyle ṭabībimin
Atmak ḥarīḳ-i ‘aşḳa mūdārā yerindedir
- 4 Oldu yolunda niçe ğarībān şehīd-i ‘aşḳ
Şimşīr-i ḥūn-feşānı dirīġā yerindedir
- 5 Gel mül zamānı Ḥurrem ol ‘ayş eyle yār ile
Fırşat geçirme meclis-i zībā yerindedir

XLIV

mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Vermez mezāda göñlümi cānā alır şatar
Ol müşt-zā-yı cevır ile ḥübān alır şatar
- 2 Müşk-i Ḥoten ki bād-ı şabā cāygāhıdır
Şubḥ u mesāda zülf-i perīşān alır şatar
- 3 Ẹurb-ı nigāh-ı nāra ḳarīn olma luṭf ḳıl
Ol fitne-cū hezār ġulāmān alır şatar
- yk.10b 4 Olma ferīfte dehr-i deniniñ revācına
Açmış öñünde ḥıleye dükkān alır şatar
- 5 Verme metā‘-ı vaşlıñı ḳadrini bilmeze
Sūḳ-ı hünerde Ḥurrem-i ḥandān alır şatar

XLV

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Düşer elden ayağa cām-ı mey sāķi şarāb ister
Şürāķi nāle eyler ney-zenān çeng ü rübāb ister
- 2 Nedendir ol kamer-ţal'at vefā ümmidin etdikçe
Beni kendi gibi 'add eyleyip nāķış hesāb ister
- 3 Yine gül-nāz-ı nām bir şūķ şengül der-nazar kerdem
Ħicābından açılmaz bir gülden hoş niķāb ister
- 4 Vişāl-i yārdan hāmūşlukdan ictināb eyler
Dil-i dīvāyı gör bezm-i hicrānda 'azāb ister
- 5 Ziyā-baķşa olur her dem raķibiñ hānķāhında
Bize geldikde Ħurşid-i ruķını perde-yāb ister
- 6 Yine oldu ġam-ı yār ile eflāk-ı göñül maġmūm
Açılmaġa ruķ-ı dildār gibi bir āfitāb ister
- 7 Zarıfāne bu şi'riñ Ħurremā tarz-ı belāġatde
Cenāb-ı Ħaznedārīde belīġāne cevāb ister

XLVI

mef'ülü fā'ilātü mefā'ılı fā'ilün

- 1 Meyl-i muhabbetim şanemā sen cevānadır
Ħaşdın seniñ de şimdi dirīġā bu cānadır
- 2 Şāyī'-i şüret etmeyesin bu 'āleme
Mekr-i füsünile seni āldır zemānedir

- 3 Tefrîk edip bendeñi güldüñ ‘ādūlara
Şāhım vaķit ola diyesin bu gedānedir
- 4 Rūz [u] şebān hemīşe ruḥıñ būsesi ile
Ārzū-yı fikir ü ḥayālim miyānedir
- yk.11a 5 Medḥ-i nigār-ı ḥüsnine dense ‘aceb midir
Ḥurrem bu penç? beyti ki tamām şā‘irānedir

XLVII

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fa‘ülün

- 1 ‘Āşık mey-i la‘liñ ile mestāneleriñdir
Maḥmūr-şıfat sākin-i mey-ḥāneleriñdir
- 2 Sen tār-ı serī zülfiñe bend eyle eyā māh
‘Āşıkları kim dünye divāneleriñdir
- 3 Sāķi bize mey şun hele der-vaķt-i şabūḥān
Şaḥbā-yı lebiñ teşneye peymāneleriñdir
- 4 Dil mürgünü biñ cān ile iḥrāk eder ‘āşık
Şem‘-i ruḥuña ‘aşq ile pervāneleriñdir
- 5 Ḥurrem der-i vālāña sürer şevķ ile rūyin
Raḥm eylemek ol bendeye şāḥāneleriñdir

XLVIII

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fa‘ülün

- 1 Bu ‘aşq baña mevḥibe-i lem yezelidir
Şanma ki ‘arızdır bu ezelden ezeldir

- 2 Bir vaşl-ı girān-māye dil oldı müşevvīk
Şevk ile gönül ‘aşkile şevkīñ maḥallidir
- 3 Mürğ-i dil-i bend eyledi ol çeşm dimenüz
Naḥcīr-i dili şayd kılan zülf ‘alemīdir
- 4 Bir ḥālet ile görse dil ol ḥūb cemāli
‘Aşk eyler o dem var ise ‘aşkın temelidir
- 5 Ser-levha-i ümmīdime nakş iledir āḥir
Resm-i ḥaṭ-ı ebrūsını tuğrā-yı celīdir

XLIX

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Vuşlatıñ bezmine ermek yine tedbīr midir
Kerem ü luṭf-ı ḥudāvend ile teşhīr midir
- yk.11b 2 Dedim ey yār ne bālā-yı ruḥuñda görinen
Nāz ile güldü dedi zülf-i girih-gīr midir
- 3 Mürğ-i dil benim nigāh ile elimden gitdi
Alma göñlümi dedim dedi ki naḥcīr midir
- 4 Dāmen-i pīr-i muğāna şarılıp himmeti
Şevk ile mende temennī kıloram pīr midir
- 5 Yoluna Ḥurrem n’ola olsa revān rūḥ-ı revān
Hem-dem-ı yār-ı enīsimdir o şūḥ mīr midir

L

mefā'ílün mefā'ílün mefā'ílün mefā'ílün

- 1 O şūhuñ çeşm-i bāzını 'aceb teşhīrdir derler
Anı Hārūt ile Mārūt gibi te'sīrdir derler
- 2 Siyāh turrelerin eṭrāfına tağıtmış ol āfet
Anıñçun dünya zulmetde bir tenvīrdir derler
- 3 O fettān ğamzeler ḥançer çekip katlime kaşd eyler
Raķīb-i bed-liķānıñ bu işi tebdīrdir derler
- 4 İştıdim meclis-i rindānede zülfiniñ evşāfın
Aña bir 'āşık-ı dīvāneniñ zencīridir derler
- 5 Bulanlar derdine em dediler kimyā gibi anı
Ayağı tozunı ey Hurremā iksīrdir derler

LI

mefā'ílün mefā'ílün mefā'ílün mefā'ílün

- 1 'İzārıñ germ-i şaḥbādan kızarmış gül gül olmuşdur
Görüp ol verd-i ra'nāyı lisānım bülbül olmuşdur
- 2 Seniñ ḥāl-i siyāhını gören 'uşşāk ol demde
Dediler ḥabbet-üs sevdā veyā-ḥod fülful olmuşdur
- 3 Heves-kār oldu rindān ile hem-dem olmağa göñlüm
Dediñ kūy-ı ḥarābat içre sāķi ğulğul olmuşdur
- 4 Şu deñli tiz-reviş oldıgın esb-i ṭab'ınam bildim
Daḥı vaşfında dil-dārıñ mişāl-i düldül olmuşdur

- yk.12a 5 Ser-i kūyuñda Hurrem bülbül-āsā nāl etmezdi
İzārîñ germ-i şahbādan kızarmış gül gül olmuşdur

LII

fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül

- 1 Cemāliñ şehā bāğ-1 firdevs-vār
Lebiñ āb-1 kevşer boyuñdur çenār
- 2 Tıtuşdı bu hüsni lañfiñ görüp
Dilim şubha dek şem'a gibi yanar
- 3 Gören teşnelikden leb-i lañfiñ der
Yağañ bir bakımda gönüller çanar
- 4 Düşeldeñ birisin periniñ yoluna
Gönül eylemez bir mekānda çarār
- 5 Seniñle görüp Hurrem-i müstmendi
Rağib-i seg-i hū olupdur çenār

LIII

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Ruğ-1 dil-ber ki bağ diğğatle āteşdān-1 āteşdir
O tābişden gönüller dem-be-dem lertzān-1 āteşdir
- 2 Hazer seyl-āb-1 eşkimden ki sūz-i ğamdan olmuşdur
Bu tūfān-1 belāniñ her zamān giryān-1 āteşdir
- 3 Semender-veş harik-i āteş-i hicrāniñim cānā
Meded luğf-1 dil-i pejmürdeye mihmān-1 āteşdir

- 4 Tutuřdurduñ cihānı ser-te-ser şem‘-i cemālīñden
Anıñçun cümle ‘ālem ‘ařķile nālān-ı āteřdir
- 5 řaķın āh-ı dil-i Ğurrem’den ey berg-i gül-i Ğurřīd
Derūn-ı řasret-i ruřsārīñ ile kān-ı āteřdir

LIV

fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

- 1 Ğālīmi ol dil-ber-i nīk-Ğū bilir bilmezlenir
‘Andelīb Ğālīn gül-i Ğoř-bū bilir bilmezlenir
- 2 Ğasret-i rüyundan olmuşdur şatı Ğālīm Ğarāb
Çekdigim hep Ğussa vū řayġı bilir bilmezlenir
- 3 Gördüğüm sā‘atde dersem āřinālīķ şaşdına
řad Ğicāb-ı řermile yāhū bilir bilmezlenir
- 4 Tāb-ı ruřsārīñdan olmuşdur Ğarāret sīneyi
N’ideyim ol pūr-cefā meh-rū bilir bilmezlenir
- 5 Derd-i pinhānım ‘ayān lebiñ tecāhül etdi yār
La‘l-i nābı Ğurremā dārū bilir bilmezlenir

[Ğarfū’z-Zā]

LV

mefā‘ilūn fe‘ilātūn mefā‘ilūn fe‘ilūn

- yk.13b
- 1 Ğużuruñuzda niyāz etmege Ğicāb ederiz
Biziz ki mūhre-i řems olsa da ‘itāb ederiz
  - 2 O bülbülüz ki fiġān dād-ı āhımız getirip
O nev-şüküfte gülüñ rüyına niķāb ederiz

- 3 Olunca sen küşe? rû-be-rû hacâletile
Vücûd-1 jâle-i gül-berğ-veş pür-âb ederiz
- 4 Olursa sâķī lebiñ cām-1 kerem-dâr-1 sürür
Ėariķ dillerimiz biz daķı kebâb ederiz
- 5 Tefahħuş etmek için yâr cüst ü cû ederek
Yâd-1 Hind'e degil Sind'e dek şitâb ederiz
- 6 Olursa feyz-i Ėüdâ reh-ber-i tarīķ-i Ėurrem
Vişâl mes'elesin fetħ-yâb-1 yâb ederiz

LVI

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Ŗabîbim derd-i dilden bî-ħaberdir Ėastasın bilmez
Daķı nev-rüste güldür bülbül-i dem-bestesin bilmez
- 2 Ne iħsânlar eder Ėayrılar olsa dâħil-i meclis
Teraħħum eylemez Ŗuşşâķına pâ-bestesin bilmez
- 3 Çıkar ağyâr ile seyr-i çemenzâra hirâs etmez
Ėarîn-i Ėâr olur ķadd ü gül-i nev-rüstesin bilmez
- 4 Benim âh-1 ciğer-süzumdan eylemeñ yârim âĖâħ
O te'sîr-i fiğân-1 mâ'il-1 âhestesin bilmez
- 5 Esîr-i Ŗurre-i şeb-rengdir Ėurrem Ėoñül şimdi
Giriftâr-1 belâ ķayd-1 dil-i vârestesin bilmez

LVII

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 ‘Ādetiñ oldu yine cevr ü cefâ çok sürmez
Erişir albiñe ilhām-ı vefâ çok sürmez
- 2 Şerbet-i la‘liñi teşbîh-i şarâb kimdir eden
Tâbiş-i meyle olan ayd-ı şafâ çok sürmez
- yk.14a 3 Şimdi vedâ’ylediñ ammâ ki yine bir gün olur
Râm olursın heves-i vaşla baña çok sürmez
- 4 Mürğ-i dil bâğ-ı cemâliñ güline düşdüğine
Olma mağrūr ki o şerm-ver-i gedâ çok sürmez
- 5 Hurremâ redd ılar manşıb-ı vaşlını diyü
orma tevcîh olur ol câh saña çok sürmez

LVIII

fâ‘ilātün fâ‘ilātün fâ‘ilātün fâ‘ilün

- 1 Çün temâşâ-yı ‘izâr-ı yârdır eglencemiz
‘Andelîbiz bir gül-i bî-ârdır eglencemiz
- 2 Bey‘ olalı Yūsuf-ı hüsni metâ‘ dilîrâ
Çâr-nâ-çâr ser-i bâzârdır eglencemiz
- 3 Hatt-ı nev-îzi dilâ tıtdı kenâr-ı hüsni
Geldi eyyâm-ı bahâr çün bârdır eglencemiz
- 4 Zülf-i pür-ini kenârında gönül tıtdı arâr
Hayf hezârân hayf kim bir mârdır eglencemiz

- 5 Lā'1-i nāb-1 sükkerinden Hurremā men' eyledi
Ol humāriyle mey-i ser-şārdır eglencemiz

LIX

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fa'ülün

- 1 Biz bādiye-i 'aşka dilā şubḥ [ü] mesāyız
Bir cām ile ğam ceşşiniñ üstüne belāyız
- 2 Keyfiyyetimiz zāhid-i sālūsa ḥilāfdır
Müstaḥsen-i erbāb-1 kemāl-i 'uḫalāyız
- 3 Mecnūn ne ki 'aşk-zen ile hem-demimizdir
'Aşk-1 ruḥ-1 ḥübān ile biz şīrīn-edāyız
- 4 Yāriñ gül-i ruḥsārı ḥayāliyle dem-ā-dem
Bülbüller ile nağme-zen-i şaḥn-1 hevāyız
- 5 Güftārımızıñ ḥūş-1 şımāḥ içre yeri var
Hurrem diliz ammā yine yine¹⁵ nā-cīz gedāyız

[Ḥarfü's-Sīn]

LX

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- yk.14b 1 Künc-i hicrānda dil hayli zamāndır me'nūs
Nuḫl-i cām-1 meyile ver aña la'liñden būs
- 2 Yār eder şūretine cevrine kılmaz nazarı
Zīver-i bāla baḫar pāyine bakmaz ṭāvūs

¹⁵ Metinde “yine” kelimesi iki kere yazılmıştır.

- 3 Beri gel meykede-i ‘aşqda cevelān edelim
Nedir ey zāhid-i nā-puhte bu tarz-ı sālūs
- 4 Kākül-i dil-zede cebheñde perişān olmuş
Zülfi Şirīn’iñ aña verse ‘aceb midir süs
- 5 Şiše-i didede eşkimle verirdim şuyını
Āh Hurrem elime girse idi zülfi ‘arūs

LXI

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Vuşlatıñ olmuşken ey maḥbūb senden mültemes
Geldi hergiz aña dā’ir efendimden nefes
- 2 Yār olur ağıyār ile olmaz qarīn üftādeye
Bu dil-i bī-çāre eyler’ken dil ü cāndan ḥeves
- 3 Ey perī-peyker giriftār-ı ğam-ı hicrānıñam
Başıñiçin luḥf kıll ‘uşşāka ol feryād-res
- 4 Devlet-ı māl ü menāl olmaz kuyūd-ı ‘āşıkān
Āsitān-ı yārdır ancağ dil-i pür-zāra bes
- 5 Yok yere şarf eyleme Hurrem cevāhir nazmıñı
Ülfeti zerdir civānānıñ uzatma sözü kes

[Harfî'ş-Şın]

LXII

mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün

- 1 Alıp dil-mürğini bir yâr-ı meh-veş
Beni âvâre etdi hem belâ-keş
- 2 Nice şabr eylesin 'uşşâķ-ı zârı
Daķı âteş gâzabla kendi âteş
- 3 Cefâ vü cevri le oldum diğ er-gün
İşim gitdikçe olmaķda müşevveş
- yk.15a 4 Sebeb feryâdıma ruhsârıñ oldı
Mu'anber zülfüñ olmuş boyuña eş
- 5 Leb-i vaşfindan etdim Hurrem işrâb
Anıñçun oldı böyle nazm-ı dil-keş

LXIII

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

- 1 Yaķdı cân-ı dilim ol dil-ber-i meh-veş âteş
Şormasın kimse meded ruķları tâbiş¹⁶ âteş
- 2 Hümret-i rüyını bezm içre şarâbdan şanma
Hadd-i zâtında o tasvırde dil-keş âteş
- 3 Rû-nümâdır olacaķ 'arız-ı bâkinde anıñ
Naķvet-i cevr ile âlûde müşevveş âteş

---

¹⁶ tâbiş kelimesi metinde "bâş" şeklinde yazılmıştır.

- 4 Baña ol yār yanar āteş olup etdigini
Etmedi olalı ‘ālemde bu āteş āteş
- 5 Āteşi bir güzele verdi yine dil Hurrem
Çıkar āhından anıñ böyle keş-ā-keş āteş

LXIV

mefā‘ilün mefā‘ilün fa‘ülün

- 1 Hezārıñ bir quru feryadı qalmış
Bu gülzār-ı çemende adı qalmış
- 2 Ma‘ārif kesb edip erbāb-ı hāl ol
Nice şehler gidip bünyadı qalmış
- 3 Lebinden buse-çin aldım bir dem
Meşām-ı cānım içre dadı qalmış
- 4 Tağıtmış kākülün ‘uşşāk-ı zārıñ
O dām içre dil-i nā-şadı qalmış
- 5 Bizi terk eylemez cāndan sever yār
‘Adūnuñ yoq yere efsādı qalmış
- 6 Yoluñda cān veren gelmez hesāba
Gezer ‘aşkıñla bir ecsādı qalmış
- yk.15b 7 Çürütmüş vārını Hurrem yoluñda
Ne māl ü mülk ü ne irādı qalmış

[Ḥarfü's-Şâd]

LXV

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

- 1 Teceddüd ile bir gün etdi irtifâ'-ı hülûş
Kıyâmet olsa da bulmaya inqıtâ'-ı hülûş
- 2 Odur kemâle Mevlevîyi irgüren her ân
Tecellî-i şeref-i şu'le-i semâ'-ı hülûş
- 3 Vücūd-ı 'unşur-ı a'lâda şâh olunca gönül
Terennüm etmededir kūs ber-ķılâ'-ı hülûş
- 4 'Aceb mi şöhretile olsa kâr-bân-ı zamân
Cihânda kim ki ħarîdâr ola metâ'-ı hülûş
- 5 Silerse âyîne-i ħalbi jenginden evvelâ
Münevver olmadadır Ĥurremâ şu'â'-ı hülûş

[Ḥarfü'd-Dâd]

LXVI

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Eyledikçe ħâl-i pür-zârım şeh-i devrâna 'arz
'Arz-ı ħâlim diñlemez eyler beni hicrâna 'arz
- 2 Kūşe-i firķatde gitdikçe zebün oldum ħatı
Eyleyin yârân beni luḫf eyleyip cânâna 'arz
- 3 Gülsitân-ı vaşlından bir bir ki sebz olmaz ħayâl
'Andelîbân etdi şubḫ u şâm gül-i ħandâna 'arz

- 4 Bir nigāh-ı āşināyile beni etdi Һarāb
Vereyim her dem o fettān dīdeden dīvāna arz
- 5 ‘Arz ederseñ bārgāh-ı Һazrete ‘arz et müdām
Etme Һurrem yok yere Һāl-i diliñ yārāna ‘arz

[Һarfü’t-Tı]

LXVII

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Ser-āver oldu ruҺ-ı yārdan çü şirīn Һaṭ
Bu Һüs-n-i Һaṭṭile ‘ālemde oldı rengin Һaṭ
- yk.16a 2 Be-küllü ‘aqlımı yağmāya verse mümkündür
Ki geldi baġteten ol gül-‘izāra perçin Һaṭ
- 3 Bahāra karşı perişān-ı kākül eylesin
Çemende sünbüle dey geldi yāre müşġin Һaṭ
- 4 Şeb-i firāqdan ‘uşşākıñ āhı gelmişdir
Ki şanma Һaddine beyhūde geldi müşġin Һaṭ
- 5 Ne Һaddi var leb-i dil-dāre beñzemek Һurrem
Yazılsa da varaq-ı sürҺe nice zerrin Һaṭ

LXVIII

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ni‘met-i vaşlıñdan alsa bu dil-i ġam-hāre Һaṭ
Hvān-ı sulṭāniden almaz mı ‘aceb bī-çāre Һaṭ
- 2 Һasta-i derd-i firāqım ey ṭabīb-i dil-nüvāz
Kāse-i luṭfuñdan alsın demdem-i bīmāre Һaṭ

- 3 Terk edip ‘uŝŝāk-ı zārīñ kūŝe-i hicrānda
Verme gel aġyārı bed-ĥānhā pūr-idbāra ĥaṭ ?
- 4 Bir gedāyım āstānında ŝehā raĥm eyleyip
Ver zülāl-i vuŝlatıñdan teŝne-i pūr-nāre ĥaṭ
- 5 Oġudu vaşf-ı dehānında müferreĥ bir ġazel
Verdi Ĥurrem ĥaṭṭ-ı ŝirīnī-i dil-dāre ĥaṭ

[Ĥarfū’l-Ayn]

LXIX

fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

- 1 Meclis-i ünsiyyete olduġda ol cānāna şem^ç
Yandı baŝdan ayaġa sūziŝle çün pervāne ŝem^ç
- 2 Bezm-i maĥbūbān muŝāĥib istemez ĥüsni gibi
Nāzır olsun bāri ĥüsni-i yāra ḳana ḳana şem^ç
- 3 Küŝte-i tıġ-i firāġın hīç mātem istemez
Eşk-i çeŝmin dökmesin yok yere dāne dāne şem^ç
- 4 Nice yanmasın yaġılmasın begim üftādeler
Tābiŝ-i ‘aŝġ ile ġūŝ-ı āteŝ-i sūzāna ŝem^ç
- yk.16b 5 Sūznāk-ı derd-i ‘aŝġım ġördi ŝām-ı hicrde
Aġladı meclisde Ĥurrem baña yana yana şem^ç

[Ḥarfü'l-Ġayn]

LXX

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

- 1 Āstānından olaldan berü dil mürġı ırāġ
Nāle-i vāht ile çeşminde degil zīver-i bāġ
- 2 Biñ ṭabīb olsa da tedbīr-i müdāvā edemez
Niġeh-i mestiñ açıpdır dil-i mecrūhuma dāġ
- 3 Gel kerem-kārım efendim beni maḥzūn etme
Ġayrılar-veş beni de eyle mekārımle çerāġ
- 4 Sāḳiyā sā'id-i sīmīniñe kuvvet vere Ḥaḳ
Bezm-i vuşlatda yediñle ṭolanur oldı ayāġ
- 5 Sünbül-i zülfine bağlanma imiş iş Ḥurrem¹⁷
Desen-i āh gibi girmedi destime o bāġ

[Ḥarfü'l-Fâ]

LXXI

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

- 1 'Acabā bendesine şāhım eder mi elṭāf
Çekdigim cevr ü cefâ yoluna olsun mı güzâf
- 2 Naẓar-ı ehl-i gönül ḥāke düşerse zer eder
Olmaya kim olasın sen de heves-kārī-i kâf
- 3 Ġayrı āzād edesin bend-i belādan ḳuluñı
Ṭab'-ı pākiñde cibiliyyetdir efendim inşâf

---

¹⁷ Mısra'ın vezni bozuktur.

- 4 Cürm-i bî-ḥaddim olursa daḥı ‘afv eyleyesin
Ḳayd-ı vâresteden olsun dil-i divāna mu‘āf
- 5 Ḥurrem-i ḡam-zede bî-ṣabr u sükûn olmuşdur
Zâhid vādî-yi ‘aşḳ içre ṣaḳın eyleme lâf

LXXII

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Geldiler seyr-i çemenzâr içre cānân her ṭaraf
Ḥürîlerle bâḡ-ı cennetdir gülistân her ṭaraf
- yk.17a 2 Yâr ile hem şoḥbet olmaḡdı zamîrim bir gece
Neyleyem dildârı tütmuşdur nigeḥ-bân her ṭaraf
- 3 Bir nigâḥ-ı âşinâ etsem ruḥ-ı pür-tâbîña
Dem-be-dem oḡ yaḡdırır ḥıṣmile müjgân her ṭaraf
- 4 Ben dil-i nâ-şâdı añlardım mücerred ḥasta-ḥâl
Hicr-i rûyuñdan tolu ‘âlemde nālân her ṭaraf
- 5 Dil nice ḥayret günin[de] künc-i firḳat olmasın
Yalñız Ḥurrem degil ‘uṣṣâḡ-ı ḥayrân her ṭaraf

[Ḥarfü’l-Ḳâf]

LXXIII

mefâ‘ilün mefâ‘ilün fa‘ülün

- 1 Bulunmaz her zamân yâr-ı muvaffiḡ
Ki ola meclis-i cānāna lâyıḡ
- 2 Hezârân ‘âşıḳıñ var erçi ammâ
Kimi mest-i nigeḥ kimisi ayâḡ

- 3 Güzeller gerçi çokdur Rūm içinde
Velī sensin efendim ğayre fā'ik
- 4 Dehāniñ çeşme-i hayvān demişler
Muṭābıkdır muṭābıkdır muṭābık
- 5 Cemāliñ şemi'ne pervāne olsun
Ṭutuşsun şubḥa dek olsun uyanık
- 6 Bu meydān-ı muḥabbet gelsin işte
Dil-i Hurrem gibi var ise yanık

LXXIV

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 N'eyleyem sāde güli 'işve-şî'ār olmayıcağ
Açılıp meclis-i 'işretde hezār olmayıcağ
- 2 Dehānın çeşme-i .....
.....¹⁸
- 3 Verseler çeşmime bir zerre degildir 'ālem
Sevdiğiyle kişi bir yerde qarār olmayıcağ
- yk.17b 4 Ṭotalım şaḥn-ı çemen pür-ṭarāb-efzā olmuş
N'ideyim o gül-i bî-ḥār şikār olmayıcağ
- 5 Her zamān bŷy-ı ḥayāliñle ḳanā'at olmaz
Gāḥ gāḥ ey güzelim bŷ u kenār olmayıcağ

---

¹⁸ Metinde beyitin sadece iki kelimesi yazılmıştır.

- 6 Pās-bānlık kim ederdi der-i ‘işretde müdām
Şāhib-i rāst kavī yā çü kadar olmayıcağ
- 7 İstemem servet ü sāmān-ı cihānı Hurrem
Baña bir dil-ber-i ‘ālī kafadār olmayıcağ

LXXV

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fa‘ülün

- 1 Şarf etmege hāk-i rehiñe sım ü zerim yoğ
Dür-dāne-i eşkim gibi ‘ālī güherim yoğ
- 2 Cevriñ beni tā şöyle za‘if etdi efendi
Ağbār edecek hālimi āh-ı şererim yoğ
- 3 Tek sen meh-i tābāna bu şeb hāle olaydım
Bir kez demediñ sā‘id-i sımın-kemerim yoğ
- 4 Hem-şohbet olup bezm-i ‘adūlarda dem-ā-dem
Cānā demediñ Hurrem-i şāhib-nazarım yoğ
- 5 Ağyār ile açılma şağın şağn-ı çemende
Āhım gibi ey gül-bün-i ‘işve-hünerim yoğ

LXXVI

mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Cānā bu ‘āşığa nazarıñ yoğ mudur seniñ
Zār ü fiğānına kederiñ yoğ mudur seniñ
- 2 Yağūp kebūd çarkı siyāh etmede begim
Āh-ı cünūndan haberiñ yoğ mudur seniñ

- 3 La'liñ şarābını bize hiç etmediñ cebā
Bilmem piyāleñi ki pınarıñ yoğ mudur seniñ
- 4 Biz kāse ile yapmadık şalbimizi ‘aceb?
Dünyāda bir řayıñ eřeriñ yoğ mudur seniñ
- yk.18a 5 Bend eyle sen de řalbiñi yāre döner cihān
Řurremā zamāneden řaberiñ yoğ mudur seniñ

LXXVII

mefā‘ilün mefā‘ilün fa‘ülün

- 1 Yoluñda varım etdim řār ü řāřāk
Beni luşf eyle řāhım eyleme řāk
- 2 Saña lāyıđdır ancak dil-rübālık
Göñül şapmağda sensin cüst-i řālāk
- 3 Nařiriñ gelmemişdir zamāne
‘Adīmü’l-mişsin ey gevherr-i pāk
- 4 Vücūdum āteř-i řākister etdi
N’ola řālinden etseñ cüz‘i idrāk
- 5 Eşigin me’men-i řāhib-naşardır
Anı Şurrem nice terk ede řāřāk

LXXVIII

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Kākülün şayd-ı dil-i 'uşşākıña dām eylediñ
Bu giriftār-ı belāyı kendiñe rām eylediñ
- 2 Gerden-i sīmīn hāl-i yār idi fikriñ bu şeb
Ey dil-i nā-kām 'aceb sevdā-yı pür-hām eylediñ
- 3 Bezm-i 'uşşākı feraḥ-nāk eylediñ iḥsān ile
Ey müdürü'l-cām n'olduñ böyle ikrām eylediñ
- 4 Cür'a-i cām-ı lebiñ bezl¹⁹ eylediñ mestāneye
Ḥānḳāh-ı 'işde bir gice ārām eylediñ
- 5 Mest edip lā'liñ şarābıyla dil-i Ḥurrem gibi
Zāhid-i şad sāleyi sāḳı mey-āşām eylediñ

LXXIX

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 'Andelībān-ı seḥer-ḥız yatağında seniñ
Belli gül ḳoḳusu var al yañağında seniñ
- yk.18b 2 Ne ziyā-baḥş ola ḥurşid-i ruḥıñ derünında
Yüregim yağını yaḳmaḳla çerāğında seniñ
- 3 Başıcaḳ meclis-i rindāna ḳadem ḡam başılır
Sāḳiyā rāḥ-ı sürür cümle ayağında seniñ

---

¹⁹ bezl kelimesi metinde "bezl" şeklinde yazılmıştır .

- 4 alsın bāl-i Şikest ile āzād etme Őaın
Mürĝ-i dil Őaydĝehī dām-ı duzaĝında seniñ
- 5 ām sevdālar ile urremi bīzār etdiñ
Ne belālar çekilir vaşl-i metā‘ında seniñ

LXXX

fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

- 1 eŐm-i mamūruñ öñinde mey-keŐānız Őimdilik
o Őükürler ādım-i pīr-i muĝānız Şimdilik
- 2 Bir zamān āmūŐ-ı beste-leb idik bu bāĝda
Verd-i ruĝsārīñ aıldı pūr-figānız Őimdilik
- 3 Mürĝ-i Şeh-bāz-ı diliñ ‘ālem iken cevlēngehi
N’idelim üftāde-i tıfl-i zamānız Şimdilik
- 4 Şehr-i ‘aŐda bir zamān pertev-feŐān olduĝ yeter
eŐme-i ayvān gibi cānā nihānız Şimdilik
- 5 urrem’iz ammā ki vaşl-ı yārdan āzādeyiz
Ğam beyābānında bir gūnā ‘ayānız Őimdilik

LXXXI

fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn

- 1 aŐd-ı cāna ĝamze-i ser-tīz n’alıp ne verecek
Bilmem ol fitne-i engīz ne alıp ne verecek
- 2 Bū götürmez eger zūlf-i dil-ārāmızdan
Esip ol bād-ı Őeher-īz ne alıp ne verecek

- 3 Bezm-i vuşlatda leb-i şerbeti cān-perver iken
Dönüp ol kâse-i leb-rîz ne alıp ne verecek
- 4 Dil ki şayyād-ı ser-i zülfine çün oldı şikār
Çesm-i kıttāle-i hun-rîz ne alıp ne verecek
- yk.19a 5 Nigeh-i mest dil-i Hurrem’i etmişken esİR
Çıkıp ol zülf-i dil-āvîz ne alıp ne verecek

[Harfü’l-Lâm]

LXXXII

fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

- 1 Āstāniñ hastaya dārü’ş-şifadır yā Resül
Kıble-i hâcât-ı erbāba vefadır yā Resül
- 2 Gerd-i aqdāmiñ içün yā cān fedā etsem n’ola
Hāk-i rāhiñ çeşm ü cāna tūtiyadır yā Resül
- 3 Şāniña levlāke levlāk²⁰ oldı tebcil-i ‘azīm
Hulq-ı maħmūdına Haqdan ‘atadır yā Resül
- 4 Zāt-ı pakiñdir ħabībā raħmetenli’l-‘ālemīn²¹
Bilmeyen sen şāhi raħmetden cüdādır yā Resül

---

²⁰ levlāke levlāk ve mâ halaktül-eflāk: “ Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım” anlamına gelen bir kudsi hadisten alınmıştır.

²¹ raħmetenli’l-‘ālemīn: “Vemā erselnāke raħmetenli’l-‘ālemīn”, “ Biz seni ālemlere bir rahmet olarak gönderdik” (Enbiya 103)

- 5 Ol ŧefi' bu Hurrem-i bi-çāreye yevmü't-tenād²²
Bār-i 'iŧyānla anıñ qaddi dü-tādır yā Resül

LXXXIII

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fa'ülün

- 1 Geldi çemene 'arz-ı kemāl eyledi bülbül
Biñ cilve ile hoş maqāl eyledi bülbül
- 2 Hālin yine kendine açıp hāl-i lisānla
Efgān-ı dırāz ile cidāl eyledi bülbül
- 3 Medh etdi güli etdi devāmına du'alar
Her bir sözünü menşe-i āl eyledi bülbül
- 4 Gūş eyleyene baħş qılur āb-ı hayātı
Güyā ki Mesihā-dem-i qāl eyledi bülbül
- 5 Yaqdı dil-i pür-süzumu mestāna suhanla
Hurrem yine güftār-ı vişāl eyledi bülbül

LXXXIV

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Yaqıŧmıŧ ol ruħ-ı nāza qaranfil lāle gül sünbül
Doqunsun tāze ber-tāze qaranfil lāle gül sünbül
- yk.19b 2 Cemāliñ pertevi düşse eger hāk-i zemīn üzre
Ezerdi cümle-i yāza qaranfil lāle gül sünbül

---

²² yevmü't-tenād: kıyamet günü

- 3 Seni benden nihān etmek için ey dil-ber-i meh-çin
Tutar rüyiñe yelpāze қaranfil lāle gül sünbül
- 4 Seniñ ḥüsnüñ ḥicābından eyā şūḥ-1 cihān-tābım
Giderler belki Şirāz'a қaranfil lāle gül sünbül
- 5 Gelince meclis-i rindāna muṭrib ile ney-zenler
Gelirler Ḥurrem o sāza қaranfil lāle gül sünbül

LXXXV

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Nev-bahār oldu yine geldi sürūr eyyām-1 gül
Bağrı ḥün-1 'andelībāndan ṭoludur cām-1 gül
- 2 Cām-1 'işretle müzeyyen olsa hengām-1 bahār
Ḥalqa-i bezm-i Cem'in dilde қomaz ālām-1 gül
- 3 Şervet-i bād-1 şabā birle açıldı defteri
Yazdı küttāb-1 қаzā rüy-1 gül üzre nām-1 gül
- 4 Geldi sünbül güm-gök olmuş қаşd-1 faşl-1 rabī'
Bülbül-i şūrīdeye evvel verir peygām-1 gül
- 5 K'ey şaқın āh eyleme Ḥurrem o gül āzār olur
Yalıñız ḥaddi degil ser-tā be-pā endām-1 gül

LXXXVI

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 'Āşık iseñ ey gönül āh eyle yem-veş cūş kıl
'Andelīb ile zebāniñ nāleñi baygūş kıl

- 2 İnkisār-ı hāṭır-ı ‘uṣṣāḳdan eyle ictināb
Nāṣıḥam pendim ḳabūl et gūṣıñna mengūṣ ḳıl
- 3 Urdı ayāḡa ṣatılmadı vü ellendi bugün
Kim dedi kālā-yı ḥüsnüñ suḳda ber-dūṣ ḳıl
- 4 Etme herġız sen zen-i dūnyāyı tenkīḥ-i nikāḥ
Bir meh-i tābān dā’im zīver-i āġūṣ ḳıl
- yk.20a 5 Ḥurremā ġamdan rehā bulmaḳ dilerseñ rüz u ṣeb
Bir melek sīmā ile her demde ‘ayṣ u nūṣ ḳıl

[Ḥarfū’l-Mīm]

LXXXVII

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Ḥüsn-i ṭab‘ olmayıcak ḥüsn-i nigārı n’ideyim
Ḥande-rū olmaz ise naḳṣ-ı dīvārı n’ideyim
- 2 Şubḡa dek ġülṣen-i kūyıñda figān etse ‘ayṣ
ġüle ġūṣ etdiremez bülbül-i zārı n’ideyim
- 3 Sensizin ṣaḡn-ı çemenzārda keṣ-ā-keṣ gelmez
Yalıñız ey ġül-i nev seyr-i bahārı n’ideyim
- 4 Ḥāṣıl-ı ‘āṣıḳ-ı zārıñ ġam-ı maḡbüb olmuṣ
Bundan ā‘lā daḡı ser-māyeli kārı n’ideyim
- 5 Cevr-i bī ḡad yetiṣir Ḥurrem’e bī-ḡaṣıllıḳ
Deme inṣāfa gelip nükte-ṣi‘ārım n’ideyim

LXXXVIII

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Gel beri şahın-ı çemenzârda cevelân edelim
‘Andelîbi dağı dem-beste vü hayrân edelim
- 2 Meclis-i ‘ayşda gül gibi açılıp cânân
Çuvvet-i cām ile gam mülkini tālân edelim
- 3 N’ola bir kerre sa‘âdetle şerîf eyle bizi
Seni ey mâh-ı cihân bir gece mihmân edelim
- 4 Perde-i zülfiñi ref‘ eyle gördüm vardır hanek²³
‘Acabâ kıandaya dek nâle vü efğân edelim
- 5 Eşk-i çeşmimle bulur bulsa da Hürrem şuyu
Sünbül-i zülfi için dideyi giryân edelim

LXXXIX

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

- 1 Bilip sırr-ı dehâniñ kendimi güher-şinâs etdim
O sırrı şahî izhâr etmekden hirâs etdim
- yk.20b 2 Görüp ruhsârîñ üzre hâl-i müşkiniñ eyâ dil-ber
Çonulmuş âteş üzre ‘anber-i Hindü kıyâs etdim
- 3 Tefakğud eyledim nâm-ı nişâniñ bulmadım hergiz
Bu şeb tâ şubha dek bir yer kıomadım i‘tisâs etdim

---

²³ Mısra’ın vezni bozuktur.

- 4 Leb-i sâğarda gördüm mey içerken lâ'liñiñ 'aksin
Şebîh eyler iken ol demde ben 'ayn-ı kirâs etdim
- 5 Çü bildim Hurremâ yoğdur cihâniñ 'âkıbet mihrî
Çıkarđım atlas-ı dîbâyı eşvâbım pelâs etdim

XC

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

- 1 Şeb-i hicrândayım rûz-ı vişâli bilmem
Kendi kendimle olan tayf-ı hayâli bilmem
- 2 Vaşlına cân verirem dest-res olsam âhir
'Acabâ ola mı bu emr-i muhâli bilmem
- 3 Göricek hüsniñi hâlet-zede-i 'ayş oldum
Ne diyem meclis-i pâkiñdeki kâli bilmem
- 4 Bezm-i 'işretde baña dâğ-ı derün olmuşdur
Noқта-i cim mi vechiñdeki hâli bilmem
- 5 Yine hayret-ger-ı bî-şabr u sükünüm Hurrem
Böyle bir câzibe-i hüsni cemâli bilmem

XCI

müfte'ilün mefâ'ilün müfte'ilün mefâ'ilün

- 1 Dil-ber-i pür-vefâ yüzün tutdu cefâya n'eyleyem
Başladı hâr ile o gül zevk ü şafâya n'eyleyem
- 2 Rabţ edeyim mi 'aqlımı kâkül-i yâre bağıteten
Kendi elimle bağlanıp bend-i belâya n'eyleyem

- 3 Vuşlat-ı yâr ile olur manşib-ı cāh-ı ‘āşıkān²⁴
Sensiz ey kamer-sıfat ārestede pāya n’eyleyem
- 4 Sūz-i ‘aşk ile yazıp süfte be-süfte oldu dil
Tīr-i ğamıñla ser-te-ser beñzedi nāya n’eyleyem
- yk.21a 5 ‘İşve-i yârdır heme Hurrem’i eyleyen zebūn
Şabr u sükūnum ol şehe gitdi fedāya n’eyleyem

XCII

fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

- 1 Eyledi kadem bu hūb bu mihnet-i ālām-ı lām
Olur elbet şabr kıl ey dil saña hengām-ı kām
- 2 Gel qazā-yı ‘aşka nūş-ı hamr bākī eylegil
Bir humār olmaqdır ancağ ey gönül encām-ı cām
- 3 Bend-i esmā eyle olma şad pāre beste-dil
Eyler ol āhen-ṭab‘ āhūları ikrām-ı rām
- 4 Görmedim mir’āt taḥayyülde cemālīñ şūretin
Bağdım oldu bu gece tā şubḥa dek efhām-ı hām
- 5 Hūn-ı la‘lin bezl-i ‘uşşāk etdi sāki Hurremā
Ṭavrıma sulṭān vişāl etdi bugün en‘ām-ı ‘ām

---

²⁴ Mısra’ın vezni bozuktur.

XCIII

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fa'ilün

- 1 Göñül cemāl-i yāre mübtelā ki añladamam
‘Aṭāsı baña o şūḥuñ sezā ki añladamam
- 2 Raḳīb-i rüy-siyehiñ bir kelāmin eyleme gūş
O kelb-i mübtezel-i bed-liḳāña añladamam
- 3 Dedim bu derdime hıçbir devā olur mu benim
Lebiñ nümūde edip der devā ki añladamam
- 4 Görüp cemāl-i dil-pesendiñi begim göñlüm
Gezer cevāniñ olup her yaña ki añladamam
- 5 Kerem ederseñ eger Ḥurrem-i bī-çāreye et
Çarıñda pādişehim bir gedā ki añladamam

XCIV

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Sākiyā gel gidelim cām-ı mey olsun hem-dem
Yār ile eyleyelim şaḥn-ı çemende ‘ālem
- yk.21b 2 Bülbül-i bülbüle tūḫı gibi olsun gūyā
Sürelim meclis-i gülde bir ‘acāyib ḥoş dem
- 3 Her zamān sā'id-i devrān müsā'id olmaz
Sā'idiñ şuffe-i ..... meclise baş sen de ḳadem
- 4 Açılıp dürlü şükūf-ı çemen oldu tezyīn
Nev-bahār oldu feraḥ-baḥş şadālar dem dem

- 5 Gül şafâ-yâb ola mestâna şürâhî nâlân
Pür-cevr ola gülistân ola hoş-dil Hürrem

XCV

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

- 1 Kaddiñe nahl-i semen yâ çemen-ârâ mı desem
Serv-i bâlâ mı ‘aceb eşbeh-i tûbâ mı desem
- 2 Kırş-ı nâzik mi desem hâliñe yâ habbü’l-misk
‘Ûd mendilimi aña ya dağı â‘lâ mı desem
- 3 ‘Ayn-ı kevşer mi desem la‘liñe yâ çeşme-i cân
Âb-ı hayvânımı aña ya dağı â‘lâ mı desem
- 4 Şems-i enver mi desem vechiñe yâ cebhe-i hür
Bu nezâketle ‘aceb ben dağı ibhâ mı desem
- 5 Nev-bahâr haţtıña dâ‘ire-i gül mi desem
Gülşen-i hüsnde yâ sünbül-i hazrâ mı desem
- 6 Kulle-i müşk-i Hoten mi ne desem kâkülüñe
Şeş-per-i ‘aşk mı aña naşş-ı çelîpâ mı desem
- 7 Ne desem ‘arız-ı handânına Hürrem bilmem
Gül-i cennet mi desem yâ hadd-i havrâ mı desem

[Ḥarfü'n-Nûn]

XCVI

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

- 1 Leb-i la'liñ meyini vird ile ser-ḥoş olsun
Zehreler çāk kılip ḳulzüm-vār cūş olsun²⁵
- 2 Verd-i ruḥsârîñi dil görmese efgân eyler
Burḳa^c-ı pākîñi ref^c eyle ki ḥāmūş olsun
- yk.22a 3 Ol şarāb-ı ezeli 'aşḳ-ı muḥabbet derler
Kāse kāse baḥş et erbāb-ı dile nūş olsun
- 4 Sākiyā destine-perver o nigārîñ şahbā
Ḳalb-i zāhid gibi dürd olacağız boş olsun
- 5 Varaḳ-ı verd üzre 'arız-ı pākîñ vaşfi
Eşer-i ḥāme-i 'irfānile menḳūş olsun
- 6 Etme ā'dāya taḳarrüb şaḳın ey nîk-ḥaşlet
Pendimi eyle ḳabül gūşuña mengūş olsun
- 7 Dest-i pākinde olan kilik-i hüner peydāsı
Reng-i ruḥsârını taḥrîr eyle gül-pūş olsun
- 8 Meclis-i 'işrete gel etme te'ânüd izhār
Ḥurrem olsun bezm-i erbāb-ı şafā ḥoş olsun

---

²⁵ Mısra'ın vezni bozuktur.

XCVII

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Kim ki hüsñüñe baqdı ise hemîn
Etdi cānā cemāliñe taħsîn
- 2 Vechiñ üzre görüp haṭṭ u hālin
İq̄tibās etdim andan ‘aşq dersin
- 3 Nüş eden olmadı müdām hüşyār
Şerbet-i ‘aşkıñ ol kadar keskîn
- 4 Neşvedār oldu cām-ı şahbādan
Şol ki ‘aşkıñ ile bulur temkîn
- 5 Baħr u kılzüm olursa yanımda
Āteş-i ‘aşkıñ edemez teskîn
- 6 Hurremā bülbülān-ı Gülşen-i rāz
Dediler hep bu şi‘riñe rengîn

XCVIII

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Hāl-i ‘ālem böyle nā-çār oldığıçun n’eylesin
Kūçe-i ğamda dil efkār oldığıçun n’eylesin
- yk.22b 2 Kısım-i rüz-ı ezeldir ‘aşıka cevır u cefā
Ġamze-i hūbān dil-āzār oldığıçun n’eylesin
- 3 Yāra ‘arz etmek diler hāl-i dil-i nālānımı
Üstuhānān şekl-i muska oldığıçun n’eylesin

- 4 Sa'ý u kũşişle vişâl-i yâre olmaz dest-res
Dil-fezâ-yı ğamda pür-kâr oldığıçun n'eylesin
- 5 Çâr-nâ-çâr Hurrem-i dil-ħasta de nâ-çârdır
Ħâl-i 'âlem böyle nâ-çâr oldığıçun n'eylesin

XCIX

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Tâb-ı rüy-ı yârdır ħalbimde fikrim her zamân
Togmadı bir ğün benim başıma ol mihr-i cihân
- 2 Ermek için menzil-i maħsûda yazsın ey gönül
Lücce-i gir-dâb-ı ğamda olsam açmam bād-bân
- 3 Bülbül-âsâ ğülşen-i ħüsniñde cânâ dem-be-dem
Nâle vü efġânım eflâka benim oldu resân
- 4 İstemem çarħıñ²⁶ ħabâ vü atlasın şimdengerü
Künc-i firħatde gönül mürġı tütupdur âşiyân
- 5 Dûd-ı âhım keh-keşân-veş çıħdı eflâka deme
Küy-ı yâra Hurremâ râh olmaġa oldu nişân

---

²⁶ çarħıñ: Metnin orijinalinde kelime "çarħıñ" olarak yazılmıştır.

C

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ruḥlarıñ kim lâleye teşbîh eder gül-fâm iken
Lebleriñ bezminde cânâ mey içem ârâm iken
- 2 Teşneye nevbet deger mi lebleriñden ey şanem
Kim anı taqbîl eden her rûz u şeb pür-câm iken
- 3 albiñe 'âşıklarıñ gamdan küdüret mi gelir
arşısında sen melek âyîne-i endâm iken
- 4 Sen nice tevbe edersin bâde-i gül-güneden
Sâķi-i gül-çehreniñ her sözleri ibrâm iken
- yk.23a 5 Bûsesinden bir kerem etdi abûl et urremâ
Şurre-i ihsân-ı şâhîdir saña in'âm iken

CI

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Perde-i zülfüñ getir dil böyle gamnâk olmasın
Gonceler ande gül-i şad-berg de çâk olmasın
- 2 Bir erilmez yerededir ol şûḥ-ı müstağni-ışâl
Vuşlat ümîdin edip dil cüst-i çâlâk olmasın
- 3 Dönsün ayağıñla ey sâķi mey-i gül-fâm yûri
am şavulsun alb-ı bî-âlâm elemnâk olmasın
- 4 Kirpigiñ cârûb edip pâk eyle yâriñ râhını
Gelsin ol şâhâne aşlet âr [u] âşâk olmasın

- 5 ‘Adl-i dādiñ resmini zülfüñle çek ruhsarıña
Kūçe-i kūyiñda hiçbir kimseye bāk olmasın
- 6 Vuşlatıñla Hurremā handān kıl ey dil-rübā
Cevher-i ümmīdimiz yoķ yerlere hāk olmasın

CII

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Rūyuñu görsün seniñ bir mäh-ı tábān isteyen
Būyuñu alsın şehim ol gül [ü] reyhān isteyen
- 2 ‘Aklıñı zülfiñ yolunda kılmışam ben tār-mār
Ben gibi olsun mı hiç zülf-i perişān isteyen
- 3 Sensin ey ‘ālem ṭabīb-i cümleye sultān-ı Hāk
Pāyiñe sürsün yüzün ‘ālemde dermān isteyen
- 4 Lebleriñden bir içim şu diledim ey dil-rübā
Demediñ bir kez de geslün āb-ı hayvān isteyen
- 5 Gelsin alsın cānımı verdim saña ey şeh-r-yār
Hurrem-i bī-çāreden yoluña qurbān isteyen

CIII

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- yk.23b 1 Kimseler üftāde-i hūbān-ı ‘ālem olmasın
Künc-i firqatde hayālāt ile pür-gam olmasın
- 2 Sünbül-i şeb-bū gibi etme perişān kākülün
Uymasın dil-bāz şubha öyle pür-ḥam olmasın

- 3 Gāh düşerdim belāya gāh şām-ı firķate
Kimse yā Rab ol esīr-i zūlf-i perçem olmasın
- 4 Kim demişdir ‘āşık-ı dil-ķasta seyr-i bāğda
Kāmet-i bālāñı gördük de serāsim olmasın
- 5 Düşmesin bu bī-nevā Hurrem hevā-yı vuşlata
Sīnesi hūn yaşı Ceyhūn dīdesi nem olmasın

CIV

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fa‘ülün

- 1 Bu ‘aşķ ile sen maķrem-i esrār olamazsın
Terk etmeyecek ‘aşķla ber-bād olamazsın
- 2 ‘Āşıklar ile görmeyicek mey-gedeye sen
Maķmūr gibi bed-mest ile üstād olamazsın
- 3 Bend olmayıcaķ dilde eger zıkr ü mağāñı
Mürşid gibi sen sālīk-i irşād olamazsın
- 4 Leylā gibi sen olmayıcaķ hūsnile hem-tā
Mecnūn gibi āşūfteye meddāķ olamazsın
- 5 Ger alır iseñ pendini zāhidleriñ ‘āķil
Hurrem gibi dīvāneyi münķād olamazsın

[Harfu'l-Vâv]

CV

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

- 1 Baña 'aşkıñ olalı ey gül-i hoş-bū ğayġu
Şām-ı firķatde dile vaşlıñ olupdur ārzū
- 2 Haste-i derd-i firākım kerem et hālime baķ
Ver řabībim baña tiryāk-ı lebiñden dārū
- 3 Tūb-ı hışmıñla harāb oldu binā-yı bedenim
Kalmadı kal'a-i şabrımda efendim bārū
- yk.24a 4 Dergeh-i hāzret-i Bārīde niyāz eyle müdām
Haıra gelse de meyl etme şaķın ğayrı şapu
- 5 Kuvvet-i tāli'in olmazsa ne yapsın ikdām
Hurremā devlet için kimseye etme tekpū

CVI

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

- 1 Nice bir dil-ber için başda bu sevdā nice bu
Nice bir 'āşıkā bu va'de-i ferdā nice bu
- 2 Nice bu hasta gönül künc-i belālarda qala
Nice bu firķat-i cānān ile ğavgā nice bu
- 3 Nice bu şem'ci ruġuñ āteşine dūd bī-şeb
Nice bu yanmadadır bu dil-i şeydā nice bu
- 4 Nice bu bülbül-i şūrīde gibi gülşende
Nice bu nāle edem bende-i ednā nice bu

- 5 Nice bu Hurrem-i dil-teşne-i la'liñe seniñ
Nice bu şunmayasın bāde-i hamrā nice bu

[Harfü'l-Hâ]

CVII²⁷

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

- 1 Hâl-i 'uşşâkına dil-dâr kim oldı āgâh
'Azzellâhu te'âlâ tavvelellâhu beķâhū
- 2 Ey nişîmân-ı cefâ-kâr ser-i kūy-ı hâbîb
Kâne fi'z-zemāneti'l-'aşkı şadāküm yāvâh
- 3 Gördi gülzâr Hamzâ Dede ol maħbūbı²⁸
Leysetâ tenzuru 'aynâni minel ħubbi sivâh
- 4 Der-i mey-hânedede sâķi ki eder baĥş-ı şarâb
Şebbetelâhu li'l'ayş levĥaşellâhu mâ'vâh
- 5 Etme bu Hurrem-i bî-çäreñe cevriñ efvün
Şagfi kâne mine'l-'aşkı ĥazîne billâ

CVIII

fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün

- 1 Gülşen-i 'âlemde rüyîñ vaşf ederken gülgüle
Şad hezârân şevķile āġlardı bülbül bülbüle
- 2 Turre-i müşķin-i rengin-i şebiñden ey güzel
İhtirâzlar eyleyip ķavuşdı sünbül sünbüle

²⁷ 1. mısralar Türkçe, 2. mısralar Arapça olup mulemma bir gazeldir.

²⁸ Mısra'ın vezni bozuktur.

- 3 Verde-i ruhsārĩ ile bāde-i lā'liñ görüp
Şākrayıp meydān-ı 'ayşe geldi bülbül bülbüle
- 4 Şanıram tuğrā çekilmiştir berāt-ı hüsnĩne
Cebheñ üzre ey perĩ tolaşa kākül kāküle
- 5 Hurremā tavşĩf edersem ruhlarn ol āfetiñ
Rāz-ı efgān eyleye gülşende bülbül gülgüle

CIX

mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

- yk.24b
- 1 Sīnemde 'aşk-ı yārdan bilgil ki genc olunca
Bağmam nukūd-ı çarha rüyında renc olunca
  - 2 Esb-i tabī'atıma yetmez cihānda düldül
Medhinde bu civānıñ dā'im güvenc olunca
  - 3 İncitme 'āşıkānı ey şeh-süvār-ı 'ālem
'Ālemde rāhat olmaz şehlerde renc olunca
  - 4 'İydiyye būsesinde istersem ol nigārıñ
Etmez dirīğ elbet bizler dilenc olunca
  - 5 Rāhat bulur mı hĩç dil zindān-ı dehr içinde
Sevdā-yı zülf-i yārdan Hurrem şikenc olunca

CX

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Sâkî ki ger bâde be-dest ola²⁹
Ser-tâ-be-pâ mecâlisimiz cümle mest ola
- 2 Et inkisâr-ı hâşır-ı 'uşşâkdan ictinâb
Lâyık degil ki hâm hâta şad şikest ola
- 3 Etmez harîm-i şafha-i rindâne hiç duhûl
İllâ o kimse bâde-fürüş mey-perest ola
- 4 Geldim cihâna 'aşkile oldum âşinâ
Cânâ meger ma'ârifimiz ez-elest ola
- 5 Hurrem cihânda ehl-i taşavvufdan ol yûri
Merfû' olur o kimse ki şu gibi pest ola

CXI

fe'ilâtün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Gösterip kendini bahâr gonce
Bülbüli etdi şermsâr gonce
- 2 Pür-şükûh geldi şahn-ı gül-zâra
Oldı ol demde tâcdâr gonce
- 3 Çiledir bildi râh-ı 'aşk-ı feyzi
Eyledi hârda karar gonce

---

²⁹ Kelime eksikliğinden kaynaklanan vezin aksaklığı vardır.

- yk.25a 4 Gülsitān geldigin edip peygām
‘Arz eder baña bir nigār ğonce
- 5 Hurremā aĝzın açmadı zinhār
Çekdirir çoĝdan intizār ğonce

CXII

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Eyledi cūş u ħurūş ‘aşķile dil yemcesine
Görünür baħr-i muħiṭ didemde bir nemcesine
- 2 Tıtdı ĝülzār-ı muħabbetle hezār-ı ṭab‘a
Bülbülün naĝmesi gelmez baña mātemcesine
- 3 Bilmedi çün dehen-i sırrını ol zāhid-i dūn
Açmasın aĝzın aña sır ĝala mühimcesine
- 4 Şöyle firķat-zede-i ‘aşķ dilerim ki³⁰
Dökülür eşķ-i terim ħasretile demcesine
- 5 Hurremā derd-i dile çāre dilerseñ yāriñ
Şoragör āb-ı leb-i la‘lini sen emcesine

CXIII

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Vaşl-i dildār ħayāl idi bu gece
Hep ümīdim vişāl idi bu gece

---

³⁰ Mısra’ın vezni bozuktur.

- 2 Yağdı ihyāda alb-i pür-sūzum
Ol adar germ-i hāl idi bu gece
- 3 Bezm-i ‘ayş-ı şafāda dildārīñ
Bādeden rūy-ı āl idi bu gece
- 4 Şeker-efşān idi o ūti-i zār
Hele şīrīn-maāl idi bu gece
- 5 Leb-i cān-başımıñ hayālinden
Būse alma muāl idi bu gece
- 6 Şeb-i Hurremşafā-yı vaşlıñdan
Şuba dek māle-māl idi bu gece

CXIV

müstef‘ilātün müstef‘ilātün

- yk.25b 1 Göñlümi verdim bir dil-pesinde
Mişlī bulunmaz Hīnd [ü]³¹ Yemen’de
- 2 Mestāne gibi kecdir külāhı
Diatle badım beñzer levende
  - 3 Sāyeñ gibi dil pāyiñe düşsün
Dāmān-ı şāha düşmez mi bende
  - 4 Düzerdi nigāhı nehb itdi ‘alım
Zencīr-i zūlfı çekdi kemende

---

³¹ Metinde ‘‘Hindī’’ olarak yazılmıştır.

5 Gördüm çü Hurrem ol hûb cemâli
Ben de o hüsne oldum figende

[Harfû'l-Yâ]

CXV

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

- 1 Şefî'-i rûz-ı kıyâmet Muḥammed-i 'Arabî
Delîl-i bâde-i cennet Muḥammed-i 'Arabî
- 2 Resûl-i hâdi-i dâne emîrdir şakaleyn
Emîn-i kenz-i şefâ'at Muḥammed-i 'Arabî
- 3 Ḥabîb-i şâni'-ı âlem hidiv-i kişver-i dîn
Hezâr-ı bâğ-ı feşâhat Muḥammed-i 'Arabî
- yk.26a 4 Cemâl-i pertev-ı nûrından oldı âlem-yâb
Refî'-i zulm-i cehâlet Muḥammed-i 'Arabî
- 5 Seniñle faḥr kılar nüh semâya rûy-ı zemîn
Ki bende deyü ḥaḳîkat Muḥammed-i 'Arabî
- 6 İlâhî Hurrem-i zârîñ yüzi qarasını sil
Be-ḥaḳḳ-ı nûr-ı sa'âdet Muḥammed-i 'Arabî
- 7 Pür eyle ḳalbini ḥubb-ı Muḥammed ile anîñ
Bi'set-i baḥr-ı 'inâyet Muḥammed-i 'Arabî
- 8 Ne ḥaddi var ki ede cevelân medḥ-i pâkinde
Murây? ol ki ede şefḳat Muḥammed-i 'Arabî

CXVI

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Kānlı ḥubb-ı ḥabīb medenī-i kureşī ?
Mustakarren be fevā‘idi heme ez ḥūb ḥoşī³²
- 2 Ḥāk-i rāhını heme dīdeme tūtyā ederim
Sevmişem cān ü gönülden ben o Ḥūrşīd-veşī
- 3 Kāhramānī göziniñ ḥışmına dūş eyler idi
Kim ki o Rüstem-i Kuds ile ederse şavaşı
- 4 Kād bedāmin ufuķu’l-kudsı Resūlün ‘Arabī³³
Oldı pervānesi dördünci semāniñ güneşi
- 5 Olsun evlādına āline dūrūd ile selām
Ḥurrem’iñ virdi budur külle gadāt u ğaşı

CXVII

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Gül yüzüñden aldı cānā böyle rasnālanmağı
Ḥaddiñe nisbetle buldı ğonca zībālanmağı
- 2 Kākülüñden bū götürdükde şabā-yı şubḥ-ḥīz
Sünbül-i nev-rüste aḥz etdi muḥarrālanmağı
- 3 Kāmet-i şimşadiñi gördükde serv-i seyrde
Öğrenir resm-i ḥurāmān ile bālālanmağı

---

³² Mısra’ın vezni bozuktur.

³³ Bu mısra Arapçadır.

- yk.26b 4 Nev-bahār-ı hüsniñe şūrīdedir ʿuṣṣāḳ-ı zār
Bülbül-āsā seyr ʿıl gülşende şeydālanmağı
- 5 Āstān-ı ḥazretiñ bir bendesi Ḥurrem nizār
Eyleme şāhım aña raḥm eyle dārālanmağı

CXVIII

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 ʿAceb kūyiñda şāhım ʿaşıḳāne bir dem olmaz mı
O nüzhetgāh-ı rindāna erenler bī-ḡam olmaz mı
- 2 Devā-yı derd-i pinhānım suʿāl etseñ eyā dil-ber
Cevābımdır lebiñ ʿaynı bu derdime em olmaz mı
- 3 Ḥayāliñle çemende baş egerler serviler yer yer
Görenler ḳadd-i şimşadiñ efendim sersem olmaz mı
- 4 Görüp ḡonce-dehāhiñ serverā bāḡ-ı leṭāfetde
Zebān-ı ṭūti-i şekker-nişārān ebkem olmaz mı
- 5 Ümīd-i vuşlatıñdır dilde pinhānım eyā dil-ber
Vişāli vuşlatıñ bezminʿerenler Ḥurrem olmaz mı

CXIX

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

- 1 Müjde ey vaḳt-i seher kūşeñe ez-ān geldi
Şafḥa-i vaḥdete encāma sürüşān geldi
- 2 Gelicek meclis-i rindāna meyile maḥbüb
Meclisiñ ʿuhdesine şanki biraz cān geldi

- 3 ‹Andelibān n'ola efgān eder ise her ān
Çemene mevsim-i hazrā-yı gülistān geldi
- 4 Künc-i mihnetde dilā hasret-i cānān eyle
Ağlamağdan bu iki gözlerime kan geldi
- 5 Dil-berin mīve-i ruhsārını nazm eyleyicek
Hurremā şir-i haqīqīde saña şān geldi

CXX

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- yk.27a
- 1 Cān u başa kaşd eder müjgānların bir tır gibi
Dām-ı zülfüñle bu dil mürği ‹aceb naçir gibi
  - 2 Kimiyā-yı hāliş isterseñ eger ‹ālemde sen
Hāk-ı rāh-ı dil-ber-i cem' eyle kim iksir gibi
  - 3 Göricek şāhā yedi haṭṭı yüziñde ben didim
Āyet-i hüsniñ berātı zabtıña taḫrīr gibi
  - 4 Būy-ı hāliñ müşk-i Tātārı bırağdı haclete
Sāye-i ebrūlarıñ şu'lesini şimşir gibi
  - 5 Bir gazel tarḫ eyledim ben zümre-i ‹uşşāğda
Hurremā māh-ı cihāniñ şirine tanzīr gibi

CXXI

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Beni dil-ḥasta görüp çeşmiñe nem gelmez mi
Ya nedāmetle ‘aceb saña da ğam gelmez mi
- 2 Va‘d-ı feryād ile n’ider serzenişiñ ‘uşşāka
Bize tevbîḥ-ı sūḥan birle elem gelmez mi
- 3 Şuşamış kanına dil-ḥastelerin neḥvetle
Bağıñ ol nergis-i mestāneye dem gelmez mi
- 4 Bu nihān derd-i diliñ çāresine dildārıñ
Sükker-i lā‘l-i lebin emmeden em gelmez mi
- 5 Ḥaṭ-ı ruḥsārıñı taḥrīr-i murād etse debīr
‘Acabā destine ḳudretle ḳalem gelmez mi
- 6 N’ola bir buse ‘aṭāyile dil olsa Ḥurrem
Senden ey şūḥ-ı cefā-pīşe kerem gelmez mi

CXXII

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Bilir mi şīr-i dehānıñ seniñ muḥallebici
Görür mi o lebinıñ dadını muḥallebici
- 2 Giderse Başr’a ile³⁴ Ḳandahar’a şekker için
Bulur mı lā‘l-i lebiñ zevḳını müsellebici

---

³⁴ ile: metinde “eyleye” şeklinde yazılmıştır

- yk.27b 3 Hürüş-1 bâde-i engür olursa zîver-i bezm
Nohūd-1 çeşm-1 meze eylemez mi leblebici
- 4 Hazer mı var bize ta'n-1 'adūda zerre kadar
O yârdır yine üstümüze muğallebici
- 5 Lebine münkir imiş Hurremā o zāhid-i dūn
Şarābîñ 'aynını görmez belî muğallebici³⁵

CXXIII

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Şu dem ki nāz ile şol gül-'izāra öykünder
İşitdi bülbül-i cān nağme-zāra öykünder
- 2 Tağannî eyledi maṭrib serāy-1 vaḥdetde
Kafesde yek tūṭī gūyā hezāra öykünder
- 3 Hevā-yı kūy-1 dil-ārā ıṣadı ḥāk üzre
Benefşeyi ḥaṭ-1 nev-ḥîz-i yāra öykünder
4. Sevindi şem'-'i şebistān deḥān-1 āhımdan
Başında zāhir olup 'aşq şerāra öykünder
5. Secencel-i ruḥ-1 dībā-yı yārdan Hurrem
Görüp o gülşen-1 ṭab'ım bahāra öykünder

---

³⁵ "muğallebici" redifte tekrara düşmüştür.

[MUSAMMATLAR]

[Tahmisler]

I

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

I

Ne sūy-1 gülşene ne sebzezāra dek gideriz

Ne bāğ-1 'āleme ne cūy-bāra dek gideriz

Bu sūz-i āhile bir gül-'izāra dek gideriz

Hevā-yı vaşla uyup kūy-1 yāra dek gideriz

Nesīm-i şubha refīkiz bahāra dek gideriz

II

Cüyüş-1 ğam tıtıcağ kişver-i derūnda şaf

Humār-1 hānde dil-i nağdin etdi böyle telef

Çıkıp bu deşt-i belāda hezār-güne esef

Pelās-pāre-i rindī be-düş u kāse be-kef

yk.28a *Zekāt-1 mey verilir bir diyāre dek gideriz*

III

O naḥl-i nāz-1 tebessüm o serv-i gül-endām

O 'işve-bāz-1 tekellüm o resm-i fitne-ḥırām

Edince 'āşık-1 nālānı ḥasret ile be-kām

Verip tezelzül-1 Manşūr-1 sākf-1 'arşa³⁶ tamām

Ḥüdā Ḥüdā diyerek pāy-1 dāra dek gideriz

³⁶ Metinde "sāk-1 arşa" şeklinde yazılmıştır.

IV

Telezzüzāt-ı cihāndan edince dil manzūr
Hayāl-i la'liñ ile buldı hoş zamir sürür
Şarāb-ı cām-ı muşaffādan etmez oldu huzūr
Ederse kand-ı lebiñ hātır-ı mezāka huṭūr
Diyār-ı Mısr'a degil Qandahār'a dek gideriz

V

Görüldi mi 'acabā devletiñde ihsāniñ
Sürūra erdi mi āyā seniñ de nālāniñ
Bu Hurrem'iñ de heme varı oldu nālāniñ
Felek girerse kef-i Nā'ilī'ye dāmāniñ
Seniñle maḥkeme-i Kirdgāra dek gideriz

II

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Getir 'işretgehi sāķi yine 'ālemcesine
Sürelim cām-ı mey-i vuşlatını Cemcesine
Vaqt-i hicrānını yād eyleyelim semcesine
Dökelüm biz gözümüz yaşını şeb-nemcesine
Ḥandeler etsün ol āfet dil-i hurremcesine

II

Kimseye etme şaķın keşf-i nihān-ı rāziñ
Vuşlat-ı yār ise şevķ ile eger āgāziñ
Duymadın bir oyunın bu felek-i lu'b-bāziñ
Girelüm bāg-ı vişāline o serv-i nāzuñ

yk.29a

Şaḥn-ı firdevs edelüm meskeni ādemcesine³⁷

³⁷ ādemcesine: metinde "emcesine" şeklinde yazılmıştır.

III

Elemi havf-1 haşar yok bu dil-i āgāhda
Nūş eder hūn-1 dilin dem-be-dem ‘iřretgāhda
Mestiken būs-1 ruħ-1 yār ile cān ol cāhda
‘Azmümüz Ka‘be’yedir devlet-i řāhenřāhda
řimdiden nūş edelüm řuları zemzemcesine

IV

Yaķalı dāğ-1 muħabbet dilimi her bādı
Ťaleb-i vaşl-1 dil-ārā kılıram nāçārī
şoldı dīdelerim eşkile reh-i dildārı
Zaħm-1 hicrānını çok çekdük³⁸ o řūhuñ bārı
şaralım sīneyi şemdengerü merhemcesine

V

Ĥurremā gülşen-i nazm içre gül-i ĥandāniñ
Resm-i naķşını okur řab‘-1 hezār elĥāniñ
Na‘t-ĥvānı olalı bu şeh-i ‘ālem-bāniñ
Nābiyā ĥazret-i Ĥaķ pādīřeh-i devrāniñ
İde ‘ömrini füzün ‘İsi [u] Meryemcesine

---

³⁸ çekdük: metinde “çıkdür” şeklinde yazılmıştır.

III

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ülün

I

Dil cām-1 mey-i sırr-1 muḥabbetle cilādır
Almaz eline sāğar pür-bād-1 hevādır
Dīvāne vü mestiz yerimiz cāy-1 fenādır
Şevḳ-i dil-i cānān bize yārān-1 şafādır
Mestāneleriz ülfetimiz rūḫ-1 fezādur

II

İhrāk edeli bağrımızı nār-1 muḥabbet
Nüş etdigimiz şevḳile esrār-1 muḥabbet
Pür oldı yine sāğar-1 şer-şār-1 muḥabbet
Piyālemizüñ ḫolısı eḫvār-1 muḥabbet
yk.29b *Eḫvārumızıñ neş'esi şahbā-yı vefādur*

III

Vaşlıñ hevesi birle cihān içre naşakız
Ammā ki 'adū semtine bî-gāne zi-meşḳiz
Her bir ḫarafa 'aşḳıñile gerçi meşḳiz
Pākīze-rüyuz vāḳıf-1 ālūde-i 'aşḳız
Bu sırr-1 pesendīde bize dād-1 Ḥudā'dur

IV

Dil zerre ḫadar bulsa da yāre vuşülü
Ol demde olur müdde'inüñ beri ḫuşülü
Cānāñ olur 'aşḳı ile beyn-i fuşülü
Keşf eylemeziz rāzımızızı gerçi fuşülü
Hem-şoḫbet ola 'ārife nā-dāna belādur

V

Almam eger eylerse felek küncini ikrāz
Etdi benim iqdāmımı dil-dārdan ifrāz
Hurrem kerem-i dehre tabaşbuşdan et ifrāz
Seyyārelerüñ naqtına Tā'ib ide agrāz
Maḥbūb-ı sitem 'ādete nāz etse revādur

[Muhammesler]

IV

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

I

Hezārı gülşen-i 'ālemde lāl eyler suḥsensizlik
Gülistānı düşürdi ḥaclete bir gül bedensizlik
Cihānda sen var iken ğam degil ḥüsn-i ḥasensizlik
Ġamıñ Ya'qūb'uyum olmaz baña beytü'l-ḥazensizlik
Beni tenhāya şaldı Yūsuf-i gül-pirehensizlik

II

Göñül bir bî-vefāyı şimdi cānān eylemişdir kim
Çekip tıg-i firākın sīneye cān eylemişdir kim
Bu derdi miḥnet ile bağrımı kan eylemişdir kim
Tenim dest-i felek taşıyla 'uryān eylemişdir kim
yk.28b Mücerred ḥabbe-i bādāma dönderdi kefensizlik

III

Muḫābil kimdurur bilsem 'aceb ol çeşm-i cādūya
Aşar biñ kandle 'aql [u] dilimi tār-ı gīsūya
Mübāyin teşniye eylerken mecāz-ı 'aşqda bir mūya
Muḫālif rüzgār esdi düşürdü yelkenim suya
Vücūdum fülküni gir-dāba çekdirdi damensizlik

IV

Der-i mey-ḥānede sāki mey-i la'lin eder irād
Anıñ şevkıyla oldum ben daḥı 'ālemlere ber-bād
Zamānıñ bī-vefāsından gönüller etmede feryād
Ço çalsın tīşe-i 'aşkı başına āh edüp Ferhād
Ne müşkil ḥāl imiş bir dil-ber-i Şīrīn dehensizlik

V

Yine bu ḥüb-ı 'ālem Ḥurremā oldu baña hem-dem
Melekdir yoḥsa o cins-i beşerden mi ola ādem
Cemālini temāşā eyler iken olmadım ebkem
Dedim aḡyārı terk et nāz ile güldi dedi ol dem
Güle noḡsān verir elbetde ey māhī dikensizlik

V

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Ez berāy-ı ḥāṭır-ı maḥbūb şudem menḡūb dost
Farzdır erkān-ı 'aşkıda 'āşıka mendūb dost
Sen de ḡānūn üzre git tā olasın maḥşūb dost
Tālib-i maḡlūb-ı 'ālem maṭlūb dost³⁹
Mülket-i ḥüsninde 'āḡil bendeler meczūb dost

II

Firḡat-i dildārdan oldukça cismim bī-mecāl
Dil cefā-yı dostile olup ḡayāl-ender-ḡayāl
Oldı kendiñce vişāl-i yār ḡatı emr-i muḡāl
'Āşıḡ-ı nā-dīde-kām ḡasret-keş-i zevḡ-i vişāl

yk.30a

Bir muḡıb dostuz kim 'ālem dīv bize maḥbūb dost

³⁹ Mısra'ın vezni bozuktur.

III

Mübtelâ etdi bizi evvel ruḥ-ı berrâkına
Ba‘d-ez-în düşdi gönül sūzişle simin sâkına
N’eyleyem yok bir nigâh-i âşinâ müştâkına
Kanda izhâr-ı muḥabbet dostdan ‘uşşâkına
Resm-i âyîn-i vefâ ben bildigim mağşûb dost

IV

Meclis-i şevk içre cânâ cem‘-i aḥbâb olmadı
Nev-nihâl-i vuşlatıñla dâde pür-ḥvâb olmadı
Çok faşillar geçdi ammâ vaşla bir bâb olmadı
Geçdi ‘ömrüm gerd-i ğamdan dil rehâ-yâb olmadı
Dergehiñde bunca dem müjgânımız çadup dost

V

Dergehiñde lâyıḳ-ı nâz u niyâziñ olmadım
Şem‘iñe pervâne-veş sūz u güdâziñ olmadım
Büse-çin-i sâye-i zülf-i dırâziñ olmadım
Mażhar-ı nîm ü nigâh-ı çeşm-bâziñ olmadım
Ḥâcibiniñ .....âyâ dîdeler maḥcûb dost

VI

Ḥüsniñe âşüftelik⁴⁰ mi ey cemâl-i rüşenem⁴¹
Olmuşam âzâde-dil ḥâk atma luḫ it dâmenem
Cân fedâdır yoluña ḥâk-i rehiñdir ma‘menem
Dâr-ı dünyâ[durur] devlet-me‘âbiñ meskenem
Geçmezem ölsem de ger meslûb-i cild meşlûb dost

⁴⁰ metinde “âşüftelikden mi” şeklindedir.

⁴¹ Mısra’ın vezni bozuktur.

VII

‘Ālem-i lāhūtdan olmuş çü ‘aşk-ı dil-rübā
Olmadı mir’āt-i taşvırde anıñçun rū-nümā
‘Aşk kıyās-ı nisbete gelmez bilirsin Hurremā
Çünkü derler ‘āşk nisbet istemez düşdi baña
Bir gelir derler ise menfūr dost mesūb dost

[Kıt’alar]

VI

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
‘Aşka ser komuş dilā bizler bir-az divāneyiz
Mest olup cām-ı muḥabbetden ne ğam mestāneyiz
Sākī-yi gül-çehreniñ destinde hem peymāneyiz
Biz gibi ser-ḥoşlar hıç añlamaz dünyā nedir

VII

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
Bağrımıñ ḥūn olmağı ol lā‘l-i güherden midir
Bilmezem ki ol gül-i zībā-yı aḥmerden midir
Bu belā-yı nā-gehān dilden mi dil-berden midir
La‘l nedir gevher nedir yā dil-ber-i rā‘nā mıdır⁴²

---

⁴² dil-ber-i rā‘nā mıdır, metinde “dilber-i rā‘nādan mıdır” şeklinde yazılmıştır.

[Müseddes]

VIII

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Görüñ ol fitne-i engîzi cevelân eyler
‘Aql ü dil mülkünü yağmāya hezār kı̇n eyler
yk.12b Zaħm urur derd ile sanma ki dermān eyler
Şaķlayıp kendini ‘aşıķları bî-cān eyler
Ne ederse baña elbet yine cānān eyler
Beni beslemege ‘aşķında o ķurbān eyler

II

Ĥıřm-ı ĥun-rîz o řūĥuñ beni sevdāya řalar
Mest eder gāĥî gehî ‘aşķ ile ġavgāya şalar
Gāĥ vuşlat güneşin ĥāver-i ferdāya şalar
Aġladıp gāĥi beni hicr ile her-cāya şalar
Ne ederse baña elbet yine cānān eyler
Beni beslemege ‘aşķında o ķurbān eyler

III

Gülşen-i rüyuna ķarřu baña zār etdirdi
Ġonce-i şab‘ım açıp bülbüle yārān etdirdi
Terk edip meskenini ĥārda ķarār etdirdi
Naġme sāzān-ı muĥabbetde hezār etdirdi
Ne ederse baña elbet yine cānān eyler
Beni beslemege ‘aşķında o ķurbān eyler

IV

Şunmayaldan berü lâ'î-i lebini muğ-beçeler
Hasret ile ser-i kûyında gönül çün geceler
Bu deli pür-hevesim hatt-ı cemâlin heceler
Düşdü gir-dâb-ı gama fülk dil-i zârı yüceler
Ne ederse baña elbet yine cânân eyler
Beni beslemege 'aşkıında o qurbân eyler

V

yk.13a Hurremâ her günümüz şanma ki firqatle geçer
Gâhi cevr ile gehî rağbet-i vuşlatla geçer
Çeşm-i kattâlini seyr edeli âfetle geçer
Görelî gamze-i hun-rîzini hayretle geçer
Ne ederse baña elbet yine cânân eyler
Beni beslemege 'aşkıında o qurbân eyler

[Târîhler]

IX

- fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün
yk.30b 1 Söyle ey hâme-i mu'ciz-eşer-i nükte-şinās⁴³
Ki zebāniñ ola pāşide-i dürr-i yek-tā
- 2 Tūti-i şahn-ı şafā-veş olasıñ şirîn kelām
Ki medihiñ ola bir zāt-ı kerim şekker-ḥā
- 3 Bülbül-āsā nağamāt ile terennüm eyle
Gülşen-i dehrde rağabetle olup nağme-serā
- 4 Bir gül-i gülbin-i ihsāniñ açıp şevḳına per
Olasıñ ziver-i ḥüsn-ı süḥan-ı dil-ārā
- 5 Ḳaddiñe olsa sezā-vārdır iyi kelimāt
Şāniña lāyık u şāyāñ mı degil ḥüsn-i edā
- 6 Vādī-i nazmda çok geşt ü güzār eylersin
Ġālibā gūşiña bir nev-ḥaber olmuş ilḳā
- 7 Ya'nī mīr-i kerem vālī-i 'ālī-himmet⁴⁴
Odur āyine-i efkārda eden cilve-nümā
- 8 O veliyyü'n-n'amāyı o vefiyyü'l-küremā
O kerimü's-şiyem ol nām-ı 'alī ḳadr-ı 'alā

⁴³ Matla yok. Bu yüzden nazım şekli kıt'a-ı kebîredir.

⁴⁴ Mısra'ın vezni bozuktur.

- 9 Hoş kerem-bağış-ı hüner-rağış ma‘arif-perver
Cevdet-i hüsni-‘avâf ile müzeyyen zîbâ
- 10 Maşdar-ı ma‘rifet enmüzecc-i ferr-i hikmet
O edîb o lebib o zeki vü dānâ⁴⁵
- 11 Şeref-i zātıyile buldı vilâyet şerefi
Şerreffe’llâhu behi’d-dehru zamānen tūlâ
- 12 Oldı teşrîfi ile ehl-i diyānet mergûb
Gerçi kim ehl-i hevâ oldı girizân-i dü-pâ
- 13 Bulamaz tab‘-ı kerîmâna seniñ mânendin
Püşt-i pâ ursa dağı niçe zamān şubh u mesâ
- 14 Tâlib-i fenn ü hüner rāğib-ı şâhib-‘irfân
Ma‘den-i cūd-ı seḫâ menba‘-ı ihsân-ı vefâ
- 15 Sāye-endāz-ı kudūmuyla olup behreverân
Ehl-i dil cümle şafâ-yâb olup oldı iḫyâ
- yk.31a 16 Şâhib-‘urefâ ile nâ-dân bir idi mizânda⁴⁶
Ḥamdü’llillâh hele miqdârını buldı ‘ulemâ
- 17 Öğrenir ehl-i kalem kilik-i hüner rağışından
Resm-i nazm-ı süḫan ṭavr-ı edâ-yı büleḡâ
- 18 O muṭarraf o müsecca‘ o muraşşa‘ eş‘âr
Ṭab‘-ı pākize iken yâ ne disünler fuşehâ

⁴⁵ Mısra’ın vezni bozuktur.

⁴⁶ Mısra’ın vezni bozuktur.

- 19 Zātına münhaşır envā‘-ı ma‘ārif ancak
Cānib-i hażret-i Bārī’den olup luţf ü ‘atā
- 20 Etme ıtnāb-ı sühan birle şadā‘-ı ĩrāşın
Çünki Hurrem dil olup medhine düşdüñ ammā
- 21 Eyle eyyām-ı ‘adālet demine ez-dil ü cān
Dergeh-i hażret-i feyyāzda niyāz ile du‘ā
- 22 Kılmaya pertev-i zāt-ı himemi Haķ zā‘il
Şābit olduķça nücüm ile arāzī vü semā
- 23 Bir ziyāde güzel oldu buña tārih Hurrem
Āferīn geldi ‘aceb vālī-i ‘İzzet-pīrā
آفرین كلدی عجب والی عزت پیرا
(1217 H. = 1801 M.)

X

- fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
- 1 Haķbezā ol vālī-i vālā-yı kān-ı mekremet
Būse-çīn-i reh-güzārı olsa dārāb-ı revā
- 2 ‘Adl-i İskender’le taldurdu cihānı ser-te-ser
Mülket-i şāhenşeh-i ‘Oşmān kıldı pür-şafā
- 3 Olmadı āşār-ı cevr ü zulmden bir kimse zār
Yā meger gülşende bülbul ede feryād ü nevā
- 4 Yā ola tūḫī-i dil ‘uşşāķ-ı bezm-i hicrde
Sükker-i la‘l-i leb-i maḫbūb içün nağme-serā

- 5 Hikmet enfās nuṭṭ-ı pākından olur dem-beste dil
Ger Felāṭūn-ı zamān olsa eger hikmet-fezā
- 6 Öyle bir zāt-ı kerīmü’ş-şān ki şıyt ü şıvveti
Münhezim kıldı nice ā’dā-yı Keykāvus-liḳā
- yk.31b 7 Görse cūdiñ Ḥātem-i Tay tayy ederdi nāmını
Eylemezdi bir daḫı nām-ı kerem birle saḫā
- 8 Māh u ḫurşid iki sā’ildir ederler rūz ü şeb
Bulmaḫ için ḫāk-i rāhından nişān-ı kīmiyā
- 9 Müşterisi müşterī vü sa’d-ı ekber çarḫ-berin
Cānına dünden revādır bār olmaḫ bī-riyā
- 10 Zer-feşān-ı ḫāmesin almış ‘Uṭārid destine
Midḫat ü iḫsānını taḫrīre eyler ilticā
- 11 Zühre ger gūş eylese ceng ü şadā-yı evşafi
Naḡme-i mākūr ḫarb-ı daḫla eylerdi şadā
- 12 Tā ebed mensūbe-i necm-i Zuḫaldir ṭāliī
Sāye-bān-ı sāyesin dūr etmeye bār-ı-Ḥudā
- 13 Düşmenān-ı bed-fi‘āliñ ‘ömr-i bed-ḫvāhāsı
Nisbet-i Mirrīh ile olsun hemānā ibtilā
- 14 Ehl-i ‘ilm ü faẓla ol deñlü olupdur raḡbeti
İ‘bād ile bulupdur her biri neşv ü nümā⁴⁷

⁴⁷ Metinde “neşve numā” şeklindedir.

- 15 Bā-ḥuṣūṣ ehl-i ma‘ārif şānını terfī‘ edip
Cümleden şāyeste cāhile etdi icilā
- 16 Cümle da‘vā ḥaḫḫ ü ‘adl üzre olur şīrāz-bend
Ḥamdülillāh devletiñde yoḫ nişān-ı irtişā
- 17 Dilerim ki tīr-i da‘vātım ola āmāc-gīr
Zaḥmına dād tīg-i ḡam olmaya ṭab‘-i dā’imā
- 18 Çeşme-i ḥurşīd-veş pākdur zamīr-i enveri
Tünd-bād-ı dehrden maḥfūz mustaşfā ola
- 19 Ṭavḫ-ı gerdendir du‘ā-yı ‘izzetiñ ey ‘ālī-baḫt
K’eylediñ āsūde-i ḫāl-i ‘ibād için şalā
- 20 Dā’ir olduḫça felekler şābit olduḫça nücūm
Neyyir-i ā‘zam gibi olsun vücūdı pūr-ziyā
- 21 Siyyemā ferzend-i ‘ālī-ḫadr zū’l ‘irfān kim
Mazhar-ı ism-i fütūh birle odur kişver-güşā
- yk.32a 22 Zīver-i ḥüsn-ı ‘avārıfla müzeyyen bir şükūh
Āstānı ḫaste-i ehl-i dile dārū’ş-şifā
- 23 Ābdār-ı saṭr olur mı böyle nazm-ı dil-keşim
Sāyesinde olmasıydı böyle ṭab‘-ı incilā
- 24 Ol Aristo-‘aḫl ol Sokraṭ Cālīnūs-ṭab‘
Eyledi tedbīr-i tanzīm-ı umūra ibtidā

- 25 İftihār-ı bendegānından birin mümtāz edip
Ketḫudālīk şadrını tezyīne kıldı iḫtidā
- 26 Ḥilʿat-ı semmūruñ ilbāsiyle etdi şöhredār
Ḳaddine şāyān idi çün cāme-i zerrīn-ḳabā
- 27 Böyle bir zāt-ı himem-baḫşāy etdi intiḫāb⁴⁸
Rüʿyet-i emr-i ʿibāda etdi ḳadrin sezā
- 28 Yaʿnī kim Şādīḳ Ağā-yı kām-yāb ü behre-dih
Ḥazret-i Ḥaḳ eylemiş zātın şeref-yāb-ı vefā
- 29 Şādīḳüʿl-vaʿdüʿl-emīn şāyeste-i şānīdürür
Şavb-ı Bārīʿden olupdur böylece luṭf ü ʿaṭā
- 30 Ḥande-rūluḳlarla eyler her kime olsa ḫiṭāb
Maʿden-i şıdḳ ü emānet maḫzen-i ḫilm ü ḫayā
- 31 Ser-firāz-ı ehl-i ʿirfāndır o ʿālī-menḳabet
Rütbe-i vālā ile bulsa ʿaceb mi ʿālī-cā
- 32 Ḳırṭa-i semʿ-ı ḳabūl ile zümürüd nazmını⁴⁹
Söylesin diñle birāz bu Ḥurrem-i şīrīn-edā
- 33 Şimdi etmez iʿtibār eyle sipihre ser-fürū
Olmuş iken māye-i ʿirfān bī-ḳādr ü bahā

---

⁴⁸ Medhiye

⁴⁹ Fahriye

- 34 Bulamaz emşālini geşt ü güzār etse felek
Ger taḥarrī eylese abdāl olup şubḥ u mesā
- 35 Mesnediniñ şāḥibidir merkezīniñ nā'ili
Bāğ-ı izzīñ ḥāmilī olmuş cināyet-güsterā
- 36 Qadr-i 'ālisi gibi baḥş u keremde ser-bülend
Baḥt u iqbāli gibi olsun o himmet-perverā
- yk.32b 37 Gūş edenler māye-i cūdın olurlar māyedār
Fikr edenler kaṭre-i iḥsānını olmaz gedā
- 38 Dūr olaldan āsitān-ı ḥazretiñden cān ü dil
Ḥāk-i aqḏāmīñ olupdur çeşm-i cāna tūtiyā
- 39 Qoqudu taşdı' āğāz-ı du'āyı devlet et
Farqadāniñ farqına zīb ü fer olsun bu du'ā
- 40 Olmasın āşār-ı ğam-girdār ile ṭab'ı teraḥ
Dā'imā bulsun secencel-veş dil-i ğamdan rehā
- 41 Cevherīn mengūşe-i ḥūrā bu tāriḥ Ḥurremā
Āferīn erbābını buldı şudūr-ı ketḥudā

آفرین اربابنی بولدی صدور کتخدا

(1216 H. = 1800 M.)

XI

Tārīḫ Berāy-ı Hazret-i Gālib Paşa Be-tevcīh-i Anḳara ve Kenḳırı⁵⁰

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Şāh-ı vālā-neseb-i nuḥbe-i āl-i 'Oḡmān
Ḥādīm-i Yesrib ü Baḫḫā vü merātīb-rātīb
- 2 Pādişāh-ı zafer-āyin-ı Sikender-saḫvet
Tācdār-ı heme ḫākān-ı 'adālet-cālib
- 3 Ya'ni şāhensēh-i Ḥaydar-şiyem-i Ḥān Maḫmūd
Bāb-ı 'adline olur nev'-i meḫālib-ḫālib
- 4 Şems iclāl-i ziyā-baḫş olıcaḫ āfāḫa
Oldu fermān-dih hep ehl-i ma'ārif 'ārif
- 5 Ḥāmī-i dīn-i mubīn māḫī-i baḡy u ḫuḡyān
Cümleye ḫā'at emri hele emr-i lāzīb
- 6 Etdi erbābına tefvīz-i mehāmm emri
Ol şehensāh-ı mu'azzām o menāşīb nāşīb
- 7 Vüzerāsiyla verip 'āleme der ḫüsn-i nizām
Eyledi emr-i 'ibādet o zevātı ḫāsīb
- 8 Siyyemā 'ālī-himem Ḥazret-i Gālib Paşa
Nā'il-i fazl ü hüner şāḫīb-i re'y-i Şā'ib
- yk.33a 9 Ögrenir maḫbere-i kilik-i hüner-baḫşından
Resm-i nazm-ı suḫan-ı ḫavr-ı edā-yı kātīb

⁵⁰ Bugünkü Çankırı ili.

- 10 Şevket-i ma'rifetin görse olurdu 'acemî
'Acem'in nâdire-güyân-ı Selîm ü Râğîb
- 11 Hîbedir zâtına envâ'-ı ma'ârif yoḥsa
Anı taḥşîl edemez sa'y ile aḳl-ı kâtib
- 12 Çekilir dergeh-i 'ulyâsına 'âlem şaf şaf
Keh-rübâ-yı keremi oldu cânı câzib⁵¹
- 13 Bezm-i şūrâsına şūrîdedir ehl-i ḥired
Rüşd ü 'irfânına ḥayrânter-i fikr-i şâḳıb
- 14 Mañşıb-ı Anḳara teşrîfi ile buldı şeref
Gerçi kim ehl-i hevâ oldu cihândan ğâ'ib
- 15 Etmeye pertev-i zât-ı himemin Ḥaḳ zâ'il
Olalım şubḥ u mesâ ḥayr-ı du'âya vâzıb
- 16 Baḥr-ı efḳâra ḫalıp dürr-i semîn-i vaşfın
Cüst-cü eyler iken Ḥurrem-i zihni-i zâhib
- 17 Çıkarıp bâb-ı 'adedden dedi mu'cem târiḫ⁵²
Necm-i iḳbâli sa'îd olsun 'adüya Ğâlib

چقاروب باب عددن ددی معجم تاریخ

(1237 H. = 1821 M.)

⁵¹ Misra'nın vezni bozuktur.

⁵² Noktalı harflerin toplamı ile elde edilen tarih.

SONUÇ

Bu çalışmada, XIX. yüzyılda yaşamış bir Divân şairi olan ve bugüne kadar kendisi veya eserleriyle ilgili detaylı bilgi bulunmayan Hurrem'in hayatı ve edebî kişiliği tezkîrelerden, kataloglardan ve elimizdeki eserinden yararlanılarak netleştirilmeye çalışılmış ancak hakkında yeterli bilgi bulunamamıştır. Daha önce üzerinde hiçbir çalışma yapılmamış olan Hurrem Divânı'nın çeviriyazı metni oluşturulmuş, biçim, içerik, dil ve üslûp özellikleri, elimizdeki tek metinden hareketle ortaya konmuştur. Yine bu çalışmada, metin üzerinde yapılan inceleme ile eserin divân edebiyatı şiir geleneği içindeki yeri ortaya konmuştur.

Divân'ın sonundaki "târîh-i kitâb" ta hicrî 1172 (M. 1756) tarihi düşülmüştür; ancak burada bir yanlışlık olduğu görülmüştür. Tarih beyitlerinde 1216 ve 1223 tarihleri düşülmüştür ki bu tarihler istinsâh tarihinden oldukça sonraki bir tarihe denk gelmektedir. Muhtemelen, 1272 yerine yanlışlıkla 1172 yazılmıştır.

Hurrem Divânı'nda 123 gazel, 2 muhammes, 3 tahmis (Nâbî, Tâib ve Nâ'îl'nin beyitlerinin üzerine Hurrem tarafından üçer dize eklenmiştir.), 3 tarih, beş bentten oluşan 1 müseddes, ayrıca 2'şer beyitten oluşan ve aaax biçiminde kafiyelenmiş, iki dördlük vardır. Bu da gösteriyor ki Hurrem daha çok bir gazel şairidir. Divân'daki gazellerden biri de Farsçadır. Ayrıca, Arapça yazmış olduğu "mulemma" bir gazeli de vardır. Buradan yola çıkarak Hurrem'in Arapça ve Farsça bildiği de tespit edilmiştir. Gazellerdeki beyit sayısı; 5, 6, 7 veya 8'dir.

Şâir, şiirlerinde arûz vezninin en çok "feilâtün feilâtün feilâtün feilün", "mefûlü fâilâtü mefâilü fâilün" , "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" , "mefâilün mefâilün mefâilün" kalıplarını tercih etmiştir. Ancak vezni uygulamada çok başarılı olduğu söylenemez. İmâle ve zihafalara fazlaca başvurmuştur. Bazı mısralarda da vezin sorunuyla karşılaşmaktayız.

Hurrem, şiirlerinde bütün kafiye çeşitlerini kullanmıştır. Şiirin geneline hakim olan zengin kafiye genellikle rediflerden önce; ama bazen de mısra sonlarında

kullanılmıştır. Rediflerde, Türkçe kelime ve ekler kullanıldığı gibi Farsça ve Arapça kelimeler de kullanılmıştır.

19. yüzyıl şâiri olan Hurrem, Arapça ve Farsça kelimeleri çok kullanmıştır. Şiirlerin kaleme alındığı tarih, Osmanlı Türkçesinin son dönemleri olduğu için bu durum normaldir. Bu dönemde, şiirimizde yabancı sözcükler çoğalmış, Arapça ve Farsça tamlamalar artmıştır. Divân'da yer yer Azerî Türkçesinin de etkileri görülmektedir

Divân şiirinde şairler, şairlik gücünü göstermek ve şiirlerini etkili kılmak için edebî sanatlardan yararlanmışlardır. Edebî sanatlar şaire daha geniş ve daha etkili bir anlatım olanağı sunmaktadır. Bazı şairler, sanat yapmayı tek amaç olarak algılamışlar, bu da anlamın kaybolmasına neden olmuştur. Bazı şairler ise anlamı ön plana çıkarmış, edebî sanatları bir araç olarak kullanmışlardır. Hurrem, bu iki kısım şairden ikinci kısmına daha yakın görünmektedir.

Şair, gerek tasavvufî şiirlerinde gerekse âşıkâne şiirlerinde soyut düşünebilmiş, mecaz anlatımlar yapabilmıştır. Divân'da birçok tarihî kişiye ve olaya telmih yapmış, tabiattaki varlıkları çeşitli ilgilerle tenasüplü kullanabilmıştır. İştikak ve tekrar sanatlarından yararlanarak müzikalite sağlamış, fakat cinas sanatını pek kullanmamıştır.

Şair, genellikle şiirlerinde beşerî aşkı işlemiştir. Ancak XIX. yüzyılın çoğu şairlerinde olduğu gibi onun gazellerinde de yer yer hikemî söyleyişlere rastlanmıştır.

Hurrem, anlatım tekniğinde fazla bir çeşitliliğe gitmemiştir. Tahkiyeye başvurmamış, ancak tasvire bolca yer vermiştir. Tasvirleri genellikle sevgilinin özelliklerine yöneliktir.

Kısacası klâsik şiir geleneğimizin bir temsilcisi olan Hurrem'in şiirlerinden yola çıkarak, gerek dil gerekse anlayış bakımından klâsik bir XIX. yüzyıl Divân şairi

olduğunu, dilinin kıvraklığı, mazmunları kullanım bıçımı ve diğer özellikleri değerlendirildiğinde de orta denilebilecek seviyede bir şair olduğunu tespit ettik.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: İsmail ŞENESEN

Doğum Tarihi: 8 Mart 1967

Öğrenim Durumu: Lisans

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Çukurova Üniversitesi	1993

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Türkçe Öğretmeni	Seyhan Semiha-Yücel Akdeğirmen İlköğretim Okulu	1993 - 2004
Okutman	Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü	2004 - Halen

Yabancı Dili: İngilizce

Adresi: Çukurova Üniversitesi Adana Meslek Yüksekokulu Beyazevler Adana

E-posta: isenesen@cu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ahmet Cevdet Paşa, (1326), *Belagat-i Osmaniyye*, İstanbul
- Akalın, L. Sami, “*Edebiyat Terimleri*”, İstanbul, 1980.
- Aksoy, Ömer Asım, “*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*”, İstanbul, 1995.
- Akün, Ömer Faruk, “*Divân Edebiyatı*”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994.
- Anonim, (2009), http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmed_Said_Galip_Pa%C5%9Fa
- Bektaş, Ekrem, “*Muvakkit-zâde Pertev Divânı*”, Malatya, 2007.
- Bilgegil, M. Kaya, “*Edebiyat Bilgi ve Teorileri*”, İstanbul, 1989.
- Canım, Rıdvan, *Latîfî, Tezkiretü ’ş-şu’arâ ve Tabsıratü ’n-Nuzamâ*, (İnceleme- Metin), AKMB Yayınları, Ankara, 1989.
- Çavuşoğlu, Mehmet, “*Divân Şiiri*”, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II* (Divân Şiiri) Sayı 415-417, 1986.
- Devellioğlu, Ferit “*Osmanlıca Türkçe Lügat*”, Ankara, 1988.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1988.
- Dilçin, Cem, “*Divân Şiirinde Gazel*”, *Türk Dili (Divân Şiiri Özel Sayısı)*, S. 415-417, 1986.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 6.Baskı, TDK Yayınları, Ankara, 2000.
- Sözlük, AKM Başkanlığı Yayınları Sayı : 79 Tezkireler Dizisi- Sayı :1, Ankara
- Genç, İlhan, Esrar Dede, *Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye*, AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- İpekten, Halûk, ”*Gazel Şerhi Örnekleri*”, *Türk Şiiri Özel Sayısı*, Ankara, 1997.
- İpekten, Halûk; İsen, Mustafa; Toparlı, Recep; Okçu, Naci; Karabey, Turgut, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB Yayınları, Ankara, 1997.

- İpekten, Halûk, “*Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Arûz*”, İstanbul, 1994.
- İpekten, H., İsen, M., Kılıç, F., Aksoyak, İ. H., Eyduran, A., *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002.
- İsen, Mustafa, *Kühü'l – Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, AKM Başkanlığı Yayınları, S. 93, Tezkireler Dizisi, Ankara, 1994.
- İsen, Mustafa, “*Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*”, Ankara, 2002.
- İslâm Ansiklopedisi*, C VII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988.
- Karaalioğlu, Seyit Kemal, “*Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*”, İstanbul, 1978.
- Karaca, Mehmet, “*Edebi Sanatlar Antolojisi*”, İstanbul, 1960.
- Karal, Enver Ziya, “*Osmanlı Tarihi*”, Cilt V, Ankara, 1988.
- Kocakaplan, İsa , “*Açıklamalı Edebi Sanatlar*”, İstanbul, 1992.
- Köprülü, M. Fuad, “*Eski Şairlerimiz Divân Edebiyatı Antolojisi*”, İstanbul, 1931.
- Kutluk, İbrahim, *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü 'ş-şu'arâ*, TTK, Yayınları XVIII. Dizi Sayı: 41, Cilt 1-2, Ankara, 1989.
- Külekçi, Numan, “*Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*”, Ankara, 1999.
- Levend, Agâh Sırrı, “*Divân Edebiyatı*”, İstanbul, 1980.
- Levent Agâh Sırrı, “*Türk Edebiyatı Tarihi*”, TTK Yayınları, Ankara, 1988.
- Macit, Muhsin, “*Divân Şiirinde Ahenk Unsurları*”, Ankara, 1996.
- Mazıoğlu, Hasibe, “*Türk Edebiyatı (Eski)*”, *Türk Ansiklopedisi Cilt 32*. 1982.
- Mengi, Mine “*Divân Şiirinde Rindlik*”, Ankara, 1985.
- Muallim Nâcî, *Lûgat-i Nâcî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995.
- Nâbî Divânı*, M.E.B. Yayınları, Ankara, 1997.
- Nailî Divânı*, Akçağ, Ankara, 1990.
- Olgun, Tahir, “*Edebiyat Lügati*”, İstanbul, 1973.

- Özkırımlı, Atilla, “*Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*”, İstanbul, 1982.
- Özön, M. Nihat , “ *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*”, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1954.
- Pala, İskender, “*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*”, Ankara, 1989.
- Şemsettin Sami, “*Kamus-ı Türkî*”, İstanbul, 1987.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, “*19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*”, İstanbul, 1976.
- Tuman, Mehmet, *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yayınları, Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara, 2001.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler, C. IV, Dergah Yayınları, İstanbul, 1998.
- Türkçe Yazma Divânlar Kataloğu*, C. II. , M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1958.
- Yılmaz, Kâşif, *Güftî ve Teşrifâtü 'ş-şu 'arâsı*, AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Zavotçu, Gencay, *Rıza Tezkiresi*, (İnceleme-Metin) Sahhaflar Kitap Sarayı, Kocaeli, 2008.

ÖZET

HURREM DÎVÂNI (İNCELEME-METİN)

İsmail ŞENESEN

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ekrem BEKTAŞ

Şubat 2010, 138 sayfa + v

Bu çalışma 19. yüzyılda yaşadığını tahmin ettiğimiz Divân şairlerinden Hurrem'in hayatı, edebî kişiliği ve Divân'ın çevriyazısını kapsamaktadır. Çalışmamızda Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi yazma eserler bölümünde 3556 numarada kayıtlı yazma nüshadan yaralandık. Yaptığımız araştırmalar sonunda Divân'ın başka bir nüshasını tespit edemedik.

Şair, ustaca şiirler yazmıştır. Gerek dilinin kıvraklığı gerekse edebî sanatları kullanma bakımından büyük şairleri aratmayacak derecede yetkin şiirler kaleme almıştır.

Hurrem, bazı şiirlerinde mutasavvıf kişiliğiyle ön plâna çıkmış, bazı şiirlerinde ise rindâne bir söyleyiş benimsemiştir. Şiirleri, gerek dil ve üslûp gerekse edebî sanatlar bakımından divan şiirinin genel özelliklerini yansıtmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Divân Şiiri, Hurrem Divânı, Hurrem.

SUMMARY

THE DÎVÂN OF HURREM (EXAMINATION-TEXT)

İsmail ŞENESEN

Master Lit. Thesis, Turkish Language and Literature Department

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ

February 2010, 138 pages + v

This study comprises of the life, the literary personality and the translation of Divân of divân poet Hurrem whom we estimate that he lived in 19th century in our study, we benefited from the copy of number 3556 which we obtained from section of work of written documents in Hacı Mahmud Efendi Searching Library of Süleymaniye Library. We weren't able to find any other copy of this work.

The poet wrote poems which we can name as master-work considering both his using his language and the way of using the literary arts, he wrote poems which were as good as the ones of big poets.

Hurrem, used his mutasavvıf personality in some of his poems and in some of his other poems he accepted en way of discourse. His poems reflect the general features of divân poetry from the point of both language and style and literary arts.

Key Words: Divân Poetry, Divân of Hurrem, Hurrem.